DANMARK-NORGES HØJESTERET 1790–1814

AF

TROELS G. JØRGENSEN
DOMMER I HØJESTERET, DR. JURIS

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG
1930

TRYKT PAA CARLSBERGFONDETS BEKOSTNING

PRINTED IN DENMARK
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLDSOVERSIGT

Tallet angiver Side

Indledning 7

TRÆK AF TIDSRUMMETS LOVHISTORIE 13
Person-Familie-Arveret 14 — Formueret 15 — Straffelovgivning 16 — Retspleje 17.

HØJESTERETS ERKLÆRINGER 22

I. Erklæringer om almindelige Retsspørgsmaal 22
Med formueretligt Indhold 23 — Med strafferetligt Indhold 25 — Med processuelt Indhold 36.

II. Erklæringer om konkrete processuelle Forhold 55

HØJESTERETS INDRE FORHOLD 67
Lokaler 67 — Rettens højtidelige Aabning 69 — Rettens Personale 70 — Mødetiderne 71 — Ændringer i Retsplejen 72 — Bortfaldet af de norske Sager 74 — Fortegnelse over de Tilforordnede 74 — Biografier af disse 77 — Oversigt over Tilgang og Afgang af Tilforordnede 90 — Sagførerne 93 — Justitskontoret 94 — Chr. Colbjørnsens Lønningsforbedring 95 — Rang 97 — Foranstaltninger i 1790erne for at overkomme Arbejdet 97 — Om Voteringen 98 — J. E. Colbjørnsens Indberetning og Forslag 100 — Arbejdet i Chr. Colbjørnsens Embedstid 104 — Statistik over Retssagerne 105 — Chr. Colbjørnsens Kriminalstatistik 106.

UDSIGT OVER HØJESTERETS DOMSPRAKSIS 118
Personret 119
Familieret 122
Arveret 125
Tingsret 127
Obligationsret 129
Statsret 133
Højesterets Kontrol med Retsplejen 135
Borgerlig Retspleje 141
Strafferetspleje 147
Strafferet 151

Afsluttende Bemærkninger 166

NAVNEREGISTER 169

DOMSREGISTER 171

INDLEDNING

Naar denne Fremstilling af et Afsnit af Højesterets Historie tager Udgangspunkt fra Aaret 1790, er Grunden hertil den rent udvortes, at den af Sophus Vedel i 1888 leverede Højesteretshistorie, begyndende med Rettens Oprettelse den 14. Februar 1661, stopper op ved nævnte Aar. Den Opgave, der var stillet Vedel, gik ud paa at fremstille »Højesterets Indretning, dens Forhold til Kongen og Regeringskollegierne og de for dens Virksomhed gældende processuelle Regler«, og den var begrænset til Tiden henimod Slutningen af det 18. Aarhundrede. Idet Vedel afslutter sit Værk, siger han, at den af hans Fremstilling omfattede Aarrække har rummet Afgørelser af talrige for Rettens Eksistens og Virksomhed vigtige specielle Spørgsmaal og tillige »uimodsigelig netop saa godt som alt det i Rettens Udviklingshistorie under Enevælden, hvortil der overhovedet kan siges at knytte sig nogen almindeligere Interesse.« Det er rigtigt, at Rettens Stilling baade i Forhold til Kongen og med Hensyn til Procesmaaden i de forløbne 130 Aar var blevet afklaret og fæstnet saaledes, at dens Fremtid laa fast. Der var ikke længere Grund til at frygte for, at Rettens Selvstændighed ikke skulde blive anerkendt, selv om der, som det senere skal blive fremstillet, endnu kunde være Meningsforskel om den rette Grænse mellem Domsmagt og Øvrighedsmagt. Endvidere havde Retsplejen faaet den Form af Middelbarhed og Mundtlighed med delvis Skriftlighed, som den siden beholdt. Men naar jeg her har taget Fortællingens Traad op for den resterende Del af det dansk-norske Tidsrum til 1814, har det naturligvis været i den Tanke, at der ogsaa knyttede sig Interesse til dette Tidsafsnit om end ikke paa de Linier, der var Ærnnet for Vedels Bog. Fremstillingen i det følgende er derfor kun forsaavidt en Fortsættelse af titnævnte Værk, som den omhandler Højesteret i den Skikkelse,

Retten havde ved Udgangen af sine første 130 Aar. Iøvrigt kommer den til at gaa ad andre Veje.

Som det øverste Led i Domstolsorganisationen var Højesteret i 1661 fulgt efter Kongens Retterting, der siden 1536 afsagde sine »Kongens og Rigens Raads Domme« (ved Siden af »Kongens og Rigens Domme« til Brug ved Kongebrevsforfølgningen til Eksekution). Den senere gængse Betegnelse var Herredagsdommene altsaa Domme afsagt ved de aarlige — i Norge hvert 3. Aar afholdte — Herredage. Enevældens Højesteret, der udgjordes af Kongen med tilforordnede Assessorer, og som holdt Ret »en Gang om Aaret«, er i disse Grundtræk ganske lig de kongelige Retterting. Det var altsaa en nedarvet Plads, Retten indtog som Sæde for Tvistighedernes endelige Paadømmelse. Dens stedlige Omraade var Danmark og Norge, dog saaledes at de til førstnævnte Kongerige hørende Hertugdømmer Slesvig og Holsten faldt udenfor. Udenfor faldt ogsaa Straffe- saavelsom borgerlige Sager mod de til Hær og Flaade hørende Personer. Her dømtes af Krigsmagtens eget Personale med juridisk Bistand af Auditører og to Generalauditører. Kun fra den københavnske Hof- og Stadsret kunde der til Højesteret indkomme borgerlige Sager af ikke-tjenstlig Art mod Militærpersoner.

Det var en Befolkning paa henved to Millioner Mennesker, for hvilken Højesteret saaledes skulde gøre Tjeneste som Domstolsorganisationens Centrum, og Retsvejen ind til dette Centrum gik i Almindelighed gennem flere Domstolsled. I Danmark udgjordes Underinstansen af Herredsting, Birketing og Byting, Melleminstansen af Landstingene, der beklædtes af en eller nogle enkelte Landsdommere, og for de faa med »Landstingsret« udstyrede Købstæder af Raadstueretterne (Borgmester og Raad). Fra de adelige Birker, fra Birkerne paa de kongelige Rytterdistrikter og fra de i ikke ringe Omfang anvendte ekstraordinære Kommissarier appelleredes der dog direkte til Højesteret. Der fandtes Landsting for Nørrejylland, Fyn, Sjælland med Møen, Laaland-Falster og Bornholm. I Norge fandtes paa lignende Maade Hjemting beklædte af Sorenskrivere og i Købstæderne Byfogder, overordnet disse den af Lagmanden beklædte Ret og somme Steder Raadstueretten, men

endelig som tredje Led den anselige Overhofret i Kristiania, der beklædtes af en Justitiarius og mindst 5 Tilforordnede. Herfra ankedes der til Højesteret, naar Sagen angik Ære eller Liv eller en Genstand af 100 Rd. Værdi, dog at Arrestantsagerne oversprang Overhofretten. Specialretter for de norske Bjergværker udgjordes af Bergamtet og Overbergamtet. Hoved- og Residensstaden Københavns Befolkning nød den Forret at kunne nøjes med sin kollegialt virkende Hof- og Stadsret som eneste Instans under Højesteret. I Sager om Rettens Fornægtelse og voldsom Tvang og Forurettelse kunde der altid søges Retshjælp mod den formentlig groft forurettende Underinstans ved direkte Indbringelse af Sagen for Højesteret. I Livs- og Æressager mod adelige og i Sager mod Grever og Baroner var denne Domstol undtagelsesvis første og eneste Instans.

Rettens Selvstændighed i Forhold til Kongen, der ifølge Kongeloven var Domsmagtens Indehaver, var nu underbygget af en Sædvane, der havde medført, at Kongens Præsideren, naar Retten aabnedes, kun var Udøvelsen af et repræsentativt Hverv. Men den Form, at det var Kongen, der dømte, gennemførtes ogsaa i Rettens daglige Arbejde med en mærkelig og i forskellig Retning sikkert betydningsfuld Konsekvens. Taleformen for Advokaternes Procedure og Assessorernes Votering var nemlig den mod Tronstolen vendte og til Majestæten stilede Tale. Men bortset herfra var Højesteret altsaa de »Tilforordnede« med Justitiarius i Spidsen. I Paadømmelsen deltog mindst 9 Dommere. Da Assessorernes Tal var 13, kunde samtidig nogle beskæftige sig med skriftlige Voteringer særlig i Udeblivelsessager. Hvad de Tilforordnedes personlige Stilling angaar, var de placeret i Rangforordningens 5. Klasse Nr. 3 som titulære Justitsraader — Aristokratiet maatte her endnu have Overvægten — med ret ringe Lønninger, nemlig for Justitiarius 3000 Rd. og derpaa — med et betydeligt Spring — 1500 Rd. (for 2 Assessorer), 1400 (for 3 do.), 1200 Rd. (for 4 do.) og 1000 Rd. (for 4 do.). Herved bemærkes, at det vel var udtalt som et ønskeligt Princip, men hverken udtrykkelig paabudt eller iagttaget, at de ikke maatte paatage sig andet Embede eller Forretninger. Der brugtes endnu Auskultanter, der for Uddannelsens Skyld havde

Sæde men ikke Stemme i Retten. Til Retspersonalet hørte Justitssekretæren og en Kancellist samt 2 Kopister paa Justitskontoret, fremdeles de 3 Højesteretssekretærer og et Bud. Skrankens Personale var ikke forhaanden i noget bestemt Antal. Der meddeltes af Kongen Bevillinger til at gaa i Rette som Prokuratorer ved Højesteret, og ligesom for Assessorernes Vedkommende var Betingelsen, at der var aflagt tilfredsstillende Prøver i Retten.

Retten holdtes i Christiansborg Slots Hovedbygning, og den blev sat hver Søgnedag fra Kl. 9 til 2 undtagen om Fredagen. Højesteretsaaret, der begyndte med den højtidelige Aabning den første Torsdag i Marts og afbrødes af en Sommerferie og en Ferie i Februar, udgjorde en enkelt Retstermin. Hertil udtoges der Stævning (i danske Kancelli) fra Danmark inden 6 Uger og fra Norge inden et Fjerdingaar. De til Foretagelse i Aaret berammede Sager opførtes i den trykte »Højesteretsorden« i den lovbestemte Rækkefølge: først københavnske og sjællandske, fynske og smaalandske, jyske og bornholmske, siden de norske deraf de søndenfjeldske før de nordenfjeldske og sidst de vestindiske. For to Dage ad Gangen blev det »anslaaet paa Kartet«, hvilke Sager der formentes i den Tid at kunne foretages, og det var saa Parternes egen Sag at passe deres Tur.

For Rettergangsmaaden var der givet Regler i Instruktionen af 7. Dec. 1771 og Patentet af 10. Nov. 1774, der begge driver paa Hurtighed, Korthed, Klarhed og Redelighed. Proceduren var offentlig og mundtlig men middelbar uden personligt Fremmøde af Vidner. Sagen kunde dog ogsaa behandles skriftligt navnlig ved Indstævntes Udeblivelse. Straks efter Sagens Optagelse til Dom begyndte den strængt hemmeligholdte Votering fra yngste Assessor, og den maatte ikke uden »den højeste og uforbigængelige Nødvendighed« afbrydes; den protokolleredes af to Sekretærer. Dommen førtes i Pennen af Justitiarius, der derpaa i offentligt Retsmøde oplæste af Domprotokollen, hvad der var kendt for Ret. Men Kongens Højesteret indlod sig ikke, saaledes som Herredagsdommene, paa at formulere og meddele sine Domsgrunde.

Dem, der ønsker nærmere dokumenteret Oplysning om disse

forskellige Træk i Rettens Udseende og Virkemaade, henviser jeg til Vedels Historie, idet jeg maa anse det her sagte tilstrækkeligt som Udgangspunkt for det følgende. Den næste Opgave for Indledningen vil være at angive Planen for Stoffets Fremdragning, og i dette Øjemed kaster jeg et samlende Blik paa Højesteretsinstitutionen.

I Rettens Navn klinger Enevældens Magtbevidsthed. Det udtrykker Rettens Forhold til de tvistende Borgere, der her maa tage endelig Dom i deres Sager, og til Underinstanserne, hvis Afgørelser Retten kan omstøde, og hvis Dommere den kan drage til Ansvar. Henset til Rettens Plads i Domstolsorganisationen kunde den betegnes som Centralretten. Den enevældige Konge havde samlet Domsmagten hos denne Ret, og naar ogsaa de underhørende Retter fik Magt til at dømme, var det under Forbehold af, at den endelige Dom kunde blive afsagt i Højesteret, som de saaledes repræsenterede foreløbigt og for deres mindre Omraader.

Kongerne kunde ikke siges at have undergravet Kongelovens Forfatning ved at lempe den derhen, at Domsmagten overlodes til Højesterets Dommerkollegium. Thi Sagen er, at denne Forgrening af den øverste Statsmagt er af sekundær Natur. Den hører ikke til de førende Statsvirksomheder, hvorigennem Samfundet tager et Initiativ. Som Lovgiver, Øvrighed eller Krigsherre kunde Kongen ikke have resigneret uden væsentlig at ændre Forfatningen. Men Domsmagtens Opgave er kun at virkeliggøre Loven, at sikre og opretholde den Retstilstand, Loven har skabt. Derfor bliver Retten modtagende i Forhold til Loven. Og ligesom Dommerne maa leve sig ind i Lovens Vilje og Tankegang, hvorfra de henter deres Udgangspunkt, forholder de sig modtagende overfor Tvistighedernes hele faktiske Sagssammenhæng. De maa ved en receptiv Aandsvirksomhed leve sig ind i de Samfundstilstande, den Teknik og de personlige Forhold, der i deres Helhed udgør Sagernes Omstændigheder. Fra denne Side set er deres Opgave kun at kaste Lys over noget, der allerede er, nemlig Loven og Faktum. — Indenfor de af Loven satte Rammer, der hyppig er vide, er Domstolene derimod aktivt magtudøvende. Loven har fæstnet de sociale Gruppers indbyrdes Ydelsesforhold, men der opstaar saa Spørgsmaal

om, til hvilken Gruppe visse Personer skal henføres og hvorledes Gruppernes Ydelser nærmere skal bestemmes. Domstolene træffer disse Afgørelser ved en Afvejen og Afmaalen af de forskellige Standpunkter, idet det ledende Formaal for dem ligesom for Lovgiveren er at skabe den sociale Tilfredshed, der er Forudsætningen for Samvirken og Samhold. Forskellen mellem de to Institutioner er, at Lovgiveren træffer sin Ordning mere abstrakt, idet han ligesom tager Sigte fra længere Afstand, medens Retten paa kortere Hold kan tage skarpt Sigte ud fra alsidig Hensyntagen til de konkrete Omstændigheder. Direkte rammer dens Afgørelse til Gengæld kun enkelte Personers Livsforhold ikke en hel Gruppes, men selvfølgelig tænker Dommeren herved ligesom Lovgiveren i Regler, saaledes som det ligger i Maalbetegnelsen »ret«.

Disse Grundtræk i Højesterets Fysiognomi maa blive bestemmende for Fremstillingen af dens Historie. Forudsætningerne for dens Virken har til enhver Tid været Lovgivningstilstanden og Samfundstilstanden samt de Tvistemaal, der blev bragt ind for den. Paa denne Baggrund maa det da undersøges, hvordan den har arbejdet med at belyse Loven og Sagerne, og hvordan den har vejet Standpunkterne. Rettens Historie er indeholdt i dens Sammenhæng med den førende Lovgivning og den betingende Samfundstilstand og dens paa disse Forudsætninger beroende aktive Indsats i Retstilfældenes Afgørelse. I sin Virksomhed træder den i Forbindelse med de underhørende Retter, med Øvrigheder og Borgere i hele Riget. Særlige Omstændigheder kan give dens Afgørelser særlig Betydning, og undertiden vil de komme til at virke ganske som Love.

Fra disse Synspunkter vil Institutionens Væren og Virken da blive at undersøge indenfor den Kvartsekel, der her er gjort til Æmnet. Heri ligger ogsaa et Stykke personlig Historie, der vil finde kortfattet Omtale. Men iøvrigt mangler en Domstols Fysiognomi jo de personlige Træk, der giver Historikeren Stof til at oprulle skiftende Tidsbilleder. I sit Væsen er det det samme, der foregaar i Retten Dag for Dag: Loven lever, Samfundet drager Aande. Men tager man et afsluttet Afsnit af Domstolens Liv for sig, yder dette os en særlig Lære.

TRÆK AF TIDSRUMMETS LOVHISTORIE

Lovgivning og Domstolsvirksomhed er saa nøje forbundne som to forskellige Samfundsvirksomheder kan være. Begivenheder indenfor Lovgivningen vil — paa de Omraader, hvor det staar til Domstolene at anvende vedkommende Love — ogsaa være Begivenheder for Retterne. En Oversigt over Domstolenes Historie i et vist Tidsrum vilde derfor være ufuldstændig, om den ikke var ledsaget af en Oversigt over den samtidige Lovhistorie paa de paagældende Omraader.

Naar en Lov udkommer, vil Domstolene nemlig straks indstille sig paa at anvende den. Vel kan der nu komme til at gaa lang Tid, før der foreligger et Retstilfælde, der falder ind under Loven eller ganske kan sættes ved Siden af de af den omfattede Forhold. Men den Tendens, den nye Lov har givet Udtryk for, kan dog godt straks paavirke Domstolene. Der maa altid formodes at være en Parallelisme mellem de i Lovgivningen og den samtidige Domstolspraksis raadende Tendenser. Naar Sagerne skal afgøres efter en ny Lov, faar Domstolene afstukket nye Retningslinier for deres Arbejde. Deres tidligere Afgørelser har været trufne med det for Øje at bevare Overensstemmelse med Fortilfældene. Men efterat Lovgiveren har gjort sin Indsats, maa Domstolene overveje, hvorledes Grunden skal lægges for en ny Række Afgørelser. Til Højesterets Historie i 1790—1814 hører derfor de af Retten i dette Tidsrum oplevede Love henhørende under Domstolsomraadet, der jo den Gang ikke omfattede Statsforvaltningens »actus magistrales«, Udøvelse af Øvrighedsmyndighed. Retten har som det hele Samfunds Retsbevidsthed taget alle disse Lovgivningsakter til Efterretning, har indstillet sig efter dem og, naar Lejlighed kom, virkeliggjort de deri indeholdte nye Tanker. Selvfølgelig er den nye Lovgivning kun en ringe Del af det Lovstof, bestaaende i Landslovene og For-

ordningerne for de paafølgende godt Hundrede Aar, som Retten ialt havde at anvende, og dette gaar ikke i sin Helhed ind i Fremstillingen.

De Love, der fremkom paa *Person-*, *Familie-* og *Arverettens* Omraade, er ikke righoldige. Allerede Fdg. 14. Oktober 1763 havde indført Barnefædres Bidragspligt overfor deres uægte Børn, men kun hjemlet Udpantningsret for Bidragene. Betalingspligten blev nu skærpet derved, at Fdg. 10. December 1790 gav Anvisning paa at bryde Modviljen mod at betale ved at anvende Arbejde i Forbedrings- eller Tugthuset i lige saa lang Tid som fastsat for Omsætningen af Strafbøder. Endvidere bestemte Fdg. 30. Maj 1794, at Barnefædrene ikke kunde afgøre deres Pligt ved at tilbyde selv at sørge for Børnene, men at Moderen havde Ret til at beholde og opfostre Barnet; ved Fdg. 10. August 1798 blev de samme Tvangsmidler, der havde Hjemmel med Hensyn til Bidrag til uægte Børn, godkendt overfor Mænd og Fædre, der ikke opfyldte deres ved Forening eller Separationsbevilling fastsatte Underholdspligt overfor deres Hustruer eller ægte Børn. Ægteskabslovgivningen simplificeredes ved Afskaffelsen af Trolovelsesceremonien, jfr. Fdg. 4. Januar 1799, men om dette ogsaa betød Ophævelse af Retsreglerne om Trolovelsesforholdet, var omtvistet. Fdg. 18. Oktober 1811, der paalægger Ægtefæller, som ønsker Separationstilladelse, at erhverve Sjælesørgerens Attest for forgæves forsøgt Mægling, har til Formaal at stramme det »Baand, der sammenknytter Ægtefolk«. Nævnes maa ogsaa Fdg. 23. Maj 1800, der gav Adgang til med Bevilling at ægte Broders, Farbroders og Morbroders Enke, og som dermed forlod den hidtil overholdte Grundsætning, at Moselovens Ægteskabsforbud var ufravigelige. Bestræbelser for at lette Skifteforvaltningens Byrder ligger til Grund for Fdg. 21. Juni 1799, der gav Enkemand eller Enke af Husmænd eller Indsidder Ret til at forblive hensiddende i uskiftet Bo med deres umyndige Børn med afdøde; naar der i Tilfælde af nyt Ægteskab skulde skiftes, kunde der gives tinglyst Pant for Børnenes Arvelodder. I Traad med den øvrige Lovgivning om umyndige, særlig Fdg. 14. Maj 1754, der saa energisk kæmpede for at hindre »egennyttige Mennesker« fra at

erhverve Rettigheder mod umyndige, falder Fdg. 26. Oktober 1804 om umyndiges Gældsbreve, der kræver Indgaaelse for Øvrigheden eller Notarius publicus af Kontrakter med ufuldmyndige om Penge eller Penges Værd som Betingelse for, at Dokumentet kan faa Betydning i Retsforhold.

Ejheller paa *Formuerettens* Omraade, taget i snævrere Forstand, var Lovgivningen særlig frugtbar. Fdg. 9. Februar 1798 gav i Form af en Forklaring til DL 5-14-56 den vigtige Regel om Afskrivning paa Gældsbrevet af stedfunden Afbetaling, der blev et frugtbart Princip for Ordningen af Gældsbreves Omsætning. Pl. 31. Juli 1801 proklamerede den almindelige Grundsætning, at Ejendomsretten ikke bør lide Indskrænkning, medmindre det almindelige Bedste fordrer det, og at der da tilkommer Ejeren billig og fuldkommen Erstatning. Fdg. 19. December 1794 om Respondentiabreve har til Baggrund Opsvinget i Varehandelen til Søs. Til Fremme af Realkreditten bestemte Fdg. 12. Marts 1790, at Panthaveren kun i et Aar kan nyde Fortrinsret i Pantet for Renter, der betros Skyldneren, og Fdg. 4. December 1795 foreskrev Tinglysning af langvarig Lejekontrakt om Beboelse af Hus eller Gaard.

Periodens store sociale Reform affødte Regler om Ejendommenes Driftsmaade og om Grundbyrders Omsætning og Regulering navnlig forsaavidt de bestod i personligt Arbejde. Som herhenhørende kan nævnes Fdg. 25. Marts 1791 om, i hvilke Tilfælde det er tilladt Jorddrotten at nedlægge Bøndergaarde i Danmark i Stedet for at holde dem bortfæstede, Pl. 7. Juni 1806 om at ogsaa Selvejer- eller Arvefæstebøndergaarde er under Fæstetvang, Fdg. 15. Juni 1792 angaaende adskillige Fordele som tilsiges Jorddrotterne i Danmark som Opmuntringer til at udskifte Bøndergods af Fællesskab deriblandt Tilladelse til at anvende langvarig Forpagtning i Stedet for Bortfæstning. Endvidere normeredes Brugen af Ejendommene ved Fdg. 25. Juni 1790 om skadeligt Vands Afledning til Agres, Enges og Mosers Forbedring i Danmark, jfr. Pl. 10. November 1791 om Nivellation og Flodemaal, ved Fdg. 29. Oktober 1794, der gav udførlige Regler om Hegn og Fred for Jorderne særlig af Hensyn til den fremadskridende Udskiftning, og ved Fdg. 27. September 1805

om Skovenes Udskiftning, Vedligeholdelse og Fredning i Danmark. Den personlige Grundbyrde, Hoveriet, der søgtes afløst ad frivillig Vej, fik sit Indhold normeret ved Fdg. 25. Marts 1791, der havde »lige Hensigt til baade Jorddrotternes og Bøndernes Rettigheder og Fordele«; ved den blev Gaardfæsteren og hans Hustru befriet for Husstraf efter DL 6-5-5. Ved Fdg. 25. Marts 1791 om Politivæsenet paa Landet i Danmark indskærpes Bondestandens Pligt til at søge fast Tjeneste og ellers anses som Løsgængere. Maj og November gøres til rette Skiftetider, og der gives nærmere Tyenderegler, idet det indskærpes Husbønder ikke i at straffe deres Tjenere at overtræde DL 6-5-5 og 10. Fdg. 18. Marts 1796 indbød til mindelige Foreninger mellem Tiendeydere og -tagere om Tiendens Bestemmelse til Korn og Penge i Stedet for den hidtil brugelige Oppebørselsmaade at tælles paa Ageren og ydes i Kærven, og Fdg. 31. Juli 1807 om Tiendevæsenet i Norge anordnede Tiendens Omsætning til en Pengeafgift. Fdg. 21. Marts 1800 om Haandværkslavene i København indeholder Regler for Haandværkernes Kontrakter med deres Folk, ved hvilke bl. a. Pligten til at blive i Arbejdet og navnlig afholde sig fra kollektiv Arbejdsvægring var stærkt betonet.

Straffelovgivningen havde umiddelbart før vor Periode modtaget en værdifuld Forøgelse ved den vigtige Fdg. 20. Februar 1789 om nærmere Bestemmelse af Straffene for Tyve og Hælere, men hermed var Initiativet ogsaa stoppet. Fdg. 5. September 1794, der paalægger de stedlige Embedsmænd især Præsterne at virke for Almuens sundhedsmæssige Oplysning og navnlig advare den mod Kvaksalveri, indfører Bødestraf for dem, der tager syge under Kur og saaledes udsætter dem for Fare. Omvendt bortfaldt et Forbrydelsesbegreb ved Pl. 12. Juni 1812, der med særligt Hensyn til Alimentationslovgivningen ophævede de gældende Regler om Lejermaalsbøders Aftingelse og Inddrivelse. Pl. 31. August 1813 anordnede særlige Straffebestemmelser for Forbrydelser forøvede i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset i København. Der kan dernæst nævnes nogle Bestemmelser vedrørende Straffuldbyrdelse og Fængselsvæsen. Ved Pl. 15. Januar 1790 fastsattes det om nysnævnte

Straffeanstalt, at Tugthuset skulde optage dem, der dømmes uærlige eller paa Livstid, og Forbedringshuset de paa Tid dømte. Fdg. 21. Oktober 1791 indførte den mere humane Henrettelse med Økse i Stedet for med Sværd. Fdg. 12. Juli 1799 udtaler, at Billighed tilsiger, at legemlig Straf som subsidiær Straf i Stedet for Bøde bør være mildere end Lovens Straf for virkelige Misgerningsmænd. Begyndelsen paa Gennemførelse heraf gøres nu i Norge, hvor der haves »Kron- eller Ekstraarbejde« (i dertil anvist Fæstning), hvor de paagældende kan hensættes adskilt fra egentlige Forbrydere og ikke belagt med Jern. Pl. 11. Maj 1810 kræver taget det Hensyn til Personer under kriminel Lavalder, at de, naar de maa holdes i Arrest, afsondres fra ældre grove og fordærvede Forbrydere. Tillader Undersøgelsen det, og Forseelsen ikke kan falde ud til højere Straf end Ris, skal de overgives til deres Forældre eller anbringes i Pleje. Fdg. 5. April 1793 foreskrev en forbedret Indretning af Varetægtsfængsel. Paa dette Sted maa endnu nævnes den vigtige Fdg. 27. September 1799 om Trykkefriheden. Dennes Formaal var at sætte Skranker for Frihedens Misbrug altsaa begrænse den bestaaende Handlefrihed. Den læmpede nogle af DL's strænge Straffebestemmelser, men ansaa det dog for fornødent at anvende legemlig Straf mod grove Æreskændere, hvorhos Anonymitet i Almindelighed forbødes. Efter disse Grundsætninger fastsattes de nærmere Regler for Brud paa tilladelig Skrivemaade og hvilke Former der skulde iagttages ved Udøvelsen af litterær Virksomhed.

Retsplejen var i høj Grad Genstand for Lovgiverens Omsorg. Der udgaves dels vigtige organisatoriske Bestemmelser dels en Række spredte Regler sigtende til Retsvæsenets Forbedring.

Fdg. 12. Februar 1790 om Skifteforvaltningens bedre Indretning i Danmark forlangte ordentlige Protokoller hos Skifteforvalterne derunder Lensbesiddere, Godsejere og Jorddrotter, Opbuds- og Skiftekommissarier samt Testamentseksekutorer, og Fdg. 5. Juli 1793 paalagde Dommeren at underskrive Retsprotokollen, naar han forlod Dommersædet. I Dødsboer under 100 Rd. maatte der ifølge Pl. 26. Okt. 1792 nøjes med Proklama i Avisen for at spare unødvendige Udgifter, og Fdg. 23. August 1793 hjemlede større

Kontrol med Skifter ved Samfrænder eller andre overordentlige Skifteforvaltere. For at afværge unyttige Formalitetstvistigheder gav Fdg. 12. Februar 1790 Anvisning paa at faa udmeldt Synsmænd andetsteds end ved Hovedsagens Værneting efter Bemyndigelse af vedkommende Amtmand.

Reglerne i Fdg. 13. Januar 1792 og 14. September s. A. varetog Domhaverens Interesser i Domsfuldbyrdelsen ved at aabne Adgang hertil trods Indstævning til Højesteret eller Overhofretten paa Grundlag af Dom efter uimodsagt Forskrivelse, medmindre Sikkerhed stilledes for det idømte med Omkostninger. Var Indsigelse rejst mod Haandskriftets Gyldighed eller Fordringens Rigtighed, var der Adgang til Afsætning i den dømtes Gods. Kunde Aflæggelse af Ed ifølge Dommens Indhold afværge Fuldbyrdelse, var der fastsat en Frist, efter hvis Udløb Fuldbyrdelse kun kunde afværges ved Appelstævning i Sagen. De dømtes Interesser varetoges af Fdg. 12. April 1793, der fastsatte Underholdspenge for Gældsarrestanter og bestemte, at disse ikke kunde fordres dækkede hos den skyldige. Fremdeles af Fdg. 15. December 1797, der forbød at gøre Arrest eller Indførsel i Debitors til hans Haandtering eller Næringsdrift nødvendige Ting, naar andet haves.

Gennemgribende nye Rettergangsregler for civile og kriminelle Sager blev givet i Fdg. 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje. Formaalet med denne Lov, der af Samtiden skattedes meget højt, angiver den selv som dette at bekæmpe Rettergangens Langsomhed, at sætte Skranker for Lovtrækkeriets Krumveje og at sætte de underordnede Rettens Betjente saaledes under Opsigt af Overdomstolen, at de ikke skal undgaa Straf, dersom de vover at ynde Kroglove og tillade, at Medborgeres Ret forhindres eller spildes. Det var Christian Colbjørnsen, der udarbejdede Forordningen og formede dens Program saa fyndigt.

Endnu skal nævnes nogle spredte Regler navnlig om Behandlingen af Straffesager. Fdg. 5. Juli 1793 udvidede Begrebet offentlig Sag ved at give den, der ved underordnet Rets Dom under en privat forfulgt Sag var funden skyldig i offentligt Arbejde (Forbedringshus, Tugthus eller Slaveri) Adgang til inden Fuldbyrdelsen

at begære Appel af Sagen ved offentlig Foranstaltning. Fdg. 8. Marts 1799 paalagde Underdommerne ved Politiretterne, hvor det ikke er tilladt Prokuratorer at møde, eller i inkvisitoriske Undersøgelsesforhør, hvor summarisk Proces finder Sted, selv at eksaminere Parter og Vidner og overhovedet oplyse Sagens sande Sammenhæng under Trusel af dens Hjemvisning paa deres Bekostning samt Straf. Anklagede i Misgerningssager skulde ikke fremstilles paa Landstingene til nyt Forhør, hvis han ikke opholdt sig paa samme Sted, men Spørgsmaal skulde sendes Underdommeren til Optagelse af et supplerende Forhør, jfr Pl. 14. September 1798. Om Beviset i Tyvssager foreskrev Fdg. 31. Maj 1799, at Ejeren til formentlig stjaalne Koster ikke kunde vægre sig ved at bidrage til Sagens Oplysning men under Falsmaalsstraf skulde indstævnes til at erklære, om Kosterne var frakomne ham imod hans Vidende og Vilje. Pl. 28. Marts 1800 fritog Ejeren for at aflægge denne Ed, naar Sigtede afgav Tilstaaelse og Ejeren vedkendte sig Tingene.

Indtrykket af Regeringens forstaaende og virksomme Interesse for Retsplejens Udvikling i dette Tidsrum forstærkes, naar man bemærker de store Ændringer i Retternes Organisation. Fdg. 5. Juli 1793 indrettede den kollegiale Politiret i København under Appel til Højesteret og ophævede derved Politimesterens tidligere vidtgaaende Straffemyndighed. I Danmark og de norske Købstæder indrettede Fdg. 10. Juli 1795 den nye og betydningsfulde Institution Forligelseskommissionerne. Ved Fdg. 20. Januar 1797 indførtes disse almindeligt i Norge. En samtidig Fdg. forbød Vidneførsel — udenfor paatrængende Tilfælde — naar Mægling endnu ikke var forsøgt. Noget senere omdannedes Domstolenes Overinstanser i begge Riger. Fdg. 11. August 1797 ophævede i Norge Overhofretten, Laugtingene og Raadstueretterne og indførte i Stedet Aggershus Stiftsoverret i Christiania og Stiftsoverretterne i Trondhjem, Bergen og Christianssand. Stiftamtmændene skulde som Præsidenter paase, at Retten holdtes med Værdighed, men uden at deltage i Paadømmelsen, der tilkom en Justitiarius med 2, i Christiania 4 Assessorer. I denne Indretning med Stiftamtmandens Præsidium kan man se en Efterligning af Forholdene i Højesteret. Her var

Kongen vel i Formen Medlem af Retten, men hans egentlige — og iøvrigt betydningsfulde — Funktion var at kaste Glans over den og betrygge dens Autoritet og Værdighed. Ved Fdg. 11. Juli 1800 indsattes der paa Island en Landsoverret i Stedet for Overretten, Laugtingene og Altinget ved Økseraa. Stiftamtmanden blev Præsident, en Justitiarius og 2 Assessorer Dommere. Fdg. 25. Maj 1804 indførte paa samme Maade en Landsoverret paa de dansk-vestindiske Øer med Guvernøren som Præsident, og endelig afskaffedes i Danmark Landstingene og Raadstueretterne for at afløses af Landsoverretterne i Viborg og København, førstnævnte med Stiftamtmanden som Præsident, en Justitiarius og 2 Assessorer, sidstnævnte forenet med Hof- og Stadsretten og uden Omdannelse af denne.

Af spredte herhenhørende Bestemmelser kan endnu nævnes Reglen i Fdg. 25. Marts 1791, at Tyendesager paa Landet fra Politiretten kunde indankes for Amtmanden, for hvem de procederedes efter samme særlig hurtige Regler, og hvorfra der ved legemlig Straf over Fængsel paa Vand og Brød var Anke til Højesteret. Fdg. 13. December 1793 bestemte derimod, at Skifteforvaltningen i Danmark, forsaavidt den hidtil havde været overladt til Amtmændene, efterhaanden skulde overgaa til Herredsfogder og Birkedommere. Politiplakat 4. December 1790 ophævede Politimesterens Ret til at mulktere for Misbrug af Trykkefriheden og henviste alle disse Sager til den almindelige Rettergang. Raadstueplakat 12. April 1791 gjorde Politimesteren i København kompetent overfor Militære i Sager om Klammeri, Opløb og Tumult paa Gaden, naar Straffen ikke gik over 20 Rd. Bøde eller en alternativ Straf paa Kroppen. Det forbødes ved Fdg. 8. Januar 1802, at Fuldmægtige hos en Dommer, Skrivere og disses Fuldmægtige eller Betjente befattede sig med Sagførelse af nogen Art for vedkommende Dommer, ligeledes at en Prokurator var Fuldmægtig hos Dommeren, Skriveren eller Skifteforvalteren. Ved Fdg. 1. December 1797 afskaffedes Tamperretterne i Danmark og Norge; den sjællandske var dog allerede bortfaldet i 1771 ved Hof- og Stadsrettens Oprettelse.

Hermed sluttes denne kortfattede lovhistoriske Oversigt, der vil have vist, at det langtfra er nogen legislativt stillestaaende Periode, vi her staar overfor. Hvis der kan opstilles en Formodning om parallele Forhold indenfor Højesteret, maa vi vente, at denne ogsaa har arbejdet i et kraftigt Tempo. Den nærmere Undersøgelse vil godtgøre, at dette i Virkeligheden var Tilfældet, saaledes som det senere vil blive paavist.

HØJESTERETS ERKLÆRINGER

I. ERKLÆRINGER OM ALMINDELIGE RETSSPØRGSMAAL

I det Fremstillingen nu gaar over til Retten og dens Virksomhed, standser den først ved en Funktion, der i Begyndelsen af vor Periode spillede en vigtig Rolle, men som siden traadte i Baggrunden. Dette var Højesterets erklæringsgivende Virksomhed. I ikke ringe Grad blev Rettens Evner og Tid beslaglagt ved Fremsættelsen overfor Kancelliet af juridiske Udtalelser af almindeligt Indhold. Disse fremkom som Svar paa Spørgsmaal stillede af eller gennem Kancelliet eller — hvad der har særlig Interesse — som Henvendelser til dette af Rettens egen Drift. Saadanne Udtalelser afgaves regelmæssigt af samtlige Tilforordnede, der selvfølgelig hyppig delte sig efter Anskuelser. Det kunde da undertiden blive meddelt, at Retten havde delt sig i Grupper af en vis Størrelse, og undertiden blive oplyst, hvilke Assessorer der hørte til hver Gruppe; undertiden forelaa der ogsaa en Række Enkeltudtalelser ganske som ved en Domsvotering. De omhyggelig udarbejdede Betænkninger, der indeholder adskilligt af Interesse, findes i Højesterets Erklæringsprotokoller, men kun for den første Del af 1790—1814 er de forhaanden i større Mængde. Protokollerne er ført til 1810, hvorpaa der kommer et tomt Mellemrum, men der haves udførlige Journaler over hele Rettens Brevveksling ogsaa for Resten af vor Periode. Det ses da, at omkring Aar 1800 er man i det væsentlige kommen bort fra denne Erklæringsvirksomhed og det ikke blot den her omhandlede friere responderende og raadgivende, men ogsaa den i næste Afsnit omtalte, der vedrører konkrete Spørgsmaal. Hele Virksomheden maa ses som et Tegn paa den nære Tilknytning til Kancelliet og Opfattelsen af de Tilforordnede som et andet retskyndigt Kollegium. Bortfaldet af den maa omvendt ses som Udslag af en Bestræbelse for Dommervirksomhedens Begrænsning til det rent domstolsmæssige.

Erklæringer af formueretligt Indhold.

Den 1. Juli 1791 gav Retten et Bidrag til Overvejelserne om at lade udgaa en Anordning, der skulde varetage Statens Interesser som Erhverver af Panteobligationer paa St. Croix ved at »forekomme befrygtede Eksceptioner«. Højesteret var enig med Kancelliet i, at naar en Plantage pantsættes med alle dens Slaver, Kreaturer, Bygninger og Forbedringer, foreligger et pignus universitatis, der giver Kreditor lovlig Panteret i Plantagen med dens Tilbehør, som det under alle Afvekslinger til alle Tider befinder sig. Dette er forskelligt fra pignus generale og ikke i Strid med Fdg. 7. Februar 1738 om Pantebøgerne. Det tilføjes, at Højesteret har anset Pantsættelser af Boglader, Sukkerraffinaderier med Inventarium og raa og forarbejdet Sukker samt Jordegods med Besætning og Inventarium som gyldige[1]). Under den modsatte Forudsætning vilde det dog efter Rettens Mening være forkasteligt at søge Udveje gennem en Lovgivningsakt. Herom hedder det nemlig sluttelig: »Videre er det upaatvivleligt, at den foreslagne Anordning cum effectu retroactiva vilde være ligesaa stridende mod den lovgivende Magts Værdighed og Retfærdighed som imod de første og unægteligste Statskundskabsgrundsætninger, og at den sine effectu retroactiva vilde have en Hensigten aldeles modsat Virkning.«

Et Forslag fra Regeringen paa St. Croix angaaende Sikkerhed for den kgl. Kasse for Penge, som ydedes til Forstrækninger til Indkøb af Negere, fremkaldte en Betænkning af 27. Juni 1793.

I Anledning af et Andragende fra Borgere i Rødby om Fritagelse for Tiendeydelser afgav Justitiarius en Betænkning til Kancelliet om Rødby Indbyggeres Retsstilling som Tiendeydere.

Konferensraad Sporon havde stillet et Forslag om, at nye Fæstere skulde svare Brandkontingentet. Hertil udtaltes den 29. Juli 1794, at Pligten til at svare Kontingent efter Lovgivningen paahviler Ejeren og kun kan komme til at paahvile Fæsteren ved hans Overtagelse deraf i Fæstebrevet.

[1]) Det synes da, at Praksis dengang endnu ikke havde anerkendt Generalpantet, jfr. herved Øllgaard, Ørsteds Betydning S. 238 og Højesteretsdom af 8. Maj 1807.

Om et Odelretsspørgsmaal udtalte de Tilforordnede sig den 8. Oktober 1796 »i Anledning af en Ansøgning«.

Den vigtige Fdg. 9. Februar 1798 om Afbetalinger paa Gældsbreve har sin Forhistorie i en Højesteretserklæring. En ældre Dom af 25. Oktober 1766 havde tilpligtet Grevinde Danneskjold-Samsøe at betale efter sit Gældsbrev, da Afbetalingerne paa Hovedstolen ikke fremgik af dette. Med en ringe Pluralitet af 6 mod 5 var DL 5-14-56 dengang blevet fortolket saaledes, at Ordet »derpaa« angik Gældsbrevet og ikke det betalte Beløb. Den 20. Juni 1796 dømtes der imidlertid omvendt — med 9 Stemmer mod 2 — at Debitor Johnsen kunde paaberaabe sig sine løse Kvitteringer for tildels forud sket Betaling af Kapital og Renter trods manglende Notering paa Obligationen. Denne Dom opskræmte Speciesbankens Repræsentantskab, Kurantbanken og den synkende Fonds Direktion samt Københavns Magistrat for Overformynderne, idet disse Pengeinstituter som Panthavere i Gældsbreve havde regnet fast med, at løse Kvitteringer ikke havde Gyldighed. De gik til Kancelliet, der derefter forespurgte Retten, om det ansaas for gavnligt for det almindelige og nødvendigt for det offentlige Kreditvæsens Opretholdelse, at DL 5-14-56 NL 5-13-54 ved en autentisk Fortolkning tillægges en anden Bestemmelse end den, som er givet samme ved den senest afsagte Højesteretsdom. Assessorerne udtalte sig udførligt enkeltvis. Fridsch betonede de siden DL ændrede Forhold med større Pengeomsætning og Trang til Kreditgiven mod Sikkerhed i Papirer og foreslog med Tilslutning af 4 Kolleger at hjemle følgende: For Betaling af Renterne og saadanne Afdrag paa Kapitalerne, som i Obligationerne findes stipulerede, er separate Kvitteringer tilstrækkelige, naar Betalingen ikke sker, førend de bestemte Forfaldstider, men sker Betalingen forud eller og at der betales Afdrag paa Kapitalerne, som ikke findes stipulerede i Obligationen, da bør saadant afskrives paa Obligationerne selv og separat Kvittering ikke være nok til at befri Debitor for Tredjemands Tiltale, som Obligationen er bleven pantsat eller overdragen til. Panthaveren, dersom han ellers vil gøre Prætension paa Renterne og de stipulerede Afdrag, eller den nye Ejer bør bevisligen advare

Debitor om den med Obligationen foregangne Forandring. — I Tilslutning dertil udfærdigedes den af Generalprokurør Colbjørnsen formulerede autentiske Fortolkning.

Af egen Drift fremsendte Retten den 12. November 1798 et Promemoria, indeholdende Forslag til en særegen Bestemmelse om Rentefoden i Ostindien. Her gjaldt der nemlig ifølge Praksis endog langt højere Rente end den i Vestindien tilladte af 6 %, men Højesteret dristede sig ikke til uden Hjemmel at tilstaa højere Renter end dem, der gjaldt for Kongens Stater i Europa.

Paa Foranledning og Forespørgsel fra Kammerherre Bille som øverstkommanderende i Middelhavet udtalte man i November 1798, at det lovmedholdeligt kan paalægges Skippere og Redere at betale Folkehyre indtil den Dag, Konfiskationsdommen ved Opbringelse af Kapere sættes i Eksekution og Mandskabet forlader Skibet.

Et fra Amtmand Lübecker fremkommet Forslag om Beregning af Husleje for strandet Gods besvaredes den 28. Marts 1799 paa forskellig Maade.

Fra Perioden efter 1800 kan nævnes en ganske kort Erklæring af 16. August 1806 angaaende en fra den kejserlige franske Gesandt fremsendt Note om Anvendelse af droit de suite. Justitiarius Colbjørnsen anbefaler dette Retsinstitut, »der vil beskytte Handelens Kredit overfor uredelige Fallenter, der ellers kunde forskrive Varer fra fremmede Handelshuse i bedragerisk Hensigt. Paa saadan strafværdig Adfærd har man haft adskillige Eksempler i de sidste Aaringer, og Højesteret har ikke efterladt ex nobili officio at sætte de paagældende under Justitiens Forfølgelse«.

Erklæringer af strafferetligt Indhold.

En Begæring fra Byfoged Lemvigh om at erholde autentisk Forklaring over nogle Lovsteder under Hensyn til den nyere Lovgivning i Tyvssager (Fdg. 20. Februar 1789) gav Anledning til en Udvikling i Skrivelse af 3. December 1791 bl. a. om, hvorvidt Beskyldningen mod nogen for at være Tyv er strafbar efter DL 6-21-2 eller 4. Førstnævnte Artikel nævner udtrykkelig denne Sigtelse og straffer med den infamerende Tremarksstraf, men efter Flertallets

Mening maatte det herved være en Forudsætning, at Tyveriet medførte Ærens Tab, hvad kun gjaldt Tyveri i grov Form. Spørgsmaalet erkendtes dog at være tvivlsomt, og andre havde den modsatte Mening, som Ørsted senere gjorde sig til Talsmand for og gennemførte ved Overretten, jfr. min Bog om Ørsted som Dommer S. 73. Alle Tilforordnede var imidlertid enige om at finde Ærens Tab som Straf »baade politice og moraliter aldeles upassende«. Man indstiller, at den ophæves, og foreslaar i Stedet derfor Mulkt som i Art. 4 eller valgfrit Straffene efter 6-8-6 (der handler om Adfærd, som giver Aarsag til Udfordring), nemlig Pengestraf, Fængsel og Bestillingsfortabelse eller anden haardere Straf efter Sagens Beskaffenhed og den forurettedes Kondition. Treschow fandt dog ikke Ærens Tab som Injuriestraf ubetinget forkastelig, men ønskede hele Materien om Æressager omarbejdet. Dommen af 4. April 1791 i Chr. Colbjørnsens Injuriesag mod Kammerherre Lüttichau havde nylig vist, at man ogsaa i Praksis søgte at undgaa Brugen af Art. 2.

Den 5. Februar 1798 erklærede man sig over et Forslag fra Fogden Elster i Ørke og Guldalls Fogderi om at faa Hjemmel til at anvende Tugthusstraf (der jo ogsaa brugtes som kortvarig Frihedsstraf) overfor noget Uvæsen, der gik i Svang i hans Distrikt nemlig at unge Mænd misbrugte Ejernes Heste til vilde Ridt, der medførte Støjen ved Gaardene og voldsom Opførsel. En Del af Assessorerne stillede sig velvilligt til Forslaget, men enkelte vilde begrænse vedkommende Lovgivning til Forslagsstillerens Fogderi, saa at det hele blev en lokal Politiforanstaltning.

Om Kumulation bør ske af dobbelte Lejermaalsbøder og Horstraffen paa yderste Formue, afgaves der Erklæring den 31. Oktober 1798. Herom var der Enighed, og iøvrigt drøftedes det, om Horstraf kunde fuldbyrdes uden efter forudgaaende Dom. De, der ansaa Dom ufornøden, tog dog det Forbehold, »at den angivne Forbrydelse ikke sigter til at tilsnige sig divortium«.

I denne Forbindelse kan anføres en kriminalpolitisk Udtalelse af 12. December 1798 fra Justitiarius Cordsen, indeholdt i en af de mange Erklæringer om den Brabrand'ske Sag, hvorom senere.

Han bemærker om Fredløshedsstraffen, der var anvendt paa Brabrand, at den vist ikke stemmer overens med Folkerettens antagne Grundsætninger og de Pligter, den ene Nation skylder den anden, saa at det var at ønske, at den i Loven bestemte Straf af Fredløshed kunde blive forandret til anden borgerlig Straf, ligesom den og i Søetaten er afskaffet ved Pl. af 14. Maj 1780 og forandret til Fæstningsarbejde paa Kongens Naade. At Justitiarius greb Anmodningen om at levere en Indberetning om Retssagens Udfald som en gunstig Lejlighed til at foreslaa Ændring i Straffelovgivningen, er kun et enkelt Vidnesbyrd om Rettens Interesse i saa Henseende. Den stod ikke ene heri, thi Gang paa Gang ses det, at Kancelliet fra Amtmænd og Dommere fik ikke blot Anmodninger om Forholdsordre men Forslag til Ændringer i Lovgivningen. Saaledes fremkom Byfoged Selmer med Forslag til Regler om Hovedlods Forbrydelse og om det Kvantum af Vand og Brød, der skulde udleveres under Afsoning. Ved Fremsendelsen heraf havde Kancelliet fremsat Bemærkninger om det ufuldstændige i vor Lovgivning, naar den dikterer Straf af Hoved- eller Boslods Forbrydelse uden at fastsætte, hvad der bør træde i Stedet, hvis den skyldige intet ejer. Under 19. Juli 1799 leverede derpaa de enkelte Assessorer meget udførlige Betænkninger over, hvorledes den nøjere Fastsættelse kunde ske.

Datidens høje Straffe medførte ret let, at Forbryderen kunde have naaet et saa højt Straffemaal, at Gentagelsen af Forbrydelsen ikke kunde faa nogen egentlig Virkning. Saaledes stilledes der Retten det Spørgsmaal, hvorledes en uærlig Slave, der forhen er dømt til Kagstrygning og Tyvsmærke paa Panden, skal anses, naar han undviger og stjæler paany. Den 15. Februar 1800 leveredes der herom vidtløftige Udviklinger af de enkelte Tilforordnede. Som Eksempel paa hele denne Klasse af Responsa gengiver jeg her det Bidrag, der stammer fra den lærde Justitiarius J. E. Colbjørnsens Pen. Fremstillingen er unægtelig bred, men den synes mig en ganske god Prøve paa Synsmaader og Ideer hos en Jurist før Ørsted. Dette Responsum findes iøvrigt sammen med andre Responsa og Erklæringer af Colbjørnsen trykt i Ørsteds Arkiv for Retsvidenskaben

VI 525: »Paa det Spørgsmaal[1]), om en for Tyveri brændemærket og derpaa bortrømt Slave, naar han paany stjæler, skal efter den nugældende Lovgivning igen udstaa samme for Tyveri fastsatte højeste Straf, svarer jeg uden Betænkning ja. Spørges der videre, om Lovgivningen ikke deri burde forandres og denne igentagne Straf ved en kongelig Anordning for Eftertiden hæves eller derhen forandres, at Forbryderen, naar han blev bragt tilbage i Fæstningen, hvorfra han var rømt, der kunde straffes med Kat, maa jeg efter nøjeste Eftertanke svare, at jeg ikke tør tilraade denne Forandring, fordi jeg ikke skønner, at den er passende til vor kriminale Lovgivnings Analogi eller Kriminalprocessens Form. I en iblandt de af Højesterets Tilforordnede meddelte og herved lagte Betænkninger ytres, at de oplyste Mænd, der i de senere Tider har filosoferet over Lovgivningen og Retsprinciperne, har forkastet de eksemplariske Straffe som farlige og anset Borgersamfundets Sikkerhed relativ til Forbryderens Individ, som den eneste Grundvold for Strafferetten[2]). Hvad de danske Kriminallove med Hensyn til det her fremsatte Spørgsmaal angaar, da tilstaas, at ifølge den ældre Lovgivning og navnligen Chr. 5 d. L. 6-17-34, 35 kunde den Straf, hvorom her handles, reitereres. Men at dette efter de nugældende Love kan finde Sted, benægtes, fordi de nyere Forordninger af 17. April 1771 og 20. Febr. 1789 er opført paa forandrede Grundsætninger og disse tro. Men at bruge en aboleret Lov som jus subsidiarium kan ikke blive overensstemmende med rigtig Hermeneutik, fordi der af modsatte Principer ikke kan udledes noget konsekvent og rigtigt Resultat. Da jeg nu opfordres til ogsaa at ytre mine Tanker over den her omhandlede Genstand, og jeg efter min Overbevisning ej kan være enig i at antage de nysanførte Sætninger og Meninger, maatte det tillades mig med den Agtelse, som jeg skylder en oplyst Mand, naar jeg ogsaa dissenterer fra ham, at udvikle mine Begrebe om denne Materie i deres

[1]) Kommandanten i København antog, at Brændemærke ikke skulde gentages og foreslog Brug af Kat.

[2]) Sigter til Assessor Falsens selvstændige og velskrevne Votum, mod hvilket Colbjørnsen i det følgende polemiserer.

Sammenhæng. Det af de nyere Filosofer antagne Retsprincip: at de positive Straflove bør alene have til Formaal Borgersamfundets Betryggelse imod Forbryderens Individ uden Hensigt til at statuere Eksempel for andre, hvoraf følger, at ingen Straffe bør være eksemplariske, maa jeg tilstaa [ikke] at være mig indlysende. Man holder i Almindelighed for, at aldrende Folk vanskeligen modtager Overbevisning, hvorved de skal bringes til at forandre Meninger, som de fra Ungdommen af har antaget og som det hedder: quæ juvenes didicere (jeg kan ogsaa sige quæ docui) senes perdenda fateri. Men jeg er hos mig selv forvisset om, at mine Øjne ikke modvilligen tillukker sig for Oplysning, og at en nyopdaget Sandheds Meddelelse skulde være mig kær og taknemmeligen modtages. Men hin Sætnings Rigtighed, naar man tænker sig et jus criminale universale, formaar jeg ligesaa lidet at indse a priori, som jeg kan skønne, at samme lagt til Grund for en positiv Lovgivning kunde have velgørende Følger [for] Menneskeligheden i Almindelighed eller den Stats Borgere i Særdeleshed. Og jeg skulde tage meget Fejl, om ikke de nyere Filosofer ligesom nogle af de gamle altfor ubetinget har antaget denne og flere Sætninger, hvilke er Retsprincipper, naar Mennesket betragtes i Naturstanden, som ogsaa gældende i Borgersamfundet. Thi det er uimodsigeligt, at den Strafret, som Mennesket har af Naturen i hin primitive Stand, ikke kan have anden Grund end Betryggelse imod det Individ, af hvilket man er fornærmet. I Borgersamfundet derimod bør Straflovenes Formaal være saavidt muligt at betrygge ethvert af Samfundets Medlemmer mod Fornærmelser af alle de øvrige. Dette maa Lovgiveren søge at opnaa ved at bestemme forholdsmæssige Straffe, det er ved at fastsætte som uudeblivelig Følge af en forøvet lovstridig og altsaa fornærmelig Handling et fysisk Onde, ved hvis Betragtning det er at vente, at Individerne af den Masse af Mennesker, for hvilke Loven gives, kan i Almindelighed afholdes fra de forbudne Handlinger. At dette Onde ikke bør være større, end til Hensigten er nødvendigt, det kræver Retfærdighed, det tilsiger Menneskelighed. Deri bestaar det rette Forhold imellem Forbrydelse [og Straf]. Ved Kundskab om Menneskets Natur i Alminde-

lighed og det Folks Tænkemaade og Sæder i Særdeleshed, som skal være Loven undergivet, er det at Lovgiveren maa søge at udfinde dette Forhold. Til at virkeliggøre den Betryggelse, som ved Straflovene tilsiges, er det nødvendigt, at man kunde regne paa, at disses Indhold gør saadant Indtryk paa Gemytterne, som kan virke Modvægt imod enhver Lidenskab, der kunde friste til Lovenes Overtrædelse. Denne beror igen paa, at disse Trængsler altid er i Borgernes Minde, og at ingen kan smigre sig med Haab om letteligen at undgaa Straffen. Men hertil hører ikke alene Straflovenes Kundgørelse, men fornemmeligen at Straffene i ethvert Overtrædelsestilfælde fuldbyrdes, og at denne Fuldbyrdelse vorder kundbar. Det er en psykologisk Sætning grundet paa Eftertanke og stadfæstet ved Erfaring, at Tildragelser, som ses for Øjnene, gør mere Indtryk end de, som man blot hører tale om. Anvendes denne Sætning paa Læren om Straflovene, følger deraf, at den Fuldbyrdelse af Straffene, som falder mest i Sanserne, kan ventes at gøre dybest Indtryk paa Mængdens Gemytter og at virke den Modvægt, der sikrest kan tilbageholde de til Forbrydelse fristende Lidenskabers Udbrud. Saaledes bør i Borgersamfundet Straffes Fuldbyrdelse kunne virke ej alene paa den undgældende Forbryder ved at gøre ham Forbrydelsens Igentagelse enten fysisk umulig, naar han sættes ud af Stand til derefter at bedrive den, eller paa en Maade moralsk eller, om jeg saaledes tør udtrykke mig, psykologisk umulig ved skrækfuld Erindring om de udstandne Lidelser, som i Almindelighed kan ventes at blive en kraftig Bevæggrund til at modstaa Lysten til oftere at udøve den Forbrydelse. Men Straffens Offentlighed kan og formodes at virke Skræk hos andre og derved Afsky for Forbrydelsen, paa hvilken Erfaring har vist, at Straffens Onde maa formodes uundgaaeligen at følge. Heraf opstaar da Begrebet om eksemplarisk Straf, hvilken Benævnelse den faar, forsaavidt dens tilsigtede Virkning er et skrækkende og advarende Eksempel. Men jo større Forbrydelsen og dens forholdsmæssige Straf er, desto mere bliver denne Hensigt af Straffen vigtig i Borgersamfundet. Eksemplarisk Straf er ingen Forurettelse imod Forbryderen. Statsborgerne er pligtige i alle Henseender at hjemle

hinanden Betryggelse og har ved at indgaa Borgersamfundet stiltiende underkastet sig alle derhen sigtende Lovgivninger følgeligen ogsaa de, som maatte fastsætte eksemplariske Straffe, forsaavidt disse findes som Borgen for Samfundets Tryghed at være nødvendige eller gavnlige. Men ligesom ikke alt er nyt, som synes at være det, eller derfor udgives, er ogsaa de nyere Filosofer næppe de første, der har forkastet eksemplariske Straffe. De maa og anses at have været stridende mod hine gamle Stoikeres Lære. Det er bekendt, at disse antog som den eneste Grund for Sædelæren den Postulation, at det gode skulde udøves propter se, Grunden, som nogle nyere har kaldet den moralske Følelse og de allernyeste den rene Fornufts Imperativ. Af denne Sætning drog Stoikerne den Følgeslutning, at alle Forbrydelser var lige, og at derfor Straffene burde være ligesaa. Alle Mishandlinger sagde de har deres Grund deri, at den handlende har miskendt eller fornægtet Moralloven og derved som Fornuftvæsen nedværdiget sig selv. Da han her saaledes har tabt sin Frihed og er bleven en Lidenskabs Træl, kan Straf ikke anderledes virke paa ham end Tvangsmidler paa ufornuftige Dyr, og ligesom saadanne Midler ikke kan have Hensyn uden til det Individ, imod hvilket de bruges, maatte ogsaa, naar denne Slutning var rigtig, alt Begreb om eksemplariske Straffe for Mennesker bortfalde. Menneskets Perfektibilitet og Forædling var ogsaa Stoikernes Yndlingside. Og henrevne af Enthusiasmo ræsonnerede de ofte, som om dette fromme Ønske virkeligen var opnaaet. Men Oldtidens Lovgivere og de Filosofer, som praktisk har skrevet om Lovgivningsvidenskaben, fandt ikke Stoikernes spekulative Ideer anvendelige paa Borgersamfundets positive Love. Quoniam vivitur, siger Cicero, non cum perfectis hominibus et sapientibus, sed quibuscum bene agitur, si sint aliqua simulacra virtutum. Det er ogsaa bekendt, at Cicero ofte tilretteviste Stoikernes Catos Forslage til Dekreter i Raadet med den Anmærkning, at de kunde være gode i Platos Republik, hvor Skribentens Indbildningskraft havde skabt Menneskene, som han vilde have dem, men at de ikke duede in fæce Romuli. Men for at komme tilbage til Spørgsmaalet om eksemplariske Straffe, hvis Undersøgelse har foranlediget

denne Disgression, da har denne samme romerske Vise, som uden Tvivl var den største blandt de gamle praktiske Filosofer og Lovgivningsgranskere, Cicero, erkendt som et almindeligt Princip eksemplariske Straffes Retmæssighed, ligesom han har indset Nødvendigheden af et rigtigt Forhold imellem Forbrydelse og Straf. Est autem, siger han, poenæ modus, et ut ob ne ipse qui læserit, tale quid in posterum committat, et ut alii sint ad injuriam tardiores. Idque agendum, ut poena ad paucos metus ad multos perserviat. Geneat autem poena mediocritatem illam, quæ est inter nimium et parum. Erfaring denne sikreste Ledetraad i alle praktiske Videnskaber især i Lovgivningsvidenskaben, der saa meget beror paa Menneskekundskab, har gennem alle Tider, saavidt samme ved Historiens Fakkel er oplyst, stadfæstet eksemplariske Straffes Gavnlighed ja Nødvendighed i Borgersamfundet. Hvilke Straffe kan tillægges Navn af eksemplariske, er det overflødigt her at afhandle. Det vilde og være overflødigt at bevise, at vor Kriminalret fastsætter eksemplariske Straffe. Ved de mildere Grundsætninger, som Lovgivningen i de sildigere Tider har antaget, er eksemplariske Straffe dog ikke afskaffede. Heraf kan altsaa ingen Grund hentes til benægtende at besvare det Spørgsmaal, om de Forbrydere, som efterat have udstaaet den i Fdg. af 20. Februar 1789 § 4 fastsatte højeste korporlige Straf for Tyveri, bortrømmer af Slaveriet og derefter igen begaar Tyveri, paany skal udstaa samme Straf. Af Fdg.s Stiltienhed angaaende dette egentlige Tilfælde finder jeg ligesaa lidet, at den Slutning kan unddrages. Fdg.s § 4 indeholder, at hvo som begaar saadanne grove Tyverier, for hvilke de forrige Love og Anordninger har fastsat højeste Tyvsstraf, skal herefter straffes med at stryges til Kagen og arbejde i Fæstningen eller Tugthuset sin Livstid, dens 5 §, at den som er dømt efter § 4 og befindes at stjæle paany, skal kagstryges, brændemærkes paa Panden og indsættes sin Livstid til Arbejde under stræng Bevogtning. Vil man nu antage, at den som efterat være straffet efter denne 5 §, endnu stjæler, ikke skal straffes men alene igen sættes til Arbejde sammesteds, hvorfra han er bortrømt, (hvilket er ingen ny Straf men ikkun en Fortsættelse af den før idømte) maatte deraf følge,

at det sidste delictum, som virkelig blev ustraffet, var mindre end de forrige, og at delicti reatus ved at igentages, formindskedes eller ophævedes i Stedet for at vokse. Thi var dette sidste delictum større eller dog ligesaa stort som det forrige, maatte Straffen blive om ikke større dog heller ikke mindre. Men da Fdg. ikke har forøget Straffen, maa deraf sluttes, at den i § 5 som højeste Straf fastsatte maa fremdeles have Sted. Det vilde efter mine ringe Tanker være altfor voveligt og drage til ikke mindre Følge end en Omvæltning af den faste Kriminallovgivning, at antage i de Tilfælde, hvor Loven ej har skærpet Straffen for et igentagen delictum eller talt derom, ikke at den samme Straf skulde paany have Sted men aldeles ingen og Forbryderen saaledes blive hjemlet til ustraffet at begaa samme Forbrydelse, saa ofte han vilde og kunde. Saaledes f. Eks. naar nogen een Gang var dømt til Voldsbøder, maatte han for Eftertiden ustraffet forøve Vold, da Loven ikke taler om, hvorledes denne Forbrydelse igentagen skal straffes. At en Tyv kan straffes flere end en Gang med at kagstryges, fastsætter den 5 § af Fdg. udtrykkeligen. Da dette er klart, maatte man antage, at den, som havde begaaet Tyveri efterat være straffet ifølge 5 §, skulde dog paany kagstryges, eller og holde for, at denne Straf ikke kunde oftere igentages end een Gang. Jeg tilstaar, at fordi Lovens 6-17-37 har fastsat, at en Tyv oftere end engang kan brændemærkes, følger ikke deraf, at det samme skal gælde efter Fdg. af 1789, men denne maatte da have fastsat en anden Straf for den Forbryder, som een Gang saaledes var straffet. Thi at han i Tilfælde af igentagen Forbrydelse skulde blive ustraffet, formener jeg paa de ovenanførte Grunde ingenlunde at kunne eller burde indrømmes. Det synes indlysende, at Aarsagen hvorfor Fdg. ikke udtrykkeligen nævner det Tilfælde, at nogen efterat være straffet ifølge Fdg. 5 § igen befandtes i Tyveri, er, at da denne § af Fdg.n foreskriver streng Bevogtning for den Forbryder, der efter samme er straffet, har Fdg. anset Forbrydelsens Igentagelse som næsten physice umulig da det vel maatte forstaas af sig selv, at i dette næppe formodede Tilfælde kunde Straffen ikke blive mildere end den forhen udstandne. Dette kan jeg i det mindste bevidne, da

jeg var Medlem af en Kommission, hvor det første Udkast til denne Fdg. blev forfattet (hvilket jeg endog selv udarbejdede, hvorefter det i lang Tid blev henlagt men af nuværende Generalprokurør igen fremkaldet og efter nærmere Udarbejdelse Hs. kgl. Mjst. fra Kancelliet forelagt og af Allerhøjstsamme sanktioneret) at Kommissionens Mening var saadan, som jeg her har ytret. Vel erkender jeg, at man ikke med fuld Vished kan sige, at Lovgiveren ved at antage Udkastet til Anordningen har tænkt sig det samme som Forfatteren. Men da ratio historica dog ogsaa regnes blandt de hermeneutiske Hjælpemidler, har jeg troet ej at lade dette være ubemærket. Iøvrigt tør jeg tro, at dersom de i Fdg. 5 § omtalte Forbryderes Bevogtning virkelig var, som Fdg. byder, *streng*, maatte de Tilfælde, hvor det her omhandlede Spørgsmaal kan opstaa, blive yderst sjældne.

Til Slutning bør jeg fremsætte de Grunde, paa hvilke jeg ikke tør tilraade den foreslagne Forandring i den Straflov, jeg har ytret at antage som gældende for Tyverier forøvede af dem, som efter Fdg. af 1789 § 5 er straffede, at saadanne Forbrydere nemlig *enten* ikke skulde anses til videre Straf men alene føres tilbage til Fæstningen, hvorfra de var rømte, *eller* straffes med at kattes. Hvad det første angaar, forudsætter jeg, at forum delicti commissi saavel til delicti Undersøgelse og Dom som Dommens Eksekution i Tilfælde af dette, som efter vor kriminelle Lovgivning for delicta i Almindelighed maa have Sted. Og da vilde det uden Tvivl være opfaldende, at intet Eksempel ved korporlig Straf paa en saadan Forbryder blev statueret. Især naar han havde haft medskyldige og Tyveriet var saa kvalificeret, at den medskyldige for dette første Gang begaaet skulde anses efter Fdg. 4 § med at stryges til Kagen og hensættes til offentlig Arbejde sin Livs Tid, da det ikke kunde bestaa med Kriminallovgivningens Analogi, at den som første Gang havde gjort sig skyldig i saadan Forbrydelse, skulde straffes haardere end den der igentagne Gange havde begaaet den, og som allerede var straffet efter Fdg. 5 §. At substituere Kat i Stedet for at igentage den i Fdg. 5 § fastsatte Straf, finder jeg ikke passende, da hin Straf er ubekendt i vor borgerlige Kriminallovgivning, og

jeg ingen Grund ser, hvorfor den for disse særegne Tilfælde skulde indføres. Vilde man antage at denne Straf skulde i Overensstemmelse med den almindelige Kriminallovgivning efter Dom eksekveres paa det Sted, hvor Forbrydelsen var begaaet, er Skarpretterne ikke vant til deslige Eksekutioner, Bysvende eller Fangevogtere ikke heller, disse sidste kunde man overalt ikke paalægge at fuldstrække Eksekutioner paa Forbrydere, der allerede ved foregaaende Straffe var gjort æreløse. Den Straf at kattes er ikke fastsat i nogen almindelig kongelig Lovgivning undtagen i Søkrigsartiklerne, og da den ikke medfører Infami, ikke engang gør den, som den er overgaaet, uskikket til militær Tjeneste, forstaas det af sig selv, at den anses mildere end Kagstrygelse. Ved Reskript af 29. Oktober 1772 er Kat eller Tamp foreskrevet at bruges ved Inkvisitionskommissionen i Stokhuset heri Staden, men som Tvangsmiddel imod vrangvillige Forbrydere. Det er og bekendt, at i Stokhuset bruges Kat for at holde Slaverne i Ave (efter hvad Anordning ved jeg ikke) og at, naar en uærlig Slave saaledes straffes, sker det ved en anden af samme Klasse. Heraf følger nu vel, at dersom i de heromhandlede Tilfælde Kat skulde sættes i Stedet for Straf efter Fdg. 5 §, var det gørligt at faa Forbryderen kattet i Stokhuset. Men korporlig Straf bør som eksemplarisk efter vor Lovgivnings Forskrift og paa det, at dens Hensigt maa kunne opnaas, fuldstrækkes paa det Sted hvor Misgerningen er begaaet. Naar altsaa Tyveriet ikke er forøvet i Stokhuset, er dette ej heller Stedet, hvor Straffen skal fuldbyrdes. Naar man da antager, at Forbryderen ikke paa det Sted har gjort sig skyldig i nogen anden Mishandling end den at undvige derfra, bliver Straffen derfor, om nogen skal have Sted, en Sag, der henhører til det Politi eller den Tugt, hvori Slaverne bør holdes og vedkommer alene Kommandantskabet, under hvis Opsigt Slaverne staar, da deres Straf er Fæstningsarbejde. Den Sag kan følgelig ikke her komme under Betragtning ved det opgivne Spørgsmaals Besvarelse. I hvilken Henseende jeg ikke skønner, at nogen anden Beslutning kan tages end at anmode det kgl. Generalitetskollegium om at tillægge vedkommende Kommandantskaber Ordres til i Overensstemmelse med Fdg. 5 § at foranstalte en stræn-

gere Bevogtning af de Slaver, som efter denne Fdg. 4 og 5 §§ er straffede, hvorved maaske Hr. Etatsraad Resteds Forslag til at forandre Jernenes Indretning kunde blive at følge[1]).«

Erklæringer af processuelt Indhold.

Som naturligt er, fordeler Hovedparten af Rettens Erklæringer sig paa denne Gruppe, og vi kan ad denne Vej paa flere Punkter faa Oplysning om Rettens Praksis, der ikke saa let lader sig udrage af Voteringerne. Kun en Del af dem kan i det følgende finde Omtale.

I Anledning af en fra Gældsarrestanterne i Stadens civile Arresthus indkommen, af et Promemoria fra Arrestens tidligere Præst Steenberg ledsaget Ansøgning angaaende Indskrænkning i fængslige Anholdelser for Gæld og Forbedring i Arrestanternes Kaar drøftede en Erklæring af 30. Oktober 1790 disse to Spørgsmaal. Man udtalte sig ret skarpt om Misbrug af Gældsfængslet: Dette var passende og billigt, hvis Debitorerne alle udviste Modvillighed, »men Erfarenhed lærer, at Uformuenhed ligesaa ofte ja vel oftere er Aarsagen, og da er det baade haardt og unyttigt at sætte dem i Fængsel. Heraf og af at Fængsel dog saa jævnlig bruges her i Hovedstaden, kan med temmelig Vished sluttes, at Kreditorerne ofte misbruge den Ret, Loven har givet dem til uformuende Debitorers Undertrykkelse og lader dem sætte i Fængsel ikke saa meget, fordi de venter derved at naa Betaling som af blot Hævngerrighed eller andre endnu mere nedrige Bevæggrunde, og dette er beklageligt«. Efter den Rolle, Gældsfængslet spiller i Kreditvæsenet, findes det dog betænkeligt at forlade denne Ordning, men man henstiller, om der ikke kunde indføres en Maksimumstid — et vist Antal Aar — efter det Hensyn, at man da havde Sikkerhed for, at mulig Modvillighed var brudt. Med Hensyn til Størrelsen af de fængsledes Underhold siges det, at Fordringen i DL 1-24-44 (Betaling i Lod

[1]) Assessor Rested havde fremsat forskellige Forslag om en mere betryggende Udførelse af Slavernes Lænkning. Forbrydelser af undvegne Slaver var, som det fremgaar af Udtalelserne i denne Sag og erfares af Rettens Domme, ikke nogen Sjældenhed.

Sølv) ikke holder Stik ved at give 3 Mark for 1 Lod Sølv. Der bør gives 1 Rd. ugentlig i Underholdspenge og 1 Mk. 8 Sk. til Arrestforvareren. Den noget senere udkomne Fdg. 12. April 1793 tilstod Gældsarrestanter ugentlig 72 Sk.

Fdg. 13. Januar 1792 om Indførsel efter Domme, som af Skyldnere er paaankede til Højesteret eller Overhofretten, se foran S. 18, er ogsaa forberedt ved en Erklæring af Højesteret, afgivet den 26. November 1791. Underfoged Grønlund havde indsendt Forslag til Ændring i DL 1-6-23, og Retten havde overfor Kancelliets modstaaende Forslag fremhævet, at naar Indsigelse mod Søgsmaalet havde været rejst, burde der ikke uden Sikkerhedsstillelse fra Domhaverens Side være Adgang til ved Eksekution at bringe Godset bort. Selv om saadan Sikkerhed ikke kunde stilles, burde Domhaveren dog kunne faa Afsætning i Vederpartens Gods. Overensstemmende hermed affattedes Forordningen.

Byfoged Lemvighs foran S. 25 omtalte Begæring om Vejledning i den Lovgivning, der kunde være paavirket af de nye Regler om Tyvsstraf, førte ind paa Overvejelser om den rigtige Fastsættelse af de processuelle Følger, der maatte knytte sig dels til Straffen for første eller anden Gang begaaet simpelt Tyveri, der ikke var forbundet med Ærens Tab, dels til det kvalificerede med Æreløshed forbundne Tyveri. Der spurgtes, om det mildere Tyveri medførte »Udædiskhed« efter DL 1-13-19 altsaa fuldstændig Mangel paa Vidnehabilitet. Dette var efter Flertallets Mening ikke Tilfældet, men der gjorde sig saa en interessant Forskel gældende mellem nogle, der mente, at Dommeren maatte afgøre, hvor stor Vægt han vilde tillægge deres Vidnesbyrd, og andre, der ansaa dem for lovfaste, men henstillede til Kancelliet at tilvejebringe Lempelser heri ved Lov. Alle tre Anskuelser var altsaa repræsenterede, jfr. herved Nellemann, Ørsteds Betydning S. 129 ff. Et andet Spørgsmaal, om Meddomsmænd skulde tiltages i Sag om det mildere Tyveri, besvaredes benægtende, da Ærens Tab ikke indtraadte, jfr. Resk. 31. August 1793.

En fra Stiftamtmand Hellfried indkommen Forestilling om en nærmere Bestemmelse i Henseende til Jorddrotternes Skiftejuris-

diktion i Riberhus Amt foranledigede under 3. Januar 1792 en Række Overvejelser om hele dette Anliggendes juridiske Karakter og hensigtsmæssige Omordning. Flertallet ansaa ikke Tilstanden for stemmende med Sagens Natur men henskød Spørgsmaalet om en Ændring til Kancelliets Afgørelse, idet man ikke ansaa Kongen for afskaaret herfra ved Hensynet til bestaaende Rettigheder, da Æmnet henhørte til »jus commune«. Tre Tilforordnede var dog af modsat Mening. I Spørgsmaalet, om Jurisdiktionen eventuelt burde henlægges til Amtmændene eller Herredsfogderne, erklærede man sig til Fordel for de sidstnævnte, jfr. herved Fdg. 13. December 1793. Men af Frygt for, at de af Sportelhensyn skulde tynge Bobehandlingerne, foresloges det at lade Landalmuens Enker faa Adgang til at sidde i uskiftet Bo og skifte med Samfrænder uden særlig Bevilling. Et lille Skridt i denne Retning var Pl. 26. Oktober 1792 se foran S. 17, og fra 1799 kom der en Række specielle Bestemmelser om Skifteforvaltningens Overgang fra vedkommende Jorddrot til de kgl. Retsbetjente.

Fdg. om Delinkventsager af 21. Maj 1751 foreskrev, at Delinkventers Alder i Almindelighed skulde oplyses, og i Skrivelse af 28. Januar 1792 henstillede Retten — foranlediget ved en Forestilling herom fra Byfoged Möinichen — at forordne, at Attest kunde undværes, naar Tilvejebringelsen vilde volde Forhaling og Dommerne, Laugretten eller Stokkemændene kunde skønne, at Tiltalte havde Alderen 15 Aar, jfr. senere Fdg. 3. Juni 1796 § 38 og Fdg. 5. Maj 1797, der skyldes Højesterets Erklæring af 14. Marts 1797, hvortil den selv henviser. Samtidig fremsatte Retten af egen Drift Forslag om Reformer i Kirkebogsføringen, der var højst utilstrækkelig, hvad man kun altfor ofte havde Lejlighed til at overbevise sig om ved Behandlingen af Straffesager.

Til Grund for Fdg. 20. Marts 1795, der indeholdt nærmere Forklar ng af Fdg. 17. Maj 1690 om Forældelse af Namsdommes Eksekutionskraft, har ligget Rettens Erklæring af 27. Juni 1792, der var fremkaldt af en Forespørgsel fra Fogden Folmar i Raabøjdelauget om Adgang til Eksekution efter Aar og Dag. Det bemærkedes i Erklæringen, at en Højesteretsdom fra 1782 havde anset Forord-

ningen for uanvendelig ved Højesteretsdomme, og at Spørgsmaalet herom ved Lejlighed burde afgøres ved Lov. Dette skete i Fdg. 20. Marts 1795, hvorefter Fristen blev anvendelig paa disse Domme.

Fire forskellige Meninger udvikles i Erklæringen af 4. December 1793 om det Spørgsmaal, hvorvidt en undvegen Fæstningsslave skal have sine under Undvigelsen begaaede Delikter paadømt ved civil Jurisdiktion eller ved Garnisonsjurisdiktion i Fæstningen, og om det har Betydning, om han er hendømt i Fæstningen ved militær eller ved civil Ret.

Ogsaa i Erklæring af 16. s. M. hedder det, at Meningerne er »aldeles forskellige«. Kongens Foged i København Feddersen havde spurgt, om Arrest for Gæld bør foretages paa Udlændinge efter deres i fremmed Land udstedte Forskrivning, som de her vil unddrage sig. Forholdet drøftes indgaaende, og Flertallets Svar er benægtende.

Erklæring af 1. November 1794 beskæftigede sig med det Spørgsmaal, om det af Justitsraad Johansen og hans Børn i København ho'dte Samfrændeskifte skulde »indankes« for Hof- og Stadsretten eller for Højesteret. Da Stemmerne stod lige, udtaltes Ønsket om en Uvisheden afhjælpende almindelig Anordning, der skulde afgøre, om Samfrændeskifte var en offentlig Behandling eller en privat Transaktion. Den ønskede Fdg. blev givet under 10. April 1795 og fastsatte disse Skifters Indstævning for den Overret, der paakender den almindelige Skifterets Behandlinger, i København altsaa Højesteret.

En særlig Karakter har den Mindretalsbetænkning angaaende Domstolenes Stilling til Øvrighedsmyndigheden, der fremkom under 28. December 1794, efterat Kancelliet havde udbedt sig Rettens Ytringer over Generalprokurøren, Konferensraad Chr. Colbjørnsens Udkast til Instruktion for Københavns Magistrat. I dette fandtes den Regel, at Magistrat og Overpræsident ikke stod under Domstolene i Embedssager, bortset fra Sager om Ansvar for umyndiges Midler, men at Kongen i Tilfælde af Klager vilde afgøre Sagen ved sin egen Resolution eller henvise den til Kommissarier under Appel til Højesteret. Medens Rettens Flertal intet udtalte om denne

Ordning, der i hvert Fald ikke tidligere havde foreligget saaledes udtrykkeligt, afgav 6 af Højesterets 14 Medlemmer — Assessorerne Treschow, Fridsch, Sporon, Graah, Falsen og Stemann — en i Form og Indhold fremragende Erklæring herom, der fortjener at meddeles i sin Helhed:

»Spørgsmaalet er her, om det ikke skulde være mere overensstemmende med Statsklogskabs og Lovgivnings Grundsætninger altsaa og mere hensigtsmæssig til almindelig Vels Befordring, naar enhver Mand, som tror sig fornærmet af Magistraten qua Øvrighed, havde Ret til umiddelbar at søge Fyldestgørelse ved Lands Lov og Ret end dersom han skal være forbunden at søge den ved Supplikation. — Ved første Øjekast kunde det synes, at Undersøgelsen heraf maatte være hel overflødig i et Land som vores, hvor Regeringen har en ligesaa almindelig og uindskrænket som fortjent Tillid og hvor enhver altsaa er vis paa at vederfares Ret paa hvilken af disse Maader, det end sker, men da det i Lovgivningen ikke alene kommer an paa at naa Hovedformaalet men tillige at opnaa det saaledes, at det mest mulige Gavn for det Almindelige derved bevirkes, saa kan Spørgsmaalet blive saare vigtigt.

En Nations Forædling beror vistnok for en stor Del paa Individernes Følelse af deres Værd. En ædel Selvfølelse frembringer Patriotisme, Industri, Lyst til at udvide sine Evner og Begreber saavelsom Anhængighed til den Regering, man lever under, fordi det er denne, der har medvirket til, og altsaa maa være konvenient med, at man kan føle sig som Mand og Borger. Iblandt de Midler, der befordrer en saadan national Tænkemaade, er uden Tvivl den Bevidsthed vigtig, at man er i Stand til ved Loven at kunne beskærme sig selv, hvilket da ogsaa forudsætter, at Adgangen til Domstolene maa staa den fornærmede aaben i enhver Begivenhed. — Denne Betragtning er det, som bestemmer os dissenterende til at indlade os i Diskussionen af Spørgsmaalet. Det første, som vi da skulle undersøge, er, om det kunde anses som en Nyhed i vor Lovgivning, at umiddelbar Adgang til Domstolene blev enhver tilladt imod Øvrigheden qua talis. Egentlig fortjener dette ikke den strængeste Granskning; thi kan Statens Vel befordres ved det,

at en gammel Lov afskaffes og en ny sættes i Stedet for den, saa kan der vel ingen Tvivl være om, at den gamle jo bør gøre Plads for den nye; men da Forsigtighed paa Lovgiverens Side tilraader ham at anse Forslag til nye Love med et Slags Mistanke, saa skal vi fremsætte, hvad vi herom har kunnet efterforske. Nogen udtrykkelig forbydende Lov herom kender vi ikke; thi vel befales udi Forordningen 31. Juli 1739 § 2, at Stiftamtmændene, for hvilke noget betydeligt imod andre Øvrighedspersoner anmeldes, skal først referere Sagen til Kongen eller vedkommende Kollegier, før noget Lovmaal af dem foranstaltes, men dette Bud er givet for Øvrighedspersoner imellem sig selv indbyrdes, og hvad Forordningen af 19. Januar 1692 angaar, da er den speciel om Politimester. 1-26-3 forbyder ikke at søge Domstolene, men tillader Supplikationer og staar i Samfund med den 1ste Art. ibid. ang. Vedkommendes Erklæringer eller Paategninger. 3-1-3 paalægger Stiftsbefalingsmanden at dæmpe Uenighed imellem Øvrighed og Borgerskab, og dersom de ikke vil lade sig sige, da at andrage Sagen og dens Omstændigheder for Kongen, men den forbyder ikke Borgerskabet at rejse Sag paa lovlig Maade. 1-2-8 kan ej heller anføres i denne Henseende; thi naar den sammenholdes med 6, 9, 14, 16 og flere ibid., saa ser man, at Undtagelsen, som findes deri, har Hensyn til Embeders priviligerede fora. 2-17-23 byder vel, at en Superintendent skal anklages for Kongen, men det er i Tilfælde af, at han forsømmer sit Embede, eller fører et forargeligt Liv, og saaledes i Almindelighed gør sig uværdig til det, han er, derimod meldes intet om, at det samme skal ske, naar han som Embedsmand fornærmer nogen i Særdeleshed. 1-2-13 siger, at han tiltales for H.-Ret, naar han forser sig i sit Embede. Ligesaalidet som vi nu kan anføre nogen udtrykkelig forbydende Lov, ligesaalidet ved vi nogen udtrykkelig tilladende Lov, endskønt den 11 § i Forordningen af 15. Juni 1771 i Hensyn til Bestemmelsen om Kammerkollegii Resolutioner er meget mærkelig, og Toldforordningernes 1 Kap. 4 Art. cfr. Fdg. 17. Febr. 1774 samt 18 Kap. 17 Art. saavelsom Konsumtionsforordningens 15 Kap. 1 Art. viser hen til Retterne. Men findes der intet udtrykkeligt Forbud, saa maa den almindelige Grundsæt-

ning gælde, som 1-1-3 indeholder, nemlig: at enhver skal *tale* og *dele sig til Rette*, følgelig at enhver, som tror sig fornærmet, kan tage sin Tilflugt til Domstolene. Resultatet bliver altsaa efter vort Skønnende dette, at man hidtil har kunnet klage over Øvrigheden hos Kongen, men at man og har kunnet tiltale den for Retten, Følgelig blev en Lov, som udtrykkelig tillod det sidste, egentlig en Lovforklaring men ingen ny Lovgivning. Vi gaar dernæst over til at betragte Spørgsmaalet som et Lovgivningsproblem, og da raader Klogskab til allerførst at undersøge, om en saadan ubehindret Saggivelse af enhver, som finder sig fornærmet af en Øvrighedsmand ved Misbrug af hans Embedsmyndighed, kan medføre nogen skadelig Virkning for det Almindelige. At Uorden i den offentlige Bestyrelse derved skulde kunne forvoldes, skønner vi ikke, thi Øvrighedsmanden, som den eksekutive Magt er betroet til, kan hverken blive afhængig af Dommeren eller standses i sin Virkekreds. Dommeren paaskønner alene ex post facto, om den som klager over at være fornærmet og æsker Skadesløsholdelse, har Ret i sin Paastand, hvilket sker ved at jævnføre Loven med Faktum, og i dette Øjemed alene er det, at han undersøger den forbigangne Handling. Bedømme den, efterat den er fuldført, maa han, men forhindre den, idet den foretages, kan han ikke, og Øvrighedsmanden gaar sin Bane uden enten at adspørge ham eller bekymre sig om ham, thi Lovene er over dem begge men den ene af dem ikke over den anden.

Vi kan altsaa ikke forestille os, hvorlunde Ligevægten imellem disse 2de politiske Kræfter herved skulde kunne forrykkes. Et Ultimat blev der vist nok, forsaavidt Dommerens Kendelse i sidste Instans afgjorde, om Øvrighedsmanden havde haft Ret eller Uret, men ved Domstolene værner Publiciteten, og mangler der noget i den, som uden væsentlig Skade i andre Henseender kan tillægges, da staar det til Lovgiveren at raade Bod derpaa. At Øvrighedsmanden, naar han saaledes kunde tiltales, blev udsat for Chikaner og Processer, og derved maatte tabe den Tid og den Rolighed, han behøver til sine Forretninger eller, hvilket er det samme, til Statens Gavn, er ikke en saa betydelig Indvending i sig selv, som

det ved første Anskuelse maatte synes; thi naar der klages over ham ved Supplikation, maa han retfærdiggøre sig. Naar han stævnes, bør han forundes fri Forsvar og Processus gratuitus. Derhos er det at formode, at naar begge Veje staar aabne nemlig baade Supplikation og Søgsmaal, saa bliver den, som er den mindst bekostelige, hvilket den første er, oftest valgt. Endelig burde ogsaa den temerære Sagsøger ej alene betale tilstrækkelige Procesomkostninger beregnet efter hvad Sagen kunde have kostet, naar den var bleven ført foruden Beneficium processus gratuiti, men ogsaa forhøjede Mulkter, hvorved Øvrighedsmanden i denne Henseende mærkelig vilde blive beskærmet.

Da Opretholdelsen af Øvrighedsmandens Værdighed ikke er ligegyldig i den offentlige Bestyrelse, saa bør der ogsaa haves Hensyn til, om denne kunde lide i saadan Anledning. Ilde er det, dersom sligt skulde kunne være at befrygte, thi det tilkendegav da alt for tydelig Domstolenes Degradation. Er disse, som de bør være og kan blive, maa enhver uden Tab i sin Agtelse kunne fremstille sig for den. Her er ingen Underkastelse under Dommeren men alene under Loven; man beder ikke men man fordrer, man taler ikke til Dommerens Vilje men til hans Forstand, man foreholder ham hans Pligter og de Baand, Lovene har paalagt ham. Lægger man derhos Mærke til, at saavel Øvrighedsmandens Magt som den Kraft, der er i Dommerens Kendelse, har sit Udspring fra een Kilde, at begge Embeder bør være i lige Anseelse, saa skønner vi ikke, at Øvrighedsmandens Anseelse kan svækkes ved at møde for Dommeren.

Men da vi imidlertid ikke kan nægte — ihvor ugærne vi vil, det skulde være saa — at Underretterne efter deres nærværende Tilstand ikke altid eller allevegne har kunnet vedligeholde den udvortes Agt, som de burde have, saa kunde der da, indtil saadant afhjælpes, anvises Øvrighedsmændene efter deres forskellige Grader højere Instanser, hvorpaa 1-2-13 giver et Eksempel. Konferentsraad Treschow mener, at slige Sager altid burde evoceres for befalede Kommissarier og derefter som sædvanlig gaa til H.-Ret. Nu tror vi at kunne forudsætte, at Tingen er uskadelig for det Almindelige,

men derimod staar det tilbage at overskue Fordelene. En af dem har vi allerede anført i Indledningen til vor Betænkning i denne Post, og vi tror den at være saa vigtig, at den uden vor Erindring vil falde tilbage i Tankerne. Dernæst tør vi antage det som en efter Teori og Erfarenhed afgjort Sætning, at den mekaniske Regel — jo simplere og ensformigere Maskinen er indrettet, jo sikrere og stadigere gaar den, jo fuldkomnere er den, og jo lettere vedligeholdes den — er aldeles anvendelig paa den offentlige Bestyrelse. Den første Kraft i denne er den lovgivende Magt, derfra kommer Viljen som udføres ved den eksekutive Magt, men denne maa igen betjene sig af Agenter, imellem hvilke den uddeler sine Ærinder. Da nu disse Agenter eller Mandatarier kan overskride deres Mandata og misbruge den Myndighed, som nødvendig maatte betros dem for at kunne røgte deres Ærinder, til Andenmands Fornærmelse, saa maa der være et Middel, hvorved ej alene et saadant Tilfældes Virkelighed kan bestemmes, men Fornærmelsen ogsaa oprettes. Regelen, hvorefter begge Dele skal ske, er Loven, under hvilken Benævelse Agentens Fuldmagt naturligvis indbefattes, men for at undersøge Faktum og anvende Loven derpaa maa der være en tredje Mand, og det er Dommeren; hvor naturligt da, at den fornærmede henvender sig til ham. Videre — det fuldkomne Krav enhver Borger har til Staten som om et umisteligt Gode, nemlig at han ved at gøre Ret eller adlyde Lovene ikke tør frygte nogen, og som man kalder Borgerfrihed og Borgersikkerhed, forsikres han ikke i den Fuldkommenhed, Tingen virkelig er susceptibel, medmindre Borgeren kan kalde Øvrighedsmanden i Rette. Thi skal denne Fuldkommenhed betragtes, hvilket her bør at ske, metafysisk og in abstracto, saa maa Borgersikkerheden kunne bestaa ved sig selv uden ved Hjælp af tilfældige Omstændigheder eller med andre Ord den maa ikke være prekær. Borgeren maa kunne bruge et Middel til sit Forsvar, som straks er ved Haanden, som han selv er Mester af, og hvis Virkning ikke kan afvendes. Dette Middel er Rettergang. Jo sikrere Borgeren føler sig, jo større er hans Tillid til Regeringen, og jo mere hengiven er han den, hvoraf følger at endog Embedsmanden selv, som byder i dens Navn, der-

ved faar Held til at virke sand Agtelse uden Frygt og villig Understøttelse.

Vi har nu uden Forbehold sagt vor Mening efter vor Pligt. Det staar til Lovgiveren, om den skal komme i nogen Betragtning eller ikke. I første Tilfælde maatte Resultatet deraf, som en Lovfortolkning, der tjener til hver Mands Efterretning, gøres bekendt ved en almindelig Anordning, men i sidste Tilfælde kan vi alene indstille, om ikke den her omhandlede 29de § for det første maatte overgaas, indtil saa betydelig en Kvæstion ved en almindelig Lovbestemmelse kunde vorde afgjort.«

Ogsaa fra Hof- og Stadsretten, der ligeledes var hørt, fremkom der en Mindretalsbetænkning, der hævdede en Retsanskuelse modsat Udkastets[1]).

Højesteret hørte ikke mere fra Kancelliet angaaende denne Sag. Udkastet fik Lovskraft og endog saaledes, at det kom til at fremtræde som en simpel Udtalelse af en allerede i Landsloven hjemlet Ordning. I Kancelliet gjorde Colbjørnsen Betænkningen til Genstand for sin skarpeste Kritik. Ogsaa denne fortjener at meddeles som saare karakteristisk for denne juridiske Stridsmand, der spillede saa stor en Rolle i vor Periodes Retsliv, først i Kancelliet siden som Justitiarius i Retten.

Efterat have refereret Betænkningens Indhold imødegaar han de »nye Grundsætninger« i Almindelighed som stridende mod principia juris publici universalis, som stridende mod Danmarks Konstitution og Lovgivning og som praktisk umulige at anvende for Højesteret. Derefter polemiserer han spredt mod de af Mindretallet brugte Argumenter og Vendinger. I Referatet berører han Treschows Særmening, at de omhandlede Sager altid burde indstævnes for befalede Kommissarier og derefter gaa til Højesteret, og tilføjer: »Aarsagen til Afvigelsen i denne Punkt anfører Konferentsraaden ikke. Formodentligen har han dog fundet det at være alt for opfaldende, at den underordnede Betjent, som havde selv udført Øvrighedens Foranstaltning, skulde derefter kalde sin foresatte til

[1]) I Tidsskrift for Retsvidenskap 1928 S. 360—78 har jeg mere udførlig fremstillet hele denne Episode.

Regnskab for denne selvsamme Foranstaltning og dømme, om den fortjente Bifald eller ikke.« Han underskyder altsaa, at Paakendelsen antages at skulle ske med Tilsidesættelse af almindelige Regler om Inhabilitet paa Grund af egen Interesse, og denne Indledningsbemærkning karakteriserer hele Indlæget. »Det forstaar sig selv,« slutter Referatet, »at alle disse Sager da herefter (ifald de foranførte Principer skulde følges) maatte høre under Højesterets endelige Afgørelse, hvad enten Øvrighedsmanden blev indstævnet a prima instantia for den almindelige Underdommer eller for Kommissarier eller umiddelbart for Højesteret. Denne Domstol blev (som dens 6 Tilforordnede forklare sig) det Sted, hvor Øvrigheden (Kongens Agent og Mandatarius) skulde høre et Ultimat, om han havde haft (handlet) Ret eller Uret. Hans Mandants, Kongens, Tilfredshed med hans Forhold i det Ærinde, han havde røgtet, den Foranstaltning han havde udført paa Hans Majestæts Vegne, kunde ikke frelse, ikke betrygge ham, dersom han var saa uheldig, at Højesteret bedømmede hans Fremgangsmaade og Handlemaade anderledes end Hans Majestæt, hvis Befuldmægtigede han havde været, i Hensigt til det, han havde foretaget sig og iværksat.«

Efterat have bemærket ikke at ville paaberaabe sig, *at* Udkastet stemmer med Instruktionerne til Amtmænd og Stiftamtmænd, *at* Retterne aldrig hidtil har vovet at paakende actus magistrales, og *at* Majoriteten i Højesteret ikke bifalder de nye Grundsætninger (hvilket dog ikke positivt var udtalt), udvikler Generalprokurøren det principielle Udgangspunkt, at Statsborgerne indbyrdes er lige men overfor Regenten Undersaatter. »Forsaavidt Rettigheder fordres og Fornærmelser paaklages imellem Medundersaatter indbyrdes samt naar Justitsvæsenet opfordrer Straflovene imod Forbrydere, lader Regenten den dømmende Magt udøve ved beskikkede Dommere, hvilke enten kunne være bestandige Embedsmænd eller valgte og udnævnte i enkelte Sager. Men naar endog Domstole forordnes, hvis Kendelser Regenten selv ikke forbeholder sig at forandre, bliver desuagtet det øverste Tilsyn med Rettens Pleje samt Magt til at raade Bod paa Misbruge, som deri kunde indsnige sig, uadskillelig fra Regeringen.« Mellem Regenten

og Øvrighedsmanden er der et Mandatforhold. »Det første og almindelige Begreb om contractus mandati medfører, at en Mandatarius qua talis forestiller Mandantens Person og er denne alene ansvarlig for, hvad han i bemeldte Egenskab forretter.« »En Lovgivning, ved hvilken Øvrighedspersonernes Embedshandlinger i Almindelighed og uden Undtagelse blev underlagt Domstolene, kunde ligesaa lidet bestaa med Regentens Højhed som om hans egne Handlinger i Egenskab af Statens Bestyrer skulde underkastes Retternes Bedømmelse. Thi Domstolene blev dermed gjorte til en højere Magt end Regeringen selv, fra hvilken dog Domstolene har al Myndighed. Der opstod da status in statu.« »Hvor frygtelig blev da ikke Øvrighedsmandens Stilling under et tvehoved Herskab, som kunde være af ulige Meninger i Hensigt til de Grundsætninger, efter hvilke der skulde handles. En Stat saaledes indrettet forekommer mig at være en politisk Vanskabning lig det Misfoster, som den naturkyndige Briter Tuis beretter at have set i Paris i Aaret 1791, nemlig et Barn henved 2 Aar gammelt, der havde 2 Hoveder, 4 Arme, en Mave og 2 Ben. Disse Hoveder (skriver han) havde aldeles forskellige Sindslidelser og Ideer. Det ene sov, naar det andet vaagede. Det ene lo, imedens det andet græd. Ifald dette Phénomène opnaaede en større Alder, kan der næppe tvivles om, at jo Hovedernes forskellige Tilbøjeligheder og Meninger tildels kommer til at forvolde Trætter og dette Legeme da føre Strid med sig selv. At samme Uheld maatte blive et tvehoved Statslegemes Skæbne, det er efter min ringe Skønsomhed indlysende.« »Det er ikke blot i Hensigt til Monarken, det er med Hensyn til enhver Regeringsform, at de samme Ulejligheder vilde flyde af en saa udvidet Jurisdiktion som den af Højesterets Minoritet foreslagne.« Til Sammenligning henvises til det antike Roms og det samtidige Frankrigs Lovgivning: »Allevegne har man indset, at den højeste Magt, Majestæten, blev fornedret og lemlæstet, naar den enten middelbar eller umiddelbar skulde censureres af Retterne i de Sager, der angaar det offentlige og sammes Bestyrelse, hvilket med andre Ord er Regeringssagerne selv.«

Derpaa gennemgaas den positive Lovgivning. Kongelovens

Regler om Kongens suveræne Plads i Forfatningen paaberaabes og af DL 1-2-8, 1-26-3, 1-2-13 og 3-1-3. Naar det fremhæves som utvivlsomt, at hvis nogen privat Mand stævnede en Biskop til Højesteret for Heterodoksi, vilde Sagen blive afvist, ligger Argumentet udenfor Stridsspørgsmaalet, der ikke angaar, om private skal kunne optræde paa det Almenes Vegne.

Endelig udvikles Sagens praktiske Umulighed. For at overkomme de nye Sager maatte Dommerne have specielle Kundskaber paa alle specielle Omraader efter Sagernes tekniske Art og desuden Kendskab til alle lokale Omstændigheder. »Nu vil jeg indrømme de 6 Assessorer i Højesteret, at de besidder alle disse Kundskaber, af hvilke en alene ofte fordrer en Mands hele Levealder, men jeg tør dog uden at fornærme disse agtbare og udmærkede Mænd tro, at de ikke formaar at skabe Tid.« Han udvikler derpaa, at Højesteret ikke trods al Flid har været i Stand til at paadømme aarlig mere end omtrent 250 Sager, medens der her vilde blive Tale om nogle Tusinde. Desuden kunde man ikke nægte Embedsmændene at faa Adgang til at indhente Forholdsordrer i Højesteret, fordi de jo ikke længere kunde faa sikker Vejledning i Kollegierne.

Endnu skal i Korthed gennemgaas Betænkningens spredte Polemik, hvis Blanding af Spot og Patos er karakteristisk for dens Forfatter.

Til Bemærkningen om, at Øvrighedsmanden gaar sine Bane uafhængig af Dommeren — saa at der ikke vil voldes Uorden i den offentlige Bestyrelse — svares, ikke ganske logisk, at der til den, der er sat til at bedømme en andens Forhold, maa være overdraget langt større Magt og Anseelse. Øvrighedsmandens Mandant er Kongen, men kan han drages til Ansvar? i saa Fald blev Højesteret (»hvis Assessorer er de eneste kongelige Agenter, der ingen Responsabilitet er underkastet og som blot gør Regnskab for deres egne Samvittigheder«) suveræn og Kongen ikke. »Den højeste Magt, Regeringens sidste Afgørelse og Bedømmelse blev aristokratisk ... Enevældet, som det danske og norske Folk uindskrænket overdrog til sine Konger, kom da i fremmede Hænder og Majestæten selv blev fornedret.«

Til Sætningen »ved Domstolene værner Publiciteten« svarer han, uden at gaa ind paa Henstillingen om en Udvidelse af denne[1]): »Men Publicitet i Højesteret synes ikke at kunne nævnes endnu mindre frembydes som Argument i nogen Henseende. Thi dersom det er Publicitet at votere inden lukte Døre og derefter oplæse en Dom uden at forudskikke den mindste Grund for Konklusionen, saa maa jeg tilstaa, at jeg ikke kan gøre mig Begreb om, hvad det modsatte af Publicitet skulde kaldes.«

Henvisningen til, at Supplikation oftest vil blive valgt fremfor Søgsmaal som den mindst bekostelige Vej, fremkalder denne Udvikling: »Skulde begge disse Veje staa aabne, da maatte det være for begge Parter. Naar nu den ene underkastede Sagen Kongens Afgørelse og den anden gik til Domstolene, hvilken skulde da anses som den efterrettelige og gældende Kendelse? Efter mine Tanker kunde der næppe udfindes et sikrere Middel til at befordre Forstyrrelse i Statsindretningen.

Nej! Da blev det dog bedre, at Regeringssagerne overdroges til Højesterets endelige Afgørelse. Thi af to onde Ting maatte man dog heller overlade sig til Aristokrati end kaste sig i Anarkiets blodige Arme.

Men at det trofaste danske og norske Folk vilde taalmodigen se Deres Majestæt saaledes ydmyget, det er et Spørgsmaal, som jeg haaber, at Regeringens Visdom og Fasthed vil afværge ej at skulle blive besvaret. Man behøver blot at være en god Borger for at føle, at Indgreb i den kongelige Myndighed ikke kunde taales.«

Erklæringen brugte den Vending »man beder ikke, men man fordrer, man taler ikke til Dommerens Vilje men til hans Forstand« — dermed betegnende at Dommeren kun er Tolk for Loven, der er over alle. At det skulde være behageligere at paastaa end at

[1]) Her kan anføres, at 3 af de dissentierende — Fridsch, Graah og Falsen — i en Erklæring af 3. August 1795 udtalte sig saaledes om at redegøre for Motiveringen af en afsagt Dom: »Saa lidet som vi nu ønsker for vore Personer at unddrage os herfra, da vi meget mere attraa endog offentlig at kunne gøre Rede for vore Meninger i enhver Sag, saa tror vi os dog ikke beføjede til efter Højesterets nærværende Indretning og Form at indlade os derudi uden efter Hans Majestæts allern. Befaling.«

søge sin Ret, det beror — skriver Colbjørnsen — paa »den falske politiske Ærgærrighed og Stolthed, for hvilken hverken Lovgivningen eller Regeringen bør smigre«. Efterat have sagt, at han vilde blues ved den Mistanke, om der ved Ordet Vilje var ment en egenraadig despotisk Vilje, og spydig tilføjet, at han ikke mener, at Forstanden er monopoliseret til Domstolene, tilføjer han: »Derfra tør jeg uddrage den Slutning, at ifald Dommerne især i den øverste Ret besidder (som jeg ikke paatvivler) fortrinligen denne Egenskab, at det da blev bedre, om Hans Majestæt befalede, at de skulde forflyttes til de Steder, hvor Regeringssagerne forhandles og afgøres, end at Sagerne imod deres Natur skulde forflyttes til Domstolene, og jeg sætter ikke i Tvivl, at jo enhver retskaffen Mand baade i Kongens Raad og i Hans Majestæts Kollegier med Glæde viger sit Sæde for den, som Kongen anser værdigere og dueligere til at beklæde det.

Havde man anden Følelse, da var man ikke Kongens og Fædrenelandets redelige Mand og Tjener.«

At der maa være en tredje Mand, der kan undersøge Forholdet mellem Agentens Handling og hans i Loven liggende Fuldmagt, imødegaas dermed, at det naturlige er at spørge Mandanten, Kongen, om han er tilfreds. Er dette nemlig Tilfældet, er alt i Orden. »Man skal forgæves skjule sig bag Kongens Trone, der er opsat i Højesteret ... Denne øverste Tribunal har ligesaa lidet med de offentlige Tings Bestyrelse og Regeringssager at bestille som de underordnede Retter. Kongen fører sin Regering umiddelbar i egen Person ... Hans Agenter ... hvad enten disse kaldes Kollegier, Departementer eller underordnede Magistrater staar alle Kongen til Ansvar ... Det er blot Domstolenes Dekreter, Hans Majestæt ikke har forbeholdt sig at forandre. Men jo større en Magt, som Hans Majestæt har givet Retterne især Højesteret, jo mere er det vigtigt, at den holdes indenfor den Grænselinie, som er foreskreven i Henseende til dens Funktioner.«

Sluttelig udtaler Colbjørnsen, at Spørgsmaalet ikke tør henstaa uløst, for at der ikke skal falde modstridende Domme. Paa den anden Side bør Reglen fremtræde som alt hjemlet i Landsloven,

og i Udkastet tilføjes derfor Henvisninger til DL 1-2-8 og 1-26-3 m. v. Han tager til Indtægt, at Pluraliteten i Højesteret var positivt imod den afgivne Erklæring, hvilket sluttes af, at det ellers aldrig plejer at ske, at Minoriteten maa navngive sig[1]). Det havde ellers ikke været overflødigt, skriver han, om Højesterets Pluralitet havde udtrykkeligen anført de Aarsager og Modgrunde, som bestemmer den til ikke at tiltræde hine Principer, og han henstiller, om en saadan Udtalelse skal afæskes den. Han slutter saaledes: »Her ligger nu mine Tanker om denne vigtige Sag, den vigtigste af alle mulige Genstande, da der ikke angaar mindre end Kongens Myndighed og Majestætens Værdighed, paa hvis Opretholdelse al Orden i Staten beror og paa hvis Hellighed Fædrenelandets Lyksalighed hviler.

Kongen dømme nu! Hans Bud er Lov.«

Efter den store Ildsvaade i København stillede Kongens Foged i Staden Forslag om, at det overlodes til Kreditorerne selv at skaffe fornødent Fængselsrum for Gældsarrestanterne, da Arresthuset var brændt. Rettens Flertal holdt dog i Erklæring af 11. Juni 1795 paa, at dette var det Offentliges Sag; et Mindretal vilde efter Omstændighederne følge Forslaget.

Fra Amtmand Sommerfeldt fremkom Indstilling om Afskaffelse af Lavdags Forelæggelse ved Indstævninger, hvilket fremkaldte en Betænkning af 22. Juni 1795, der formentlig har været taget i Betragtning ved Udarbejdelsen af Fdg. 3. Juni 1796, der indeholdt denne Reform. Forslaget havde imidlertid ikke været anbefalet af Retten navnlig ikke overfor Delinkventer, hvilket illustrerer Rettens Varsomhed i Lovgivningsspørgsmaal. Sommerfeldt foreslog endvidere at gøre det til Pligt for Sorenskriverne at redegøre for Sagernes Fremme ved Paategning paa Akterne, og et Tilsyn paa dette Omraade anbefaledes varmt, endog saaledes at det eventuelt af Overdommerne skulde kunne paalægges Retsbetjenten at give Tiltalte Erstatning for paalagt Arrest, hvis han fandtes uskyldig

[1]) Andre Eksempler findes dog i Erklæringer af 2. Maj og 22. Juni 1795 og den første Erkl. i 1796; Grunden til Navngivelsen er snarere Spørgsmaalets Vigtighed.

eller mindre skyldig, jfr. herved Fdg. 1796 § 35, der dog vistnok kun hjemler, at Underdommeren kan faa Paalæg om at erstatte det Offentlige dettes Udlæg af Varetægts- og Underholdspenge, jfr. allerede Resk. 29. Oktober 1791. At tillægge Privatpersoner Erstatning hos selve de offentlige Kasser for uforskyldte Justitsindgreb overfor dem, var en Tanke, der endnu behøvede c. 100 Aar om at trænge igennem.

De Tilforordnede benyttede iøvrigt Lejligheden til at gøre opmærksom paa den Ligegyldighed, hvormed Delinkventsager som oftest i 1. Instans behandledes. Der tiltrængtes Paalæg om, at alt blev oplyst baade hvad der talte for og imod Delinkventen, jfr. herved Fdg. 1796 § 32. Endvidere paatales Uefterrettelighed i Udførelsen af Obduktionsforretninger efter Fdg. 21. Maj 1751 § 4 og den lange Udstrækning af Arresten i mindre Straffesager, jfr. § 25, hvorhos nogle Assessorer tog Ordet for i mindre Delinkventsager at anvende en summarisk Proces uden Aktor og Defensor i Lighed med Behandlingen af Tilstaaelsessager om første Gang begaaet simpelt Tyveri ifølge Fdg. 5. Juli 1793 § 15. Andre fandt dog dette betænkeligt, ialtfald naar der ikke »var et Par gode Mænd at sætte ved Siden af Dommeren«. Brugen af Meddomsmænd spillede jo efter DL 1-5-19 dengang en ikke ringe Rolle, og Forslaget gik altsaa ud paa en Videreudvikling heraf.

I Anledning af et af Amtmand Gersdorff fremsat Forslag om at spare Fremstilling af »Malefikanter« ved Straffesagernes Indankning for Landstinget fraraadedes det som betænkeligt at forlade DL 1-9-17 og 1-13-25, hvorefter Landsdommerne selv bestemte, om de ønskede at høre Tiltalte eller Vidner. Det antoges ogsaa, at Tiltalte maa kunne forlange sig fremstillet (Erklæring af 30. Juni 1795). En senere Erklæring, afgivet paa Foranledning af en Amtmandsindstilling, anbefaler dog, at den ved Fdg. 11. August 1797 § 26 for de norske Stiftsoverretter givne Regel om Tilvejebringelse af supplerende Forklaringer fra Delinkventer gennem Underretterne ogsaa maa finde Anvendelse ved Landstingene, smlgn. foran S. 19.

I DL 1-13-4 er det tilladt bl. a. »fornemme Folk, som ikke plejer at søge Ting, Mands- eller Kvindespersoner«, at afgive Vidnefor-

klaring i Hjemmet i to Mænds Paahør eller at gøre det skriftligt. Nogle Herredsfogder havde fremsat Andragende om en nærmere Bestemmelse om Eksaminationen af saadanne Vidner, hvorom da en udateret Erklæring fra 1796 bl. a. udtalte, at Anledningen til dette Privilegium for fornemme Folk maa »uden Tvivl søges deri, at Dommerne og Domstolene paa den Tid, denne Lov blev skreven, ikke stod i den Anseelse eller nød den Agtelse, dem tilkommer. De skadelige Følger, denne Mangel af Agtelse har medført, spores desværre endnu i mange Tilfælde«. Man udtaler sig skarpt mod den saaledes hjemlede Retsulighed og det mislige i Brugen af skriftlige Erklæringer. Der stilles detaillerede Forslag om Afhøring ved Retten paa Vidners Bopæl ligeledes om, at der uden Hensyn til muligt personligt Værneting (militært eller gejstligt) skal mødes for Stedets civile Dommer, naar Hovedsagen henstaar andetsteds, jfr. herved Pl. 17. Januar 1816.

Politimesteren i København Cold forespurgte, om han selv kunde tage Bestemmelse om Appel, naar han havde idømt et Barn mellem 10 og 15 Aar en appellabel Straf. Efter Rettens Mening kunde hverken han eller Barnets Værge eller Forældrene tage saadan Bestemmelse, hvorimod Sagen burde indsendes til Indhentelse af Kancelliets Bestemmelse (Erkl. af 4. September 1797).

I en Erklæring af 11. Oktober s. A. drøftes det, hvem der skal anlægge Sag mod en udlagt Barnefader. Det udtales fra en enkelt Side, at naar Barnemoderen er uformuende, bør Øvrigheden anlægge Sagen uden Bekostning for hende, og at alle slige Sager burde være beneficerede. Iøvrigt ses det, at Københavns Magistrat havde været inde paa uden Rettens Mellemkomst at paalægge den sigtede Barnefader at aflægge Ed, hvilket erklæres uefterretteligt.

Under 6. November 1797 afgav Retten Betænkning over, hvorvidt der ved Eksekution hos en Haandværker bør kunne gøres Udlæg i hans Haandværkstøj, og der var overvejende Stemning for at tilstaa et Forbehold i saa Henseende, saaledes som det blev hjemlet ved den kort efter udgivne Fdg. af 15. December s. A.

Ved Afgivelsen af en Erklæring af 16. s. M. om, hvorledes Udredelsen skal ske af Omkostninger, naar nogen for Trusler og Und-

sigelse er dømt til Arrest, indtil han stiller Borgen, blev det af 8 Assessorer indstillet, at Reglerne herom i DL 1-23-1, NL 1-21-1, ved en ny Lovgivning blev forandret til Straf af Tugthus eller Forvisning af Stift eller Rige efter Omstændighederne.

Udførlige Betænkninger fra hver enkelt Medlem af Retten afgaves den 25. November s. A. om forskellige Spørgsmaal i Forligslovgivningen: om en Prokurator, der har tilbageleveret sin Bevilling, kan møde i Kommissionen, om Parternes personlige Mødepligt og om Embedsmands Fuldmægtigs Møde for andre. Den 6. Januar 1798 udtalte man sig om fornyet Foretagelse af Forlig, der er Aar og Dag gamle, til Erhvervelse af Retskraft.

Fogden Unmack havde foranlediget, at der forelagdes Retten Spørgsmaal om Anvendelse af Falsmaalsstraf paa den foregivne Ejer af angivne Tyvekoster, naar han vægrede sig ved at aflægge Tilhjemlingsed. I Erklæringen af 28. Januar 1799 tilbageholder en Del af de Tilforordnede ikke den Bemærkning, at »Fogden kunde som selvstændig tænkende Embedsmand efter sin Overbevisning have gaaet frem i Aktionen uden at anholde om Vejledning«. I selve Sagen var Meningerne delt. Nogle betragtede Ejeren ganske som et Vidne, andre mente, at Følgen af hans Vægring blev Tabet af Erstatning, men at han som Part ikke var undergivet Falsmaalsstraf. Afgørelsen i Fdg. 31. Maj 1799, jfr. foran S. 19, fulgte den første Mening.

Den 4. Maj 1799 udtalte man sig detailleret om, hvad der skal forstaas ved, at Højesteret dømmer nogen til at betale de af Aktionen flydende Omkostninger.

Et Forslag om at behandle Sager mod Matrosers Hustruer og Børn — ligesom Sager mod Mændene — ved den kombinerede Ret og saaledes, at Bøder skulde afsones med korporlig Straf — hvorved Mændene ikke kom til at tynges af denne økonomiske Byrde — blev under Meningsforskel drøftet i Erklæringen af 19. Juli 1799. Stemningen var dog overvejende for at beholde Hof- og Stadsrettens Kompetence.

I September s. A. fremkom der fra et Flertal i Retten det Forslag, at Ejerens Tilhjemlingsed i Tyvssager burde bortfalde og Tyvs-

straffen alligevel være anvendelig, naar der havdes Tyvens egen Bekendelse om at have forøvet Tyveriet og tillige Ejerens eller paa hans Vegne en andens Vedkendelse af Kosterne. Saaledes bestemtes det derpaa i Pl. 28. Marts 1800 Pkt. 1.

Under 9. November 1799 erklærer man sig enig med Generalauditør Nørregaard med Hensyn til, at Overadmiralitetsrettens Kompetence til at paakende Kapersager er grundet paa specielle Bud og Analogien af Traktat med England af 11. Juli 1670 m. v., samt at modus procedendi ikke er bestemt ved en almindelig Lov, hvorfor det anbefales, at der gives Retten en Instruks. En saadan gaves under 30. April 1806.

Efter Aar 1800 kan kun nævnes en Erklæring af 27. Oktober 1801, hvori Justitiarius foreslaar ændrede Regler om Indstævning i kriminelle Sager i Norge og Danmark, og en Betænkning af 3. Januar 1807 om Indretning af en Skifteret paa St. Thomas samt endelig en Forestilling fra Chr. Colbjørnsen af 31. Marts 1807, hvori han af egen Drift indstiller, at Varslet til Højesteret for vestindiske Sager bestemmes til 6 Maaneder, og at alle vestindiske Sager bliver anteciperede. Han indleder med den Bemærkning, at uagtet Handelens, Skibsfartens og Selvejendommens overordentlige Tiltagelse er Antallet af Rettergangstvistigheder mærkelig formindsket, hvad han tilskriver Forligsvæsenet og Fdg. om Rettens hurtige Pleje. Dette bekræftedes af Aarets Højesteretsorden, der viste en Nedgang paa 43 Sager, men der var dog forholdsvis mange vestindiske Sager. Dette hang atter sammen med, at Reglen om Aars og Dags Varsel muliggjorde en Forhaling ved Udnyttelse af Appelreglerne paa indtil 3 Aar, saaledes at der var Trang til den foreslaaede Reform.

II. ERKLÆRINGER OM KONKRETE PROCESSUELLE FORHOLD

Foruden Erklæringer af almindelig Rækkevidde afgav Retten mangfoldige Erklæringer med Tilknytning til konkrete processuelle Forhold. Forsaavidt disse angaar Justitiarius' løbende skriftlige Forretninger med Hensyn til Sagernes Anbringelse i Højesterets-

ordenen og paa Kartet, deres skriftlige Behandling eller Overførelse til næste Aar, Meddelelse af processuelle Bevillinger til Fremskaffelse af nye Oplysninger, Forening af Sager eller Overspringelse af Melleminstansen, Benaadningsandragender o. l., maa de her forblive uomtalte. Det Stof, der her skal betragtes, er en Mellemgruppe mellem disse ekspeditionsmæssige Udfærdigelser og de foran omtalte Betænkninger over Lovgivningsforanstaltninger, og som nævnt under I. blev de kun til c. 1800 i større Omfang afæsket Retten. Flertallet af dem er afgivne af Justitiarius, flere dog ogsaa af samtlige Tilforordnede.

Raadmand og Herredsfoged Tolstrup i Viborg androg om uanset manglende summa appellabilis at maatte indstævne en Landstingsdom til Højesteret, da han var fornærmet ved Landsdommernes Kritik af hans Dom. Dette anbefaledes tilligemed beneficium paupertatis i de Tilforordnedes Erklæring af 12. April 1791, idet det i denne hedder: »Naar Overdommere giver Anledning til den Mistanke imod sig, at de har misbrugt deres Embede til uforskyldt at ydmyge en Underdommer, saa tror vi, at denne bør have Adgang til at kunne nyde Fyldestgørelse . . . I Landstingsdommen quæstionis finder man, at Underdommeren tillægges en Uvidenheds Tilstaaelse om Indholdet af Viborg Tugthus' Fundats, og at denne foregivne Tilstaaelse siden ligesom af Medlidenhed anføres som Bevæggrund til at behandle ham med Lemfældighed. Derimod finder man, at Underdommeren ikke alene har citeret bemeldte Fundats i sin Dom og just den § deraf, som Landsdommerne anfører, men endog afgivet et Skøn om, at han ikke anser sig berettiget til at anvende den in casu. Forudsætter man nu, at Landsdommere hverken kan eller bør kritisere en Dom uden at have læst den, saa er det ubegribeligt, hvorledes de undtagen blot for at chikanere har kunnet forklare Raadmand Tolstrups Paategning paa Landstingsstævningen som en Bekendelse af Uvidenhed om ommeldte Fundats . . .«

I det her behandlede Afsnit af Højesterets Historie var der fra Regeringsmyndighedernes Side ingen Tvivl om, at Retten skulde respekteres som Domsmagtens Indehaver, og at dens Afgørelser altsaa ikke burde omgøres gennem Statsraadet eller Kancelliet.

Befolkningen var dog ganske naturligt ikke saa klar over dette Forhold, og der kunde stadig fremkomme Andragender, tilsigtende at opnaa yderligere Retshjælp end den, der havde kunnet tilstaas Vedkommende, da hans Sag var for Højesteret. Rettens »Reskriptbog« oplyser saaledes under 19. Juni 1790 om Svar paa et Andragende fra Etatsraad de Coninck og Reyersen om Revision (ved en Kommission og i Statsraadet) af to Domme af 27. Juni 1789; dette Andragende kunde »som ubeføjet« ikke komme i Betragtning. En Dom af 13. Februar 1790 havde afgjort, at Provst Ravn ikke kunde sagsøge en Herlighedsejer for visse Ydelser til Præsteembedet men maatte holde sig til Fæsteren derfor; Provsten var nær bleven mulkteret som temere litigans. Han androg nu om Kongens Resolution over »8 Poster«, saaledes at den af ham ønskede Besvarelse vilde betyde, at Ordningen enten i og for sig var eller ialtfald nu blev gjort anderledes end i Dommen forudsat. Justitiarius formente — trods Biskops og Stiftamtmands Anbefaling — at ingen af de 8 Poster maatte komme i Refleksion, navnlig ikke den 7., der gik ud paa, om Herlighedsejeren ikke burde være pligtig at være Præsten ansvarlig for Bondens Landgilde til ham, men at alt med Undtagelse af den alt afgjorte Post 7 maatte henvises til Lands Lov og Ret paa Provstens egen Bekostning (23. April 1791).

De Tilforordnedes Erklæring af 23. November 1791 angaar ligeledes Forholdet mellem Øvrighed og Dommerembedet. I en Sag mellem Kammerherre Benzon og en Fæsterenke udviste Herredsfogden Træghed med at afsige Dom, og man androg Kancelliet om at give ham Paalæg herom, men Retten tilraadede til sin Tid at bevilge direkte Indbringelse for Højesteret af hans Dom og i en anden Sag mod Enken anbefaledes Bevilling til Antecipation ante omnes. Man stiller sig altsaa saa imødekommende som muligt men betoner, at hvis »officium judicis skal være salvum«, kan Paalæget ikke gives, jfr. Fdg. 20. Februar 1717 A § 13 (hvorefter der ikke bevilges Ekspedition i Processer og Rettergangssager, hvilke kunne give Anledning til Dommene, Loven og Forordningerne anderledes at interpretere end de i sig selv er), »da Processernes Udsættelse eller Befordring til Doms ligesaavel er en Funktion af Dommer-

embedet som det ved endelig Dom at adskille Parterne, og Dommeren for disse Handlinger vel ikke bør staa nogen anden end sin Overdommer til direkte Ansvar«. Hermed kan sammenstilles en Betænkning af 13. Maj 1797 angaaende Hof- og Stadsretsassessor Morgenstiernes Efterladenhed med at afgive Votum i en civil Sag, som han havde haft liggende hos sig i 5 Maaneder. Han havde ikke opfyldt sit Løfte herom i Brev til Justitiarius, Etatsraad Fogh, og dette Brev var »ikke skrevet i en for Forretninger passende Stil«. Fogh havde da klaget til Kancelliet, og Højesterets Flertal gav Anvisning paa at forelægge ham en Frist til Afleveringen under Tvang af Mulkt eller Suspension. Hvis Sagen ikke appelleredes af Parterne, saaledes at han kunde mulkteres, var der Grund til at anlægge Sag imod ham til Ansvars Paalæg. Der er ingen Modstrid mellem de to Erklæringer, idet Kancelliet i det sidste Tilfælde ikke skulde anvende Tvang til Opfyldelse af en Dommerfunktion men kun til Akternes Aflevering, for at Arbejdet kunde blive udført af en anden. Erklæring af 8. Januar 1799 over en Klage angaaende en Sorenskrivers aarelange Forsømmelse med at afsige Dom tilraader at indstævne Dommeren direkte for Højesteret for Rettens Fornægtelse, hvortil fri Proces anbefales.

Samme Principspørgsmaal røres der ved i Erklæring af 26. November 1791 om et Andragende fra Salomon Cookly om Bevilling til at eksekvere Højesterets Dom af 16. Januar 1776, hvilket af forskellige Grunde var nægtet i en afsagt Fogedkendelse. Erklæringen gaar ud paa at henvise Andrageren til Lands Lov og Ret, idet det fremhæves, at man maa anse »Afgørelser per rescriptum principis som højst farlige i de Tilfælde, der henhører under Afhandling ved Retterne«. En Fæstebonde, der ved Rettens Dom var berøvet Fæstet og dømt til Betaling af sin Restance, androg om Fritagelse for at opfylde Dommen. Herom udtaler Justitiarius (1. August 1793), at hvis Bondens Enfoldighed ikke tjente ham til Undskyldning, var Ansøgningen formastelig, og da Husmand Johansen klagede over sin Forurettelse ved 3 Aars ifølge Højesteretsdom udstandne Rasphusstraf, henstilledes det, at han blev advaret af Politiet.

Undertiden blev der anmodet om Forklaring af Indholdet af Rettens Domme, hvortil der vel ikke sjældent kunde føles Trang, da de Antydninger, som kunde finde Plads i Domskonklusionen f. Eks. ved at karakterisere et af domfældte udvist Forhold, kunde lade mange Tvivlsspørgsmaal tilbage. Men naar en tabende Part sendte Andragende til Kancelliet om en »Forklaring« paa sin Dom, idet han lod forstaa, at Retten syntes ham ganske at have misforstaaet Sagen, var det enten Hensigten at besvære sig, eller Andragerens Haab stod til en Bevilling, der kunde afhjælpe de skadelige Virkninger for ham. I slige Tilfælde var Retten ikke imødekommende. Saaledes androg Guttorm Olsen Trettem om Oplysning om Forstaaelsen af Dom af 22. Maj 1790. Justitiarius fremstillede udførlig Sagens Indhold for Kancelliet, men indstillede at det havde sit Forblivende ved Dommen, og at der ikke gaves nogen Forklaring (15. September 1792). Den 14. April 1791 gav de Tilforordnede derimod en Udtalelse om det juridiske Indhold af en Dom, hvorved der frakendtes en Mand Ejendomsret i Forhold til Kongen til et Sildevarpe- eller Vaaddrætsted i Limfjorden, og den 11. December 1792 besvarede Justitiarius en Forespørgsel fra Grundejere i Sdr. Bøtø, om de efter Indholdet af en af Retten afsagt Dom var sikre mod Tiltale fra Nykøbing Hospitals Side med Hensyn til en Græsningsret. Sagen gennemgaas og det udtales, at Hospitalet efter Dommen ikke kan gøre nogen Ret gældende. Hvor langt Retten kunde og burde strække sig med slige Responsa, kunde være et tvivlsomt Spørgsmaal. Direktionen for det Classenske Fideikommis spurgte i 1796 om Forklaring paa en Dom fra 1774 i en Sag mellem Korselitze Gods' Bønder og Generalmajor Classen angaaende Ret til Lyngtørv. Fideikommisset forstod Dommen saaledes, at den kun gav Bønderne Ret til at tage Tørv til Fornødenhed og Græs, saaledes at Fideikommisset ved Udskiftning kunde raade over Tørveskæret. Om denne Besvarelse overhovedet kunde gives, var i Retten Genstand for Meningsforskel, og selv de, der stillede sig velvilligt hertil, indskærpede, at der maatte tages ethvert Forbehold imod, at Udtalelsen fremtraadte som bindende for den nuværende Højesteret.

Assessor Stemann fremkom under denne Drøftelse med et af Falsen tiltraadt Indlæg, der med megen Vægt af principielle Grunde tilraadede en mere afvisende Holdning. »For at kunne fælde en paalidelig Dom i denne Henseende,« skrev disse to af de yngste Medlemmer af Retten, »maatte vi have alle den paaberaabte Sags Dokumenter og undersøge Parternes hele i den Sag brugte Procedure. Vi har derimod ingen anden Oplysning om Sagen ved Haanden end Højesterets Voteringsprotokoller. Disse kan i Almindelighed ikke antages at give tilstrækkelig og sikker Vejledning, da man efter Højesterets Indretning og Voteringsmaade vel kan antage, at det som indeholdes i disse Protokoller, er sagt af de Tilforordnede under Voteringen men ingenlunde med Tryghed kan bygge paa, at alt det, som under Voteringen er sagt, deri findes anført. Dog om vi end blev sat i Stand til at afgive et paalideligt Svar paa det opkastede Spørgsmaal, saa stred det dog imod vore Pligter at opfylde Direktionens Begæring, thi

1. Det er os i Højesterets Patent af 10. November 1774 forbuden. I sammes 21. § hedder det: »Naar Domme er afsagt udi Vores Højesteret, maa ingen Memorialer i samme Sag af Parterne indgives, mindre nogen Forklaring over den ergangne Dom af Højesteret begæres.«
2. Vi er blot Dommere. Loven har foreskrevet den Maade og Form, i hvilken Dommeren skal spørges om sin Mening om Lovens Anvendelse. Ligeledes har den nøje foreskrevet den Form, hvori og de Betingelser under hvilke han ene maa svare paa Spørgsmaalet. Ethvert Spørgsmaal, som i en anden end den af Lovgiveren foreskrevne Form opkastes for Dommeren, maa han efter sin Ed og Pligt lade blive ubesvaret, da denne Form er Skranke for Embedsmænds Autoritet, hvilket den borgerlige Sikkerhed nødvendigt kræver ikke at maa overtrædes.
3. Skulde Dommeren besvare slige ensidige ekstrajudicielle Forespørgsler, saa blev han Partens Konsulent og Dommer tillige. Næppe kunde han da, ifald Sagen omsider paa den anordnede Maade kom under hans endelige Paadømmelse, anses som en aldeles upræokkupert Dommer.

4. Tillades det i et Tilfælde, at en Part maa ved at udforske Dommerens Mening forvisse sig om Processens Udfald for derefter at bedømme, om det er nyttigt for ham at føre den, saa bør det i alle Tilfælde være tilladt, thi Loven bør være lige billig og lige taalelig for alle. Processerne vilde da begynde med Dommerens Konsultation, og hver Instans blive pligtig i samme Sag tvende Gange at tilkendegive sin Mening om, hvad Ret var. Direktionen er alene at betragte som en tvistende Part, den har aldeles ingen Hjemmel til i den Kvalitet at paastaa nogen Forret fremfor andre sine Medborgere.
5. Det er vel ønskeligt, at Trætte og Rettergang, saavidt muligt er, maa blive forebygget, men Hr. Assessor Falsen har allerede ved en anden Lejlighed anmærket, at man ikke bør tinge med Principerne. Processer er et Onde men et nødvendigt Onde, og det vilde vist være et større Onde, naar Dommeren in causa litigiosa, inaudita altera parte skulde afgive Betænkninger, som nærmede sig til Præjudicata, og hvorved naar Sagen siden af ham endelig skulde paakendes, hans moralske Frihed altfor let stod Fare for at indskrænkes. At meddele en Ekstrakt af Voteringsprotokollen, saaledes som af Hr. Assessor Thestrup er foreslaget, dertil formener jeg, at vi er aldeles uberettigede, saalænge den nu desangaaende subsisterende Lov ikke af Kongen er ophævet.«

De hidtil omtalte Tilfælde angik civile Sager, Erklæringen af 3. August 1795 angik derimod to den 1. November 1794 paadømte Straffesager mod Kornelius Korrey og François Juan, og Anledningen var, at Kancelliet havde bedt om Oplysning om Aarsagen til Rettens forskellige Bedømmelse af disse to Sager. Der svaredes, at Korrey var dømt som Sørøver, fordi han ikke havde Kaperbrev saaledes som Juan, hvis Behandling var henvist til Overadmiralitetsretten. En Del af Assessorerne nægtede imidlertid at deltage i denne Besvarelse, fordi Kancelliet spurgte paa egen Haand uden at der forelaa kgl. Befaling til at give Oplysningen. Samme Standpunkt kom frem, da Kancelliet under Forarbejdet til Fdg. 9. Februar 1798 ønskede Voteringen meddelt i den senest afsagte Højeste-

retsdom, se foran S. 24, idet nogle Assessorer ytrede, at de kun efter kgl. Ordre kunde gaa med til at meddele deres afgivne Vota. Kancelliet henviste til, at det ogsaa i Delinkventsager fik saadanne Udskrifter, og Justitiarius Cordsen efterkom ogsaa nu dets Anmodning om Udskrift.

Der blev i Forbindelse med Ekspeditionen af Stævninger, der jo foregik gennem Kancelliet, indtil den i 1800 gik over til Rettens Justitskontor, truffet visse Afgørelser ad administrativ Vej, som egentlig var af judiciel Natur, og dette var med Rettens fulde Billigelse. Saaledes indstilles det den 31. Januar 1792, at Prokurator Wivet som Aktor mod den døve og stumme og desuden fraværende Hans Rasmussen faar Bevilling lydende paa, at den passerede Forkyndelse for ham af Stævningen maa anses for lovlig »for at den eksisterende Mangel i Formaliteten ikke skulde foraarsage Hinder i Sagens Paadømmelse«, og den 3. s. M. gives der Erklæring — dog uden Enstemmighed — om, hvorvidt en vis Fremgangsmaade ved Stævnings- og Antecipationsbevillings Forkyndelse i en bortebleven Persons Sag var behørig. Den 2. Februar s. A. droftes Indankning i en offentlig Politisag, og nogle finder det rigtigst, at en Bevilling blev meddelt paa, at Varsel til Defensor skulde anses tilstrækkeligt og lovligt. Adgangen til at ordne Processens formalia konkret ved en bevillingsmæssig lex specialis var under Enevælden saa let og forebyggede saa praktisk den senere Afvisning af de færdigbehandlede Sager, at man endnu benyttede den, men man kom ganske vist derved ikke helt ud af Svøbet i Forhold til Regeringsmyndigheden.

Som et Eksempel paa, hvorledes Øvrigheden blev kaldt til Hjælp for at klare en processuel Vanskelighed, kan omtales Sagen mod Caspar Rønne og hans Steddatter angaaende Blodskam, Barnefødsel i Dølgsmaal og forsætlig Barnemord; den kaster ogsaa paa anden Maade et Strejflys over Retsplejen. Den 1. Maj 1793 hjemviste Højesteret Sagen til nøjere og lovlig Oplysning om de Tiltaltes Alder og Svogerskab paa Bekostning af Landsdommerne i Nørrejylland, Birkedommeren paa Vesterlands Föhr og de beskikkede Aktorer, der alle havde forsømt at iagttage Fdg. 21. Maj

1751 § 1. Dette skete ganske vist under nogen Tvivl om Nødvendigheden navnlig med Hensyn til at godtgøre Lavalderen 14 Aar, da Pigen allerede havde født anden Gang men besluttedes dog, da det kunde faa Betydning for en Indstilling til Strafformildelse. De manglende Oplysninger fremsendtes nu gennem Stiftamtmanden, og i Erklæring af 25. Juli s. A. drøftedes det derpaa, om de kunde modtages paa denne Maade, thi efter strictum jus burde Over- og Underdommere — sidstnævnte med Meddomsmænd — paany have haft Sagen for. Nu havde Underdommeren allerede for Forsømmelse med at tiltage Meddomsmænd faaet Paalæg af Landstinget om paa egen Bekostning at sørge for Delinkventernes Forplejning og Varetægt fra Hjemvisningsdagen den 12. Juli 1791 til Dommens Dato den 24. Oktober, hvortil kom et Salær til Aktor paa 16 Rd. og 10 Rd. i Mulkt for Efterladenhed ved Sagens Forfriskning ved Hjemtinget. Omkostningerne for Birkedommeren kunde derfor let løbe op til et helt Aars Indtægt af det lille Embede, og til hans Undskyldning tjente, at han aabenbart ikke var kyndig i dansk Ret, i det Østerlands Föhr, hvor han ogsaa var Landfoged, laa under den Gottorpske Overret. Da ogsaa de tvende ulykkelige Misdædere paa Grund af de begaaede judicielle Fejl havde hensiddet saa meget længere i Fængsel med Baand og Lænker paa, anbefaledes det at bevilge, at Sagen toges op paa det administrativt tilvejebragte Grundlag.

Bevillinger kunde krydse Rettens Interesser, naar de forstyrrede dens Arbejdsplan. Den 21. September 1791 erklærede man sig over et Andragende fra Odense Købstad om at opnaa en af de i Brug værende Tilladelser til at overspringe Landstingsbehandlingen af dens Retssager. Hertil stillede man sig ikke velvilligt men hævdede, at Landstingene ikke kunde undværes. Paaberaabelsen af en Analogi fra de privilegerede Birketing afvistes dermed, at »førend denne Indvendings Værd kan bestemmes, maatte det være afgjort, at dette de privilegerede Birketings Fortrin virkelig har været uden Ulejlighed for det almindelige«. Landstingenes Arbejde stod sikkert over Birkedommernes, og Flertallet af Sager, der appelleres, vil kun blive appelleret een Gang.

Der kunde ogsaa være Tvivl, om Parterne fortjente at blive

hjulpne ved en Bevilling. Saaledes var der ved Viborg Landsting forsømt Udtagelse af Kontrastævning af vedkommende Part og søgtes nu Bevilling til alligevel at maatte behandle Sagen ved Højesteret. I Erklæring af 11. Oktober 1797 udtaler Cordsen Forundring over, at Landsdommerne havde antaget Paastand om Bytingsdommens Underkendelse uden forudgaaende Stævning. »Men da denne forkerte modus procedendi skal være almindelig Brug i Jylland saavel ved Under- som Overretten, hvilket jeg og ved flere Lejligheder har erfaret, saa var det vel at ønske, at saavel Parter som Dommere kunde engang komme ud af denne conceptu erroneo, der ventelig er opfunden af Prokuratorerne, ved at nægte Bevilling.« Efter Omstændighederne giver han dog Sagen sin Anbefaling.

Et andet processuelt Vildskud blev forelagt Retten i Form af et til et Amt indsendt Forlig, hvorved to Personer for begaaet Tyveri forpligtede sig til at betale Bøder og staa en Time i Halsjern. Dette kunde ikke anbefales til Stadfæstelse, da det angik et offentlig Straf undergivet Forhold (Erkl. af 26. Juli 1796).

Naar et Retsspørgsmaal havde Relation til en af Retten afsagt Dom, var det Reglen, at Retten blev spurgt om sin Opfattelse. Herpaa skal anføres nogle Eksempler.

Om Justitsraad Kraft, der var fradømt Embede som Landsdommer og Landstingsskriver (for egennyttigt og misligt Forhold) udtaltes det under 16. Juni 1795, at han burde forløves fra Bevillingen som Landvæsenskommissær. Om Prokurator Schou, der var dømt til at have sin Prokuratorbestalling forbrudt (for under en Straffesag at have fremlagt en bekræftet Genpart af en foregiven Skrivelse) udtaltes det under 20. Juli 1795, at han ikke som »Tjener« kunde gaa i Rette for andre og derfor eventuelt maatte afvises.

Sognepræst til Thune Præstegæld Seeberg var fradømt sit Embede, og der spurgtes, om han kunde faa Pension og Naadensaar, hvortil der den 13. Februar og 24. Maj 1796 svaredes, at da Aarsagen ikke havde været Laster men manglende Forstaaelse af hans Embedes Krav, »et Slags Fanatismus«, kunde der intet være til Hinder.

Den 7. Maj maatte Retten overfor Kancelliet udtale sig om

Fortolkningen af en kgl. Resolution, hvorved Ole Hanevig Strøm, der for Falskmøntneri var dømt fra Ære, Liv og Gods, var benaadet med Tugthusarbejde paa Kongens Naade. Flertallet forstod den saaledes, jfr. Udtrykket »forandre Højesterets Dom«, at den udtømmende angav Dommens Virkninger, hvoraf fulgte, at Strøm beholdt Ejendomsretten til sit Tøj m. v.

Eksempel paa en Erklæring vedrørende Aktionsmyndighedens Udøvelse foreligger i Skrivelse af 25. August 1804. To Borgere bad om Lejdebrev og Eftergivelse af Justitiens Tiltale mod deres Svoger, som for Øjeblikket opholdt sig i Stockholm og som for 18 Aar siden var blevet indviklet i et paa en gammel Mand ved Navn Erich af to navngivne Personer forøvet Overfald i Vibenshus. Andragendet anbefaledes.

Af og til fremkom der i Henhold til Fdg. 3. Juni 1796 § 35 Indberetning fra den samlede Ret om, at der havde været noget paa Øvrighedens Forhold at udsætte med Hensyn til Ophold af Retssagerne saaledes f. Eks. den 14. December 1805 og den 3. December 1806.

Ved Aar 1800 blev det Hovedreglen og efter Chr. Colbjørnsens Overtagelse af Rettens Ledelse en ganske fast Regel, at Justitiarius var ene om at afgive Erklæringer. Som en Undtagelse kan nævnes Erklæring af 17. Januar 1802 til Besvarelse af en Forespørgsel fra Assessor Høst, om Svedenborgianeren Appelberg efter sit Ønske kunde fritages for Edsaflæggelse som Vidne. Man var enig om, at Høst havde gjort rigtigst i at afgøre Sagen selv og overlade Appelberg at gaa frem per viam supplicationis. To Dommere fandt, at A., der længe havde boet her i Byen, burde adlyde det Lands Love, han ønskede at leve under, og der var i Lovgivningen kun særlige Formularer for den jødiske Nation, de mähriske Brødre og ved den sorte Ret i Ostindien; seks Dommere fremhævede, at Formaalet med Undtagelserne var at sikre, at Vidnet siger moralsk Sandhed, hvorved Faren for Mened bliver mindre. De anbefalede derfor Formularen for de mähriske Brødre, naar man gennem det teologiske Fakultet havde faaet nærmere Oplysninger om den Svedenborgske Lære. Hertil sluttede sig to Dommere, der dog

ønskede en fast Regel indført. Kancelliet svarede Høst ved at henvise ham til at gaa frem efter Loven, jfr. Jur. M. Td. 1802 S. 482.

Naar det blev sagt, at Chr. Colbjørnsen selv skrev Rettens Erklæringer, kan det tilføjes, at han synes særlig hyppig at have fundet Anledning af de enkelte Sagers Beskaffenhed til at gøre Kancelliet Meddelelse om dem. Saaledes indberetter han den 18. April 1807 om en Straffesag mod nogle norske Bønder, der paa svensk Grund havde grebet og bortført en bortrømt Person, der paany var indsat i Christiania Tugthus.

Hermed slutter Fremstillingen af den Virksomhed hos Retten, der udøvedes udenfor den egentlige Dommergerning. Som allerede paavist foregik der i Periodens Løb en Indsnævring af Virksomheden til det rent dommermæssige efter en Linie, der kom til at ligge ganske fast i Fremtiden. Man kunde have tænkt sig, at den responderende og raadgivende Virksomhed havde udviklet sig til en fast Bestanddel af Højesterets Opgave i Lighed med Forholdet i Sverige. Men en fast Organisation fik Funktionen ikke, og da der efter en Stunds Forløb ikke længere var Interesse for at opretholde dette Samarbejde mellem Kancelliet og Retten, kunde det derfor falde bort ganske af sig selv.

HØJESTERETS INDRE FORHOLD

Beskrivelsen af Højesteret og Redegørelsen for Rettens indre Liv kan passende begynde med Oplysning om Rettens Lokaleforhold. Siden 1741 var man til Huse paa Christiansborg, »i Kongens Etage i Slottets sydlige Fløj ud imod Kunstkamret næst ved Drabanter- og Gardersalen« (Vedel S. 278). Men den 26.—27. Februar 1794, i Rettens Ferie efter Afslutningen af dens tredje Session, indtraf den store Slotsbrand, der gjorde Retten husvild og berøvede den store Dele af dens Arkiv. Voteringsprotokollen viser, at det sædvanlige Aabningsmøde holdtes paa Rosenborg den 6. Marts. Da Møderne derpaa den 31. s. M. fortsattes, var det ifølge en Erklæring af 18. April paa »det kgl. Pallais i Kalleboderne«. Prinsens Palæ blev nu Rettens Sæde og det for længere Tid, først i 1854 skete der Forandring heri. Retslokalet var Riddersalen, medens de højtidelige Aabningsmøder paa første Torsdag i Marts fra nu af holdtes i Rosenborg Slots Riddersal. I 1795 overvejede Kancelliet i Tilfælde af Slottets Genopførelse at indrette en Fløj til Brug for Højesteret, Hof- og Stadsretten, Politiretten, Forligelseskommissionen og Raadhuset (Edv. Holms Danmark-Norges Historie VI 2, S. 98), og det ses af en i den Anledning afgivet Erklæring af 7. Oktober, at Retten kunde ønske en større Sal end tidligere — 8 i Stedet for 7 Fag — for at give mere Plads til Publikum, der hidtil havde haft 2 Fag, hvorhos man fremtidig ønskede særskilte Indgange for de Tilforordnede, Advokaterne og Publikum samt mere end een Dør for Publikum for at forebygge Trængsel. Man tør heraf slutte, at der har været ret stor Tilstrømning af Tilhørere og Tilskuere under Retsforhandlingerne.

Om Arkivets Tab, der har gjort vor Retshistorie fattigere, hedder det i Erklæring af 24. Marts 1794, at Domprotokollerne paa nogle faa nær brændte, hvorimod Voteringsprotokollerne er i Be-

hold. Da Kancelliets Arkiv indeholdt Koncepter til Stævningerne, kunde Sagerne rekonstrueres derved samt gennem Genparter af Underinstansernes Arkivalia. Det indstilledes at skaffe Hjemmel for, at dette kunde ske gratis. Den senere Slotsbrand medførte yderligere Tab bl. a. af en Række Voteringsprotokoller fra 1770 til 1883, men da disse Protokoller fandtes i to Eksemplarer, er endnu et helt Sæt tilbage.

Lokaleforholdene paa Prinsens Palæ synes ikke at have været tilfredsstillende at dømme efter den Skrivelse, som Justitiarius Kaas den 23. November 1802, en Maaned efter sin Tiltrædelse, tilsendte Rentekamret. Han udtaler, at Tilforordnede og Advokater fører med megen Grund Klager over de Ubekvemmeligheder, der finder Sted ved det Retten paa det kgl. Palæ anviste Lokale. Han vilde imidlertid ikke berøre det indskrænkede Rum og heller ikke nævne de Ulejligheder, som vanskeligen kan hæves, men ønsker saa hastig som mulig at faa iværksat nogle ubetydelige Forbedringer, som vil gøre det mindre ubehageligt for Assessorerne at være fæstede daglig 5 Timer til et Sted, hvor Kulde og Trækvind sætter Helbreden i Fare. Han beder derfor om at faa dobbelte Vinduer med store Ruder i foran de tre øverste Vinduer og et nyt Gulvklæde ovenpaa det gamle for at forebygge Træk fra Gulvet, der befinder sig over en Port, hvorigennem der er Passage fra Gaard til Have. Den 18. Marts 1808 skrives der, at da det er befundet, at Tronen, Bordene og Stolene i Højesteretssalen ved Frederik V.s Død har været overtrukne med sort, skal ifølge Melding fra Overhofmarskal Hauch det samme foranstaltes nu efter Christian VII.s Død.

Ogsaa i denne beskedne Retssal stod Kongens Trone opstillet mellem de to Dommerborde, og Fiktionen om hans Præsidium under Retsforhandlingerne holdtes fast. Hvad der blev talt i Retssalen baade under Domsforhandlingen og under Rettens Votering maatte formes ganske som under Aabningsmødet, hvor Kongen virkelig var tilstede. Denne Fiktion hang sammen med den processuelle Ordning, at hele Højesteretsaaret med sine tre Sessioner — fra Marts til Juni, fra Oktober til Jul og fra Nytaar til næst-

sidste Torsdag i Februar — var et enkelt Ting, hvortil samtlige Aarets Sager var indstævnede, saaledes at det var noget rent faktisk, at de fordeltes paa flere Dage, og at Kongen ikke kom tilstede ved dem alle. Aabningsmødet, der indvarsledes ved Herolders »Riden Herredagen ind«, bredte sin Glans over hele det efterfølgende daglige Arbejde. Kongen eller Kronprinsen eller begge indfandt sig den Dag i Spidsen for et Dommerkollegium paa en 30 Dommere. Der forelagdes dem en Sag, der i Forvejen var valgt af Kancelliet blandt tre borgerlige fra Retten indstillede Sager, og allerede i Januar ses Justitiarius at rette Henvendelse til Advokaterne om at foreslaa egnede Sager. Naar Forslaget fremsendtes, undlod Justitiarius ikke at ytre sig baade om Sagernes og om Sagførernes Egnethed til at træde frem ved denne Lejlighed. Fra en noget senere Tid (1833) har vi en Skildring af disse Aabningsmøder i Grev Rantzau-Breitenburgs Erindringer (ved Bobé, 1900) S. 17 ff. »Denne Højtidelighed,« skriver han, »har et imponerende Præg, og Højesteret har i umindelige Tider haft Ry for Retfærdighed og Ubestikkelighed, skønt alle Medlemmerne er daarlig lønnede og vælges af Kongen.« Nogen reel Indflydelse paa Sagens Afgørelse øvede Kongen ikke. Protokollatet plejer om Kongen kun at anføre, at han var tilstede. I nærværende Periode udeblev Kongehuset kun i 1808. Efter Grev Rantzaus Fremstilling var det straks efter Procedurens Slutning, og inden Dommerne begyndte Voteringen, at Kongen ytrede sin Bestemmelse om at lade Sagen afgøre efter Stemmernes Majoritet. Dette var jo ogsaa det tydeligste Udtryk for, at han afstod fra at tage Afgørelsen i sin Haand. Men oprindelig maa det i hvert Fald antages, at han har opsat at ytre sig, til Afstemningen forelaa. Saaledes refererer Ørsted Fremgangsmaaden i Liv og Tid IV 377. Dette stemmer ogsaa f. Eks. med Voteringsprotokollen for 7. Marts 1790 og 3. Marts 1803. Rantzau gør den Bemærkning, at det er heldigt, at Retten kun een Gang sættes paa denne Maade, da Kongen ellers gennem de mange Embedsmænd, hvormed han møder, kunde sætte sit Stempel paa Afgørelsen. Ogsaa dette, tør man antage, har været Genstand for Justitiariernes Overvejelser, naar de stillede Kancelliet deres For-

slag. I Reglen var det vistnok utvivlsomme Retstilfælde, der kom til Behandling, men man finder ogsaa Voteringer med delte Meninger, og her var der altsaa Mulighed for, at hele det ordinære Kollegium kunde blive overstemt.

Efterat Udviklingen i Løbet af Enevældens første Aarhundrede havde ført til, at Kongen havde resigneret paa personlig Magtudøvelse i Domstolsspørgsmaal, havde Højesteret og dermed Domstolene i det hele vundet Anerkendelse som en selvstændig Statsinstitution. Saaledes set kunde man ved Betragtningen af Skikken med Højesterets Aabning af Kongen sige: vi staar her overfor en historisk Levning, der savner praktisk Betydning. Men dette vilde dog ikke udtømme Forholdet. At Kongen aabnede Aarets Retsforhandlinger betød, at han laante Dommerkollegiet sin Arm og gjorde Institutionens Virke til sit. Det var ikke blot et for alle forstaaeligt Udtryk for, at Retten repræsenterede Statsmagten, men betød, at der kunde kræves en ganske særlig Respekt for Rettens Afgørelser baade overfor Borgere og overfor underordnede Domstole. Det støttede altsaa positivt Højesterets Autoritet paa særdeles virksom Maade.

Rettens Personale bestod i 1790 af en Justitiarius og 13 Assessorer. Allerede fra 1772 var disse at betragte som faste Embedsmænd, der ikke som den ældre Tids Assessorer kun for det enkelte Højesteretsaar fik Tilsigelse til at give Møde i Retten. Desuden var der de ekstraordinære Assessorer. Nogle af disse fik aarlig Ordre om at møde paa Aabningsdagen, andre tillige om lejlighedsvis at møde efter Tilsigelse af Justitiarius for at supplere de faste Assessorer. Betegnelsen Tilforordnet anvendtes paa alle disse, ogsaa Justitiarius. Ved Reskript af 27. December 1799 nedsattes deres Antal under en indtraadt Vakance fra 14 til 13, saaledes at den ved en Assessorposts Bortfald besparede Gage 1200 Rd. med Tillæg af 400 Rd. skulde anvendes til Lønningsforbedring for de øvrige.

Det skriftlige og regnskabsmæssige Arbejde samt Oplæsningen i Retten af Sagernes Akter besørgedes af Justitssekretæren og tre Højesteretssekretærer, undertiden betegnede som Læsesekretærer. Desuden var ansat en eller flere Kopister, og fra 1800 fik Retten sit eget Bud, der antoges af Justitiarius.

Overfor Publikum hævdedes Rettens Værdighed fra ældre Tid ved et Vagthold af Drabantgarden, der i 1764 var afløst af Underofficerer af den kombinerede kgl. Livgarde (Vedel S. 281). Som Betaling herfor ydedes der oprindelig 3 Rd. af hver vindende Part og i vidtløftige Sager noget mere, saaledes at Prokuratorerne var ansvarlige for Erlæggelsen. En Ændring heri blev gjort ved Resk. 7. November 1800, da Kommandøren ved den kgl. Livgarde til Fods havde klaget over Vanskeligheden ved at faa Gratialet betalt. Det skulde herefter udredes af den tabende Part (dog ikke hvor der gik Udeblivelsesdom) og tilsvares af dennes Advokat. Udeblev den tabende, eller mødte han med befalet Sagfører, skulde Gratialet ved Øvrighedens Foranstaltning kunne faas inddrevet ved Udpantning. Ved kgl. Befaling af 2. November 1804 fastsattes Kontingentet til 5 Rd. for hver Sag med Tillæg af 2 Rd. for hver Dag, der procederedes udover de første 5 Timer, og under 26. Januar 1813 til 5 Rbd. i hver civil Sag.

Efter den nedarvede Plan begyndte Højesterets Aar som allerede nævnt den første Torsdag i Marts og delte sig i 3 Sessioner, om hvis Slutning der regelmæssig gjordes Indberetning til Kancelliet. Første Session varede længst til Udgangen af Juni, anden fra 1. Oktober eventuelt til Jul og tredje fra 2. Januar til næstsidste Torsdag i Februar. Møderne holdtes paa Ugens første 4 Hverdage og om Lørdagen, hver Dag fra Kl. 9 til 2 uden Afbrydelse. Der skete heri nogle Forandringer i vor Periode. Voteringsprotokollen for 1791 bærer Paategning om, at man paa Grund af Sagernes Mængde vedtog at votere i skriftlige Sager om Fredagen, hvormed begyndtes den 29. April 1791. Ligeledes for at befordre Hurtighed bestemte Fdg. 5. Juli 1793, at der til at behandle Delinkvent- og Politisager i de sidste Dage af Juli og August skulde holdes 2 overordentlige Sessioner, hver Gang saalænge det udkrævedes til at tilendebringe de Sager, der var modne. Naar Kancelliet havde modtaget Indberetning om Sessionens Ophør, gav det Ordre til Foretagelse af næste Session. Af og til kunde en mindre Afvigelse finde Sted. Den 9. Juli 1802 skrives f. Eks., at der for denne Gang kun skal holdes een Ekstrasession. Den 8. Juni 1795 skrives, at

Højesteret, som paa Grund af den København overgaaede ulykkelige Ildebrand var ophørt den 5., 6. og 7. Juni, skal begynde igen den 9., men ifølge Skrivelse af 10. s. M. skulde de tabte Dage erstattes i Juli. Kampene i 1801 foranledigede Skrivelsen af 30. Marts s. A., hvorefter Kancelliet er enigt i, at Højesteret indtil videre kan ophøre, da dens Forsamlinger efter Omstændighederne i nogen Tid ikke vil kunne holdes med den fornødne Rolighed. »Da der ikke eksisterer nogen øjeblikkelig Fare,« sammenkaldes Retten igen den 4. April med Ordre til at vedvare »saalænge til et Bombardement virkelig finder Sted, og Rettens Forhandlinger paa Grund af den dermed forbundne Fare nødvendigen maa ophøre«[1]). Den 18. Juni 1801 indberettede Justitiarius, at 1. Session maatte ophøre, da der ikke var flere Sager, der kunde foretages. I forrige Tider tilføjes der, da Sagernes Antal var ulige mindre og ingen Ekstrasessioner i Ferierne holdtes, har Højesterets 1. Session ofte ophørt med Maji Maaneds Udgang, et og andet Aar endog før, nemlig saasnart man i Ordenen var naaet til de norske Sager, da man aldrig er gaaet videre. Den 18. December 1806 indstillede Justitiarius Chr. Colbjørnsen, at Retten fremtidig maatte holdes om Fredagen i Stedet for om Lørdagen, da denne Dag dels var Postdag dels ved sin Sammenhæng med Søndagen var særlig gunstig for Arbejdet med skriftlige Sager. Iøvrigt, siges det, har man i senere Tid maattet bruge Fredagen for at komme gennem Ordenens Sager. Dette bifaldtes ved Resk. 16. Januar 1807.

Medens det ikke her er Stedet at give en Fremstilling af Retsplejen ved Højesteret, vil der dog være at omhandle forskelligt nyt vedrørende Forretningsgangen. En Erklæring af 30. Oktober 1790 fra Justitiarius Cordsen angaar et Promemoria til Kancelliet fra Kongens Foged Feddersen, hvori andrages om, at Delinkventsagerne maatte blive behandlede, saasnart Advokaterne var rede, og ikke henlægges til visse bestemte Tider. Cordsen svarede skarpt, at Instruksens § 8 allerede krævede denne Ordning, der ogsaa iagttoges i Praksis, saa at Forslaget var »aldeles overflødigt og unyttigt«.

[1]) Ifølge Voteringsprotokollen var der ikke Ret i Dagene 31. Marts til 7. April.

Bedre gik det et Forslag fra Justitssekretær Könemann gaaende ud paa, at Rettens Domsakter ligesom andre Overretters Akter skulde indeholde Parternes Paastande. Dette anbefaledes i Erklæring af 19. Juli 1793 saaledes, at Protokolsekretærerne skulde levere Justitssekretæren Attester om de nedlagte Paastandes Indhold, jfr. Resk. 23. August 1793.

Stævningerne udfærdigedes oprindelig i Kancelliet. Men under en Overvejelse af Foranstaltninger til hastigere Befordring af skriftlige Sager forespurgte Justitiarius J. E. Colbjørnsen, om Kancelliet havde noget at indvende imod, at Udfærdigelsen maatte ske paa Rettens Justitskontor, og denne Ordning blev derpaa fastslaaet ved Kanc. Pl. 21. Maj 1800, saaledes at Justitiarius skulde have Opsigt dermed. For Gebyrerne havde Justitssekretæren at aflægge kvartalsvis Regnskab. Højesteretsordenen med Fortegnelsen over Aarets Sager skulde ligeledes forfattes paa Justitskontoret men som forhen udstedes gennem Kancelliet under Kongens Haand og Segl. Under 21. Marts 1806 androg Justitiarius Chr. Colbjørnsen om, at der maatte blive fulgt en strængere Praksis med Hensyn til Eftergivelse af Udeblivelsesbøden 80 Lod Sølv til Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn. Han udvikler, at Appelstævning til Forandring ellers vil blive udtaget i Haab om, at Bøden — hvis Erlæggelse er Betingelse for ny Indbringelse — nok vil blive eftergivet, men derved standses Fuldbyrdelsen af de underordnede Retters Domme, og Domfældte kan »ustraffet spilfægte med Rettergangen«. Paa egen Haand traf han den Foranstaltning at anmode Advokaterne om, at de, saasnart en Sag var ekstraheret, til Justitskontoret vilde indlevere Afskrift af de afsagte Domskonklusioner. Disse blev saa paategnet paa Genparter af Stævningen, hvoraf Afskrifter omdeltes til de Tilforordnede. Dommerne maatte ellers spilde Tid med at afskrive disse Dokumenter. Da Krigsforholdene i 1808 hindrede Forbindelsen mellem Bornholm og København, saa at private Parter vanskelig kunde faa deres Sager indankede for Højesteret, bestemtes det ved Pl. 30. September 1808, at Amtmanden foreløbig kunde godkende saadanne Stævninger, og i Skrivelse af 24. Maj 1809 indstilles det at give Stiftamtmændene en

tilsvarende Bemyndigelse, forsaavidt Krigen vanskeliggør Stævningers Udtagelse, da »ratio er ipsissima«.

En vigtig Ændring i Retsplejen bestod i Forhøjelsen af summa appellabilis fra 66 til 200 Lod Sølv, jfr. Fdg. 6. September 1805 gældende for Landsoverretterne, Hof- og Stadsretten, den københavnske Politiret, Søret og Skiftekommission, smlgn. Fdg. 11. Juni 1800 for Island. Samtidig bestemtes, at Birkeretterne paa de kgl. Rytterdistrikter skulde staa under Landsoverretterne. Resk. 28. Februar 1800 udvidede Fdg. 3. Juni 1796 § 35 derhen, at Dommere og Sagførere, der i Delinkventsager var mulkterede for deres Forhold, selvom dette karakteriseredes anderledes end forsømmeligt og efterladent, kunde faa Mulkten paaanket for Højesteret uanset dens Lidenhed.

Endelig maa her nævnes de Bestemmelser, der stod i Forbindelse med Afviklingen af Fællesskabet med Norge i Henseende til Brugen af Højesteret. Allerede den 19. Juli 1813 modtoges fra Statholderen i Norge Prins Christian Frederik Genpart af et Reskript om Oprettelse af en norsk Overkriminalret som sidste Instans for Sager, der »under nuværende Konjunkturer« ikke kan indstævnes til Højesteret. Efterat Kielertraktaten mellem Danmark og Sverige var sluttet den 14. Januar 1814, meldte Kancelliet under 8. Februar, at de norske Sager ifølge Hans Majestæts mundtlige Resolution til Præsident Kaas skulde udelades af dette Aars Højesteretsorden. Den 19. s. M. meddeles en kgl. Resolution om, at en upaadømt Sag fra Bergen efter Omstændighederne ikke vilde være at paadømme.

Jeg gaar nu over til at meddele kortfattede biografiske Oplysninger om Rettens Tilforordnede i vor Periode.

Som *Justitiarier* virkede følgende Mænd:

Stephan Hofgaard Cordsen,
Christian Urne,
Jacob Edvard Colbjørnsen,
Frederik Julius Kaas,
Christian Colbjørnsen.

Som *Assessorer* virkede (foruden Cordsen og Kaas):

Michael Treschow,
Knud Holtermann,
Ole Thestrup,
Jens Parelius Brown,

Hans Morten Sommer,
Ole Pedersen Rested,
Mads Fridsch,
Jørgen Christoffer Drewsen,
Frederik Gottlieb Sporon,
Peter Feddersen,
Niels Krog Levetzau,
Peder Hersleb Graah,
Christian Frederik Jacobi,
Gebhard, Greve Moltke,
Enevold de Falsen,
Poul Christian Stemann,
Christian Bagger Brorson,
Adam Gottlob Müller,
Jens Bentzon,
Christian Rafn,
Peder Møller,
Hans Hagerup Falbe,
Johannes Rosenkilde,
Adam Vilhelm, Greve Moltke,
Anders Sandøe Ørsted,
Casper Frederik Lassen,
Niels Engelhardt.

Nedenstaaende »Fortegnelse over Rettens Tilforordnede« oplyser Varigheden af enhvers Virksomhed i Rettens Tjeneste; det vedføjede Tal angiver Rækkefølgen for deres Indtræden i Retten. Oversigten over »Ændringer i Personalet« skal oplyse, hvorledes Fornyelse deraf er sket i Periodens Løb. Det samlede Tidsrum er opløst i de Tidsafsnit, indenfor hvilke Personalet har været uforandret, og det fremgaar, hvem der til enhver Tid har siddet sammen i Retten. Tallene svarer til Tallene paa Fortegnelsen, og ved Cursivering angives, hvornaar vedkommende Tilforordnede afløser en Forgænger. Materialet hertil er hentet fra Appelinstansernes Embedsetat 1660—1919 (Rigsarkivet, 1928).

Fortegnelse over Tilforordnede i Højesteret 1790—1814.

1 Cordsen, fg. Just. 1788 til $^{17}/_{12}$ 1790, *15* Urne til $^{17}/_{10}$ 1794, *17* Cordsen til $^{27}/_{12}$ 1799, *21* J. E. Colbjørnsen til $^{13}/_{2}$ 1802, *27* Kaas til $^{4}/_{1}$ 1804, *29* Chr. Colbjørnsen til 1814.

1 Cordsen 1759 til $^{31}/_{10}$ 1794, *18* Stemann til $^{21}/_{12}$ 1798, *20* Brown til $^{3}/_{1}$ 1800, *24* Bentzon til $^{28}/_{10}$ 1801, *26* Møller til 1818.

2 Treschow 1772 til $^{8}/_{12}$ 1799, *22* Brorson til 1828.

3 Holtermann 1774 til 1815.

4 Sommer 1777 til $^{27}/_{3}$ 1791, *16* Falsen til $^{12}/_{11}$ 1802, *28* Falbe til $^{21}/_{1}$ 1809, *31* Rosenkilde til 1837.

5 Rested 1778 til $^{8}/_{5}$ 1804, *30* Feddersen til 1815.

6 Fridsch 1778 til $^{27}/_{12}$ 1799, *23* Müller til 1833.

7 Drewsen 1781 til $^{16}/_{4}$ 1801, *25* Rafn til 1822.

8 Sporon 1782 til $^{20}/_{2}$ 1810, *32* A. V. Moltke til $^{13}/_{11}$ 1812, *34* Lassen til 1858.

9 Feddersen 1782 til $^{22}/_{11}$ 1799, Embedet ophævet.

10 Levetzau 1783 til 1815.

11 Graah 1784 til 1827.

12 Jacobi 1784 til $^{11}/_{11}$ 1810, *33* Ørsted til $^{14}/_{4}$ 1813, *35* Engelhardt til 1816.

13 Kaas 1789 til $^{11}/_{6}$ 1790, *14* G. Moltke til $^{8}/_{4}$ 1796, *19* Thestrup til 1814.

Stemann (Nr. 18) ekstraordinær Assessor fra 1789.

Oversigt over Ændringer i Personalet af Tilforordnede.

(Tallene henviser til Fortegnelsen, Cursiv angiver en Ændring. Nr. 1 er identisk med Nr. 17, Nr. 9 med Nr. 3 og Nr. 13 med Nr. 27.)

$^{7}/_{3}$ *1790*— $^{11}/_{6}$ *1790*		$^{11}/_{6}$ *1790*— $^{17}/_{12}$ *1790*		$^{17}/_{12}$ *1790*— $^{27}/_{3}$ *1791*		$^{27}/_{3}$ *1791*— $^{17}/_{10}$ *1794*		$^{17}/_{10}$ *1794*— $^{8}/_{4}$ *1796*		$^{8}/_{4}$ *1796*— *Dec. 1798*		*Dec. 1798*— *Nov. 1799*	
1	7	1	7	*15*	7	15	7	*17*	7	17	7	17	7
1	8	1	8	1	8	1	8	*18*	8	18	8	*20*	8
2	9	2	9	2	9	2	9	2	9	2	9	2	9
3	10	3	10	3	10	3	10	3	10	3	10	3	10
4	11	4	11	4	11	*16*	11	16	11	16	11	16	11
5	12	5	12	5	12	5	12	5	12	5	12	5	12
6	13	6	*14*	6	14	6	14	6	14	6	*19*	6	19
(18)		(18)		(18)		(18)							

Nov. 1799— *Dec. 1799*		*Dec. 1799*— $^{3}/_{1}$ *1800*		$^{3}/_{1}$ *1800*— $^{16}/_{4}$ *1801*		$^{16}/_{4}$ *1801*— $^{28}/_{10}$ *1801*		$^{28}/_{10}$ *1801*— $^{13}/_{2}$ *1802*		$^{13}/_{2}$ *1802*— $^{12}/_{11}$ *1802*		$^{12}/_{11}$ *1802*— $^{4}/_{1}$ *1804*	
17	7	*21*	7	21	7	21	*25*	*21*	25	*27*	25	27	25
20	8	20	8	*24*	8	24	8	*26*	8	26	8	26	8
2	10	*22*	10	22	10	22	10	22	10	22	10	22	10
3	11	3	11	3	11	3	11	3	11	3	11	3	11
16	12	16	12	16	12	16	12	16	12	16	12	*28*	12
5	19	5	19	5	19	5	19	5	19	5	19	5	19
6		*23*		23		23		23		23		23	

$^{4}/_{1}$ *1804*— $^{6}/_{5}$ *1804*		$^{6}/_{5}$ *1804*— $^{21}/_{1}$ *1809*		$^{21}/_{1}$ *1809*— $^{20}/_{2}$ *1810*		$^{20}/_{2}$ *1810*— $^{11}/_{11}$ *1810*		$^{11}/_{11}$ *1810*— $^{13}/_{11}$ *1812*		$^{13}/_{11}$ *1812*— $^{14}/_{4}$ *1813*		$^{14}/_{4}$ *1813*— *1814*	
29	25	29	25	29	25	29	25	29	25	29	25	29	25
26	8	26	8	26	8	26	*32*	26	32	26	*34*	26	34
22	10	22	10	22	10	22	10	22	10	22	10	22	10
3	11	3	11	3	11	3	11	3	11	3	11	3	11
28	12	28	12	*31*	12	31	12	31	*33*	31	33	31	*35*
5	19	*30*	19	30	19	30	19	30	19	30	19	30	19
23		23		23		23		23		23		23	

Biografierne meddeles her i den foran angivne Orden. De Løbenumre, der angives ved enhver, svarer til Fortegnelsen og bliver, da Justitiarierne omtales først, ikke fortløbende. Det tilsigtes ikke at give fuldstændige Oplysninger om de paagældende, navnlig er deres Løbebane efter Udtrædelse af Ret en kun kort skitseret, og for nogles Vedkommende har Fødestedet ikke kunnet oplyses. Som Kilder henvises til Brickas Biografisk Leksikon og Richters Juridisk Stat 1881. Spredte Bidrag til Karakteristik af de enkelte Personligheder vil Læseren finde rundt om i Bogen, og de vil kunne samles sammen ved Hjælp af Navneregistret.

Nr. 1 og 17. *Stephan Hofgaard Cordsen* var født i Horsens 22. Oktober 1727 og Kandidat fra 1748. I 1754 blev han Assessor i Hofretten. Efter fra 5. Januar 1759 at have gaaet som Auskultant og Assessor uden Votum blev han Tilforordnet i Højesteret den 14. December s. A. Fra 25. April 1788 til 17. December 1790 fungerede han som Justitiarius — idet den til Embedet udnævnte Jørgen Erik Skeel ingensinde tiltraadte dette, og der efter ham var en lang Vakance — og den 31. Oktober 1794 udnævntes han til Justitiarius efter Christian Urne og beklædte Embedet til sin Afsked den 27. December 1799. Han døde den 17. Januar 1800. For sin dygtige Ledelse af Retten hædredes han i Urnes Embedstid med den ikke tidligere anvendte Titel Vicejustitiarius. I 1776 blev han Konferensraad og ved sin Afsked Gehejmeraad. Han var Medlem af den store Landbokommission. Flertallet af de foran omtalte

udførlige Erklæringer fra Højesteret af mere almindeligt Indhold og med Udtalelser fra samtlige Tilforordnede stammer fra Cordsens Tid. Det hedder om ham, at han besad megen litterær Dannelse og ejede et ret betydeligt Bibliotek. Den 30. Juni 1792 ses han at andrage om Fritagelse for Arbejdet med skriftlige Sager paa Grund af Øjensvaghed, og Justitiarius Urne skriver da, at det ved hans Tiltrædelse vel var ham bekendt, »at den brave Hr. Konferensraad Cordsen var meget tunghørende men derimod ikke, at han tillige havde et svagt Syn«. Han nødtes paa Grund af svigtende Hørelse til at søge sin Afsked, og i en et Par Dage forinden denne skrevet Anbefaling for Sekretær Jacobsen til at blive Assessor i Politiretten omtaler han, at »Jacobsen paa det sidste Aar i mit svagelige Helbredstilstand har skrevet Erklæringer tildels paa egen Haand«. Naar Cordsen sluttede sin Skrivelse dermed, at han »ønskede inderlig, at denne min sidste Rekommendation som Embedsmand i Naade maatte blive anset«, saa kunde han sige dette med Tilbageblik paa en 40-aarig Embedstid i Højesteret.

Nr. 15. *Christian Urne* var født 4. Marts 1749 i Kerteminde som Søn af en Kaptajn. Som 19-aarig blev han Hofjunker hos Enkedronning Juliane Marie og i 1773 juridisk Kandidat samt Kammerjunker hos Kronprinsen. Fra 1775 til 1790 beklædte han Embeder som Amtmand og Stiftamtmand i Halds Amt, i Aarhus og i Ribe. Sidstnævnte Aar den 17. December udnævntes han, der i 1779 var blevet Kammerherre, til Justitiarius i Højesteret. Han virkede som saadan til 17. Oktober 1794, da han blev Overpræsident i København. Han døde 28. Juni 1821. Modsætningen til Cordsens Løbebane er karakteristisk ved at vise, hvor forskelligartet Tilgangen til Højesteret var. Hist en Dommer for Livstid her en Amtmand og Hofmand, der 41 Aar gammel fik Forsædet i Retten for kort efter at fortsætte sin afbrudte Bane i Administrationen.

Nr. 21. *Jacob Edvard Colbjørnsen* var født 19. November 1744 paa Gaarden Sørum i Nedre Romerige, Norge, som Søn af en Regimentskvartermester, der iøvrigt var uddannet Teolog men døde i

Sønnens Drengeaar. Slægtens Historie kan følges tilbage til det 15. Aarhundrede. Han kom som Student til København og virkede straks som Manuduktør. Sin Eksamen bestod han i 1770 med særlig Hæder og blev straks efter Højesteretsadvokat. Allerede i 1772 ændrede han dog Løbebane og begyndte som ekstraordinær Professor ved Universitetet at foredrage dansk Ret, hvorhos han blev Doctor juris. Colbjørnsen, der besad omfattende Sprogkundskaber særlig i de gamle Sprog samt i Hebraisk og Arabisk, forbundet med stor Fremstillingsevne, vandt megen Yndest som Lærer og beholdt sin Stilling ved Universitetet til 1789. Han havde da tillige faaet Sæde og Votum som ekstraordinær Assessor i Højesteret den 29. December 1774, men fungerede ikke, og i 1775 blev han Generalauditør ved Søetaten. I 1787 blev han Deputeret i Rentekamret og i Forbindelse dermed Medlem af Landbokommissionen og den store Finanskommission; i 1800 blev han Medlem af Straffelovskommissionen og havde iøvrigt adskillige Hverv. Hans Virkefelt som Videnskabsmand, Embedsmand og Forretningsmand var i Virkeligheden af et ganske ekstraordinært Omfang. Der hørte hertil ogsaa Besiddelsen af Godset Vennerslund paa Falster. I denne Egenskab finder vi ham som Part i en den 21. Maj 1792 paadømt Højesteretssag mod sine Fæstere angaaende en Græsnings- og Brugsret, idet han uden Held appellerede en afsagt Kommissionsdom. Fra Rentekamret overgik Colbjørnsen den 27. December 1799 til Højesteret som dennes Justitiarius og virkede som saadan til sin Død 13. Februar 1802 altsaa i den beklagelig korte Tid af 2 Aar. (Minerva 1803 II S. 1, Mindeskrift af Joh. Winding).

Nr. 13 og 27. *Frederik Julius Kaas*, Søn af Admiral Kaas, var født i København 24. August 1758 Efter at have været Page hos Enkedronning Juliane Marie, blev han Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset og Kammerjunker; i 1782 blev han Student og Kandidat og Aaret efter Assessor i Norges Overhofret, hvor han forblev til 1787 og genudnævntes i 1789 Han var samtidig Besidder af Bærum Jernværk. En kort Tid — fra 30. Oktober 1789 til 11. Juni 1790 — var han Assessor i Højesteret, men vendte saa tilbage til Norge,

hvor han virkede i skiftende Embedsstillinger, som Vicelagmand i Christiania, Præsident i Christiania Kommunalbestyrelse, Generalauditør og Stiftamtmand i Aggershus Stift. Anden Gang knyttedes han til Højesteret, nu som Justitiarius efter J. E. Colbjørnsen, men kun fra 5. Marts 1802 til 4. Januar 1804 Hans Type som Embedsmand havde Lighed med Urnes, men han naaede højere Stillinger. Han overgik fra Retten til Posten som Præsident i Danske Kancelli og blev senere Gehejmestatsminister. I 1809 var han Medlem af Regeringskommissionen i Norge, Præses i Overkriminalretten m. v. Han døde 11. Januar 1827.

Nr. 29. *Christian Colbjørnsen* var født 29. Januar 1749 og Broder til ovennævnte J. E. Colbjørnsen. Som ungt Menneske var han i Stiftamtmand Petersens Hus i Christiania og arbejdede paa dennes Kontor. 24 Aar gammel blev han baade Student, Kandidat og Højesteretsadvokat, og i 1780 naaede han, der trods Sygelighed udmærkede sig ved sin Procedure, at blive Kammeradvokat. Herved knyttedes han til Rentekamret og dettes senere Præsident Chr. D. F. Reventlow. Med Grev v. d. Osten, der i 1782 blev Justitiarius i Højesteret, kom Colbjørnsen imidlertid paa Kant, saa at han følte sin Stilling utaalelig. Den 25. Juni 1783 fik han kgl. Tilsagn om ved Fratrædelse af sit Embede at maatte nyde Anciennitet til Sæde og Løn som Assessor i Retten ved indtrædende Ledighed, og da Kancelliet den 3. Juni 1785 paa Ostens Foranledning irettesatte ham for hans »uoverlagte Skrivemaade« i en Besværing til Rentekamret over de ham som Kammeradvokat tilkendte ringe Salærer, udbad han sig ufortøvet sin Afsked paa Grund af Sygdom. Han tilbragte nu et Aarstid paa sin Gaard Sophieshøj i Nærum og blev derpaa Medlem af og Sekretær ved den store Landbokommission. Den 10. August 1787 indtog han sit Sæde i Højesteret, der endnu lededes af Grev v. d. Osten. Allerede den 29. August 1788 udnævntes han imidlertid til Deputeret i Danske Kancelli og Generalprokurør. Hans meget betydningsfulde Virksomhed i denne Stilling er antydet i det foregaaende, men kan ikke her nærmere omtales. Den 4. Januar 1804 udnævntes han saa til

Justitiarius i Højesteret efter Kaas. I 1812 blev han Gehejmekonferensraad og døde den 17. December 1814. Dog havde han da paa Grund af Gigtsvaghed i $3^1/_2$ Aar ikke givet Møde i Retten. I vor Række af Justitiarier blev det ham, der traadte de dybeste Spor i Rettens Historie. Alt hvad der foreligger fra hans Haand — og det samme skønnes af Voteringsreferaterne — bærer Præg af en usædvanlig aandelig Energi, af Evne til skarp og fyndig Udformning af Tanken og af klippefast Tro paa Retten.

Nr. 2. *Michael Treschow* var født 5. Marts 1741 i Vange i Norge. Han dimitteredes privat til Universitetet i 1755 og tog i 1764 latinsk juridisk Eksamen efter først at have studeret Teologi. I 1766 blev han Sekretær i Danske Kancelli og ved forskellige Regeringskommissioner og 1. Januar 1772 indtraadte han som Assessor i Højesteret — saa tidligt, at han ligesom Cordsen blev Medlem af Kommissionen, der dømte i Christian VII.s Skilsmissesag mod Caroline Mathilde. Han forblev i Retten til sin Udnævnelse til Amtmand i Roskilde 8. December 1799. Han foretog i 1775 en videnskabelig Udenlandsrejse og var i nogle Aar Medlem af det kgl. Teaters Direktion. Konferensraad blev han i 1784. Han var Forstander for Selskabet for Fædrenelandets Historie og Sprog og leverede flere Bidrag til det af dette udgivne Nye danske Magasin. Treschow maatte i 1808 tage sin Afsked af Helbredshensyn og døde 6. Juni 1816.

Nr. 3. *Knud Holtermann* var født 18. September 1737 i Trondhjems Stift, blev Kandidat i 1771 og samme Aar Assessor i Hof- og Stadsretten, Aaret efter Justitssekretær i Højesteret og Medlem af Retten den 20. Juli 1774. Holtermann hørte til de »livsvarige« Assessorer, og han døde først 5. April 1815. I 1802 blev han Konferensraad og i 1811 Medlem af den overordentlige Tiendekommission.

Nr. 4. *Hans Morten Sommer* var ligeledes Nordmand, idet han var født 24. Maj 1735 i Alstahov i Nordland som Søn af en Sogne-

præst. Fra 1762 til 1766 var han Assessor i Hofretten, men derpaa drog han til Nordland, hvor han drev en Landejendom til 1775, da han paany kom til København. Efter anden Gang at have underkastet sig juridisk Eksamen fik han den 28. Maj 1777 Udnævnelse som Assessor i Højesteret, hvor han siden 30. Januar havde auskulteret. Han virkede i dette Embede til sin Død 27. Marts 1791. Sommer var lærd Filolog, havde allerede som Student taget til Orde for de klassiske Studier og planlagde senere en Tekstudgave af det nye Testamente med latinsk og dansk Oversættelse.

Nr. 5. *Ole Pedersen Rested* var født 21. September 1743, blev Kandidat i 1766 og Assessor i Hof- og Stadsretten i 1772. I Højesteret indtraadte han den 29. April 1778, blev Etatsraad i 1799 og døde i Embedet den 8. Maj 1804.

Nr. 6. *Mads Fridsch*, Søn af en Raadmand i Ribe, var født 21. Marts 1742. Han blev Kandidat i 1765, og efterat have arbejdet som Kopist i Kancelliet og Protokolsekretær i Højesteret var han i 3 Aar Assessor i Hof- og Stadsretten. Som Assessor i Højesteret ansattes han den 29. April 1778 og afgik 27. December 1799, idet han blev Deputeret i Rentekamret. Han havde i sin Tid været et virksomt Medlem af den store Landbokommission og blev i 1787 Medlem af en Kommission til at overveje Ændringer i Trykkefriheden. Han døde 1. November 1812.

Nr. 7. *Jørgen Christoffer Drewsen* var født i 1746, Kandidat i 1766, Assessor i Hof- og Stadsretten i 1773 og i Højesteret 28. November 1781. Han døde i dette Embede den 16. April 1801.

Nr. 8. *Frederik Gottlieb Sporon* var født 1. Maj 1749 i Køge, hvor Faderen var Rektor. Inden han i 1776 blev juridisk Kandidat, havde han absolveret teologisk Embedseksamen og i to Aar studeret Jura i Göttingen. I 1777 blev han Assessor i Hof- og Stadsretten og 17. April 1782 i Højesteret. Han fik Afsked 20. Februar 1810

og døde Aaret efter. Sporon omtales som en i flere Retninger litterært interesseret Mand; i 1802 blev han Etatsraad.

Nr. 9 og 30. *Peter Feddersen* var født 16. Januar 1750 i Christiania. Faderen var Magistratspræsident. I 1770 blev han juridisk Kandidat, derpaa Protokolsekretær i Højesteret og i 1778 Assessor i Hof- og Stadsretten. Den 26. Juni 1782 blev han Assessor i Højesteret, men afgik 22. November 1799 med Bevarelse af Anciennitet til Sæde og Gage som Deputeret i Danske Kancelli og Chef for det norske Departement. Her avancerede han til 1. Deputeret, men meldte sig dog tilbage til Højesteret efter Rested den 18. Maj 1804. I 1811 blev han Konferensraad og i 1815 efterfulgte han Chr. Colbjørnsen som Justitiarius i Retten efterat have været konstitueret fra 20. December 1814. Han døde 1. Februar 1822.

Nr. 10. *Niels Krag Levetzau* var født 1756, Kandidat i 1776, Kammerjunker og Assessor i Overhofretten i Norge i 1779. Han udnævntes 18. Juni 1783 til Assessor i Højesteret, blev Kammerherre i 1812 og døde i sit Embede 16. Juli 1815.

Nr. 11. *Peder Hersleb Graah*, Søn af Kancelliembedsmand Konferensraad Graah, var født i København 1. Februar 1750. Han blev teologisk Kandidat i 1768 og juridisk Kandidat i 1772. Han ansattes i 1777 som Landsdommer og Landstingsskriver paa Bornholm, hvor han fra 1781 tillige delvis fungerede som Amtmand og udrettede noget betydeligt bl. a. for Bjergningsvæsen og Landbrug. Assessor i Højesteret var han fra 7. Januar 1784 til 1822; i 1803 blev han tillige Justitsdirektør ved Tallotteriet og i 1812 Konferensraad. Et Værk i 3 Bind om den nye Landbolovgivning og nogle andre dog ikke egentlig videnskabelige Afhandlinger vidner om hans alsidige Virketrang. Han døde 14. December 1830.

Nr. 12. *Christian Frederik Jacobi* var født 12. Marts 1739 i Asminderød, hvor Faderen var Slotspræst, hvilket gav Jacobi Til-

knytning til Hofkredse. I 1760 tog han juridisk Embedseksamen, og i 1762 udviklede han paa en Udenlandsrejse sin litterære, i retorisk Retning gaaende Færdighed. Han blev Hovmester for Enkedronningens Pager og i 1772 Lektør hos Christian VII. I 1773 indtraadte han i Direktionen for det kgl. Teater; tillige var han Sekretær i Videnskabernes Selskab. Litterært virkede han som Oversætter af Skuespil. Teatrets Prosceniumsindskrift »Ei blot til Lyst« tilskrives Jacobi. I 1770—71 havde han været Assessor i Hofretten og i Hof- og Stadsretten. Den 27. August 1772 udnævntes han derpaa til Assessor i Højesteret, men optaget som han var af sine andre Stillinger, fungerede han foreløbig ikke. Først da han ved Regeringsskiftet i 1784 var blevet afskediget som Kongens Lektør, tiltraadte han den 1. Oktober s. A. Assessorembedet og forblev heri til sin Død 11. November 1810, men fra 1807 var han svækket legemlig og aandelig.

Nr. 14. *Gebhard Moltke* (fra 1843 Moltke-Hvitfeldt), Greve og Stamhusbesidder, var født 20. April 1764, Kandidat i 1782 og Kammerherre. Han var ansat som Assessor i Højesteret fra 1. Oktober 1790 til 8. April 1796, da han blev Stiftamtmand i Trondhjems Stift, senere i Aggershus Stift. Han døde 20. December 1851.

Nr. 16. *Enevold de Falsen* fødtes i København 17. Oktober 1755 og var ved Slægtstradition knyttet tæt til Højesteret, som det fik Udtryk i Cordsens Bedømmelse af hans Prøvevoteringer: »Da jeg som en iblandt de yngste Tilforordnede har siddet i Højesteret med Laugmand Falsens Farfader og Fader, kan jeg som nu i mange Aar værende ældste Assessor ikke undlade at anføre denne Sjældenhed glædende mig iøvrigt over at have af hans aflagte Votis erfaret, at Laugmand Falsen er hans berømmelige Forfædre værdig og træder i deres Fodspor, saa at Højesteret vist i ham kan love sig en duelig, lovkyndig og erfaren Tilforordnet.« Farfaderen, der bar samme Navn, havde været Borgmester i København og blev ret ofte tilsagt til at møde som ekstraordinær Assessor; han døde i

1761 som Konferensraad 75 Aar gammel. Hans Søn Christian Magnus var Assessor i Retten fra 1758—65, og da Cordsens Virketid gik tilbage til 1759, kunde den nævnte sjældne Kombination fremkomme. I 1765 kom Chr. M. de Falsen til Norge for at lede nogle offentlige Undersøgelser og forblev i Landet som Justitiarius i Overhofretten. Samme Aar dimitteredes den kun 10-aarige Enevold til Universitetet som Privatist og tog »med megen Berømmelse« Eksamen artium. Det vil herefter ikke forundre, at han allerede i 1771 blev Kandidat, derpaa Kopist i Danske Kancelli og i sit 22. Aar Assessor i Overhofretten, hvor han i 1788 efterfulgte Faderen som Justitiarius. Begivenheder i Privatlivet bevirkede imidlertid den pludselige Forandring heri, at han i 1789 uden videre sendtes bort fra Christiania som Lagmand i Nordland og Finmarken. I Christiania havde Falsen været Midtpunktet i en stærkt teaterinteresseret Kreds, og den med Forvisningen til Lagmandsgaarden nordpaa følgende Isolation lagde et uudholdeligt Tryk paa ham. Han brød op 2 Aar efter og fandt i København en gunstig Modtagelse, idet han den 14. Oktober 1791 ansattes som Assessor i Højesteret. Han genoptog nu ogsaa de dramatiske og litterære Sysler, der fængslede ham saa stærkt, og hvori han selv ydede værdifulde Ting saasom Syngespillet »Dragedukken«. Det blev ham dog i Længden for anstrængende at deltage i Højesterets langvarige Møder. Han søgte ud og opnaaede 12. November 1802 at komme tilbage til de gamle Omgivelser i Christiania som Justitiarius ved Aggershus Stiftsoverret. Under de urolige Forhold i 1807 fik han en politisk betydningsfuld Post i den midlertidige norske Regeringskommission, et Hverv der tilfredsstillede hans Begejstring for at tjene »Tvillingriget«, men som opbrugte hans navnlig efter Opholdet i Nordland formindskede Kræfter, saa at han i et af sine Mismodsanfald søgte Døden den 16. November 1808.

Om Falsen skriver Yngvar Nielsen (Biogr. Leksikon), at han fulgte med i alle de Bevægelser og Strømninger, der gik gennem Tiden som et ægte Barn af denne baade i litterær og politisk Henseende. Hans Voteringer bekræfter dette Indtryk, og i de Erklæringer, der kan henføres til ham personlig, mærker man Skribenten.

Som Prøve paa hans smidige, næsten Jens Baggesenske Penneføring anføres i Noten Brudstykke af en Erklæring om Haandværkeres Udtagelsesret under Eksekution[1]).

Nr. 18. *Poul Christian v. Stemann* var født 14. April 1764 i København og blev allerede i 1780 indskrevet som Student ved Universitetet. Efter Manuduktion af Professor J. E. Colbjørnsen var han allerede Aaret efter i Stand til at erhverve juridisk Embedseksamen, og han hørte derpaa Forelæsninger i Kiel og Göttingen. Som Søn af Statsminister Chr. Ludvig v. Stemann havde han, der udnævntes til Kammerjunker, straks begyndt en administrativ Løbebane med Tjeneste i Bjærgværksdirektoratet, men allerede i April 1788 blev han Auskultant i Højesteret og den 10. Juli 1789 ekstraordinær Assessor. Han gav til Stadighed Møde i Retten, hvori han 26. November 1796 blev ordinær Assessor, indtil han den 21. December 1798 gik ud som Amtmand over det nyoprettede Sorø Amt. Stemann, der gennem Ægteskab var blevet velhavende, havde fra 1790 drevet Gaarden Benzonslund i Holbæk Amt med udmærket Dygtighed og med virksom Interesse for de hoverigørende Bønder. Hans senere Karriere som Gehejmestats-

[1]) »Det er uden Tvivl meget vanskeligt in abstracto at kunne bestemme den Grund, paa hvilken Kreditten beror. Der er næppe nogen Ting, der mere sammensætter sig dels af heterogene dels af homogene Partikler, intet der mere fortjener at kaldes et ens mixtum end det udefinerlige Væsen, man i de borgerlige Selskaber kalder Kredit. Hvad der forekommer mig rimeligt at kunne antages som dens Grundvold er den Sikkerhed, som den udlaanende har om at erholde Laanet tilbage hvad enten nu denne grunder sig paa hans Bekendtskab med Laantagerens Duelighed, Flid, Moralitet eller paa de borgerlige Loves og Rettens Bistand imod en Debitor in mora . . . Saa længe ikke Lovgiveren ser sig beføjet til at hæve en Lov, der vel ikke er kommet over til vore Tider uden som Arv fra den haardere Oldtid, den nemlig der tillader en Kreditor at skille sin uformuende Debitor ved sin Frihed, saa er det rimeligt, at den ufølsomme eller fortrædigende Kreditor, ifald Loven lukker en Dør for hans Betalings Erholdelse hos Haandværkerne, desto oftere vil aabne sig denne og ved at arrestere sin Debitors Person bevirke, hvad Loven vilde hindre, da ikkun saare faa Professionister kunne gøre Brug af deres Flid og Duelighed i Arresten eller derhen flytte de til deres Næringsdrift fornødne Apparater.«

minister, Kancellipræsident m. v. i Aarene 1827—48 og hans fremragende Bestyrelse af Sorø Akademi og senere Herlufsholms Gods skal ikke omtales nærmere. Den godtgjorde til hans høje Alder hans betydelige Evner og Arbejdskraft. Han døde den 25. November 1855.

Nr. 19. *Ole Thestrup* var født i 1748 og Kandidat fra 1770. I 1774 blev han Protokolsekretær i Højesteret og i 1780 Assessor i Hof- og Stadsretten. Den 20. Oktober 1796 blev han ansat i Højesteret og virkede her til sin Død den 15. December 1814; i 1804 var han blevet Etatsraad.

Nr. 20. *Jens Parelius Brown* blev født 13. Maj 1751 og Kandidat 1781. Samme Aar blev han Byfoged i Kristiansstad og i 1791 Lagmand i Nordland og Finmarken, senere Landsdommer paa St. Croix. Han indtraadte som Assessor i Højesteret 26. Juli 1799, men udtraadte allerede den 3. Januar 1800, da han blev Auktionsdirektør i København. Han døde den 21. November 1817.

Nr. 22. *Christian Bagger Brorson* var født i København 5. September 1762. Faderen var Stiftsprovst i Ribe og Søn af Biskop Hans Adolf Brorson. Han blev Kandidat i 1783 og begyndte som Sagfører, idet han i 1785 blev Prokurator ved Hof- og Stadsretten og i 1788 Advokat ved Højesteret. I 1791 begyndte han sit bekendte bindstærke Værk om Danske Lovs Fortolkning, der i 1800 bragte ham Stillingen som ekstraordinær Professor i Lovkyndighed. Den 10. Januar s. A. blev han Assessor i Højesteret og beklædte dette Embede sammen med Professoratet til sin Entledigelse 12. September 1828. Død 7. Marts 1835.

Nr. 23. *Adam Gottlob Müller*, Søn af en Konferensraad, var født 6. August 1769 i København. Han blev Kandidat i 1787 og derpaa Kancellisekretær. I 1788—90 foretog han en Studierejse til Udlandet. Han beklædte Assessorembede i Hof- og Stadsretten fra 1790 og i Københavns Politiret fra 1796. Derpaa ansattes han

10. Januar 1800 i Højesteret, hvor han forblev til sin Død 1. Februar 1833; Etatsraad i 1810.

Nr. 24. *Jens Bentzon* var født i Odense 1. Juni 1767 og studerede ved Sorø Akademi 1784—88. Han var den eneste af de Tilforordnede, der ikke havde juridisk Eksamen. Han blev Kammerherre i 1791 og Vicelandsdommer i Fyn i 1794. Den 16. Maj 1800 blev han Assessor i Højesteret, men ligesom sin Forgænger Brown var han det kun en kort Tid. Den 28. Oktober 1801 blev han udnævnt til Amtmand i Randers. Død 24. December 1839.

Nr. 25. *Christian Rafn* var født i 1762 og Kandidat fra 1787. I 1790 blev han Protokolsekretær i Højesteret og s. A. Assessor i Hof- og Stadsretten. I Højesteret kom han ind den 29. Maj 1801 og forblev i Retten til sin Død den 10. Oktober 1822; Etatsraad i 1810.

Nr. 26. *Peder Møller* var født i København 29. Oktober 1767 som Søn af en Brygger. Han blev Kandidat i 1787 og gjorde derpaa Tjeneste i Kancelliet og som Protokolsekretær i Højesteret. I 1800 blev han Assessor i Københavns Politiret og 11. December 1801 i Højesteret. Han var tillige Generalauditør i Søetaten 1814—35. Han udtraadte i 1818, da han blev Nationalbankdirektør, og døde 21. Maj 1841. Møller er Forfatter til en Afhandling om Betydning af Overleverelse ved Erhvervelse af Ret i Tingen (1797).

Nr. 28. *Hans Hagerup Falbe* var født 7. Februar 1772 i København som Søn af Etatsraad Falbe. Han blev Kandidat i 1791, derpaa Kancellisekretær og i 1799 Assessor i Hof- og Stadsretten, i 1801 i Københavns Politiret. I Højesteret indtraadte han 3. December 1802 og virkede til 21. Januar 1809, da han udnævntes til Justitiarius i Aggershus Stiftsoverret. Senere var han Assessor i Norges Højesteret og Stiftamtmand i Aggershus Stift. Død 17. Oktober 1830.

Nr. 31. *Hans Rosenkilde* var født i Vester Egede 7. Marts 1765 og blev Kandidat i 1799. Han blev i 1802 Protokolsekretær i Højesteret og i 1809 Assessor i Københavns Politiret. Den 19. Maj 1809 blev han ansat som Assessor i Højesteret og forblev her til sin Entledigelse i 1837. Død 4. December s. A.

Nr. 32. *Adam Vilhelm*, Greve *Moltke* var født 25. August 1785 paa Einsiedelsborg ved Odense, blev Kandidat i 1805 og kort efter Auskultant i Højesteret. Den 15. December ansattes han som Assessor dog uden Ret til at votere, forinden han 25. August 1810 fyldte 25 Aar. Han forlod Højesteret ved sin Udnævnelse til Deputeret i Rentekamret 13. November 1812. Hans Virksomhed som stor Godsejer, Præsident i Rentekamret og Gehejmestatsminister samt efter Grundloven som Premierminister skal ikke nærmere omtales. Død 15. Februar 1864.

Nr. 33. *Anders Sandøe Ørsted*, Søn af en Apoteker, var født i Rudkøbing 21. December 1778, Kandidat i 1799, Assessor i Hof- og Stadsretten i 1801, fra 1805 tillige i Landsoverretten. Den 21. December 1810 blev han Assessor i Højesteret og afgik med Forbehold af Anciennitet til Sæde og Gage, da han 14. April 1813 udnævntes til Deputeret i Danske Kancelli og Chef for dettes 2. Departement. Ørsteds Kancellivirksomhed, der varede til 1848, og hans Ministervirksomhed efter Grundloven hører ikke herhen saalidt som Omtale af hans enestaaende Forfatterskab. Hans Virketid i Højesteret blev jo kun kort. Ved at sammenstille ham med de Kolleger, hvis vitæ her er opridset, vil man nærmest sætte ham ved Siden af J. E. Colbjørnsen og Brorson. Men foruden til hans store litterære Virksomhed er der i denne Forbindelse Grund til til at vise hen til det Arbejde, han havde udført for planmæssig Offentliggørelse af Hof- og Stadsrettens og Overrettens Domme. Herom henvises til min Bog om Ørsted som Dommer (1928). Han døde den 1. Maj 1860.

Nr. 34. *Casper Frederik Lassen* var født 27. Juni 1776 i København som Søn af Direktør ved det kgl. Teater Lassen. Han blev

Kandidat i 1797, erhvervede i 1796 Guldmedaillen for en Prisopgave og deltog i to Konkurrencer om Stillingen som Adjunkt og Notarius ved det juridiske Fakultet. I 1800 blev han surnumerær og i 1801 virkelig Assessor i Hof- og Stadsretten, i 1810 Justitiarius i den københavnske Politiret. Assessor i Højesteret blev han den 8. April 1813 og beklædte denne Stilling i fulde 45 Aar til 1858. Han døde den 1. November 1860. Lassen, der i 1817 blev Dr. juris, har forfattet Afhandlinger om Bevisbyrden og om Lovfortolkning. Biografi i det kgl. Bibliotek ved Otto Bisgaard.

Nr. 35. *Niels Engelhardt* var født i Drammen 10. Oktober 1777. Efter i 1778 at være blevet Kandidat gennemgik han forskellige Stillinger i Danske Kancelli, blev i 1807 Assessor i Bergens Stiftsoverret og i 1809 i Københavns Politiret. Herfra udnævntes han den 12. Maj 1813 til Højesteretsassessor. I 1816 tog han sin Afsked for at blive Medlem af den norske Privatlovgivningskommission, hvortil han havde særlige Forudsætninger. Han vendte dog paany tilbage til Retten og var Assessor fra 1818 til 1852.

Højesteret var en dansk-norsk Institution baade henset til Medlemmernes Afstamning og til de Embedsstillinger, hvorfra de kom og hvortil de gik. For 6 af de foran gennemgaaede 32 Dommere er Fødested ikke oplyst, af de øvrige 26 var 19 født i Danmark, 7 i Norge.

En Gennemlæsning af Biografierne vil iøvrigt have bibragt Forstaaelsen af, at Højesteret, betragtet som Etat, dengang havde en noget anden Stilling end i vore Dage, da Tilgangen dertil ganske overvejende er fra de underordnede Domstole og saaledes, at Medlemmerne afslutter deres Løbebane i Retten. Man var allerede naaet til, at adelige ikke havde noget Fortrin, hvorfor Hovedparten var af borgerlig Fødsel, at Assessorerne havde Universitetsuddannelse og at Stillingen var et fast og lønnet Embede, men Tjenesten i Retten var ikke sjældent kun et Gennemgangsled til anden Tjeneste, der saa i Reglen var af administrativ Art.

Denne Forskel viser sig paa karakteristisk Maade gennem en

Oversigt over Medlemmernes Alder ved deres første Indtræden i Retten; denne laa jo for fleres Vedkommende længe før vor Periodes Begyndelse i 1790. Kun Urne og J. E. Colbjørnsen, der først indtraadte som Justitiarier, var over 50 Aar, nemlig henholdsvis 51 og 55 Aar. For de øvrige 30 Tilforordnede var Gennemsnitsalderen for den første Indtræden i Retten kun c. 35 Aar. Herved erindres, at Kaas, Feddersen, Chr. Colbjørnsen og Engelhardt var i det Tilfælde to Gange at træde ind. Da adskillige paa den anden Side lod Assessorembedet være deres afsluttende Embedsstilling, viser en Opgørelse over Funktionstidens samlede Længde — for nogles Vedkommende altsaa Perioder baade før og efter 1790—1814 — tildels meget høje Tal samtidig med at Højesterets Benyttelse som Gennemgangsled har affødt tildels meget korte Funktionstider. Listen herover er følgende: $^1/_2$, $1^1/_2$, 2, 2, $2^1/_2$, 3, 4, $5^1/_2$, 6, 9, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 26, 26, 28, 28, 28, 28, 31, 32, 33, 34, 40, 43 og 45 Aar. Gennemsnittet heraf ligger trods alt saa højt som $19^1/_4$ Aar.

Med Hensyn til tidligere Embedsstilling vil det være bemærket, at adskillige kom fra Stillinger i andre Retter saaledes fra Hofretten, Hof- og Stadsretten eller Overretten i København (11), Københavns Politiret (6), Landsdommer- eller Lagmandsembede (4) og Norges Overhofret (2); andre kom fra administrative Stillinger, en enkelt var Advokat, eller de var unge og uden tidligere Embedsstilling. Hof- og Stadsretten leverede et særlig stort Kontingent. I Anledning af Ansøgning fra Landsdommer i Laaland-Falster Tøttrup om at blive Højesteretsprokurator skriver Cordsen den 14. November 1798, at han vilde have fundet det mere rimeligt, om Ansøgningen havde angaaet Ansættelse som Tilforordnet i Højesteret, »hvortil en Overdommer i Provinserne kunde ligesaavel synes at have Adgang, naar han var en bekendt duelig og retskaffen Mand, som en Assessor i Hof- og Stadsretten, der for nærværende Tid kan anses som et Seminarium, hvorfra Højesteret forsynes med duelige og brave Tilforordnede«.

I Forbindelse med Rettens Benyttelse som Gennemgangsled stod det, at det var almindeligt at tillade Assessorer, der befor-

dredes til andet Embede at kunne forbeholde sig at træde ind igen, naar de ved Ledighed meldte sig, dog normalt kun paa yngste Gage (Erklæring af Cordsen af 29. December 1798). Som foran nævnt blev Urne Overpræsident i København, Kaas første Gang Vicelandsdommer, anden Gang Kancellipræsident, Chr. Colbjørnsen Generalprokurør, Treschow, Stemann, Bentzon og G. Moltke Amtmænd, Fridsch og A. V. Moltke Deputerede i Rentekamret, Feddersen og Ørsted Deputerede i Danske Kancelli, Brown Auktionsdirektør, Møller Nationalbankdirektør, Engelhardt Kommissionsmedlem og endelig Falsen og Falbe Justitiarius ved Aggershus Stiftsoverret.

I denne Forbindelse kan omtales de »Denominationer« som Assessorer, der undertiden tilstodes. Saaledes i Marts 1813 af Højesteretsadvokat Klingberg og Justitiarius i Københavns Søret, Rigsbankdirektør Schönheyder, der skulde møde efter Tilkaldelse af Justitiarius. Den 11. Maj s. A. gaves Denomination til Justitsraad P. Chr. Dall med Anciennitet efter C. F. Lassen, saaledes at han eventuelt skulde indtræde som yngste Assessor, hvad dog ikke fik Anvendelse. Klingberg og Schönheyder findes ikke opført i »Appelinstansernes Embedsetat« som ekstraordinære Assessorer.

Den foran S. 76 meddelte Oversigt over Personaleændringer oplyser om, hvorledes Afgang og Tilgang fordelte sig i Aarenes Løb. Naar hver Personforandring markerer et nyt Tidsafsnit, og der bortses fra det første og det sidste af disse, omfatter det længste af de mellemliggende 19 Afsnit en Periode af 5 Aar, de mindste kun et Par Maaneder. I November 1799 bestaar Forandringen dog kun i, at Nr. 9 Feddersen udtraadte uden at blive erstattet af en Efterfølger. I Oktober 1794 er der markeret to Forandringer vedrørende Nr. 17 Cordsen og Nr. 18 Stemann, der blev henholdsvis Justitiarius og ordinær Assessor, men som begge i Forvejen var i Retten; der skete reelt kun den Forandring, at Urne gik ud. Bortset fra, at der i December 1799 indtraadte 3 nye Medlemmer, er der iøvrigt kun indtraadt et nyt Medlem ad Gangen. Da de anvendte Datoer angiver Afgangen, har der iøvrigt, hvad Biografierne nærmere viser, været mindre ikke markerede Mellemrum

inden Efterfølgerens Tiltræden. Det vil heraf fremgaa, at Dommerkollegiet udgjorde en fast sammentømret kun ganske langsomt foranderlig Helhed. Nogle var der vel, hvis Tilknytning til Retten kun fik en mere foreløbig Karakter: Bentzon, Brown, A. V. Moltke, J. E. Colbjørnsen, Kaas og Ørsted havde en Embedstid paa kke over 3 Aar. Men der var til enhver Tid Medlemmer, hvis Erindring rakte 20 à 30 Aar tilbage i Rettens Historie, hvilket i Betragtning af Manglen paa Domssamlinger og Manglen af Præmisser til Dommene maatte have stor Betydning. Alligevel sad der i vor Periode ingen meget gamle Mænd i Retten, kun nogle faa var over »Støvets Aar«. Jævnsides med denne forstandige Administration af Afgang og Tilgang, der sørgede for Fornyelse uden at gøre indgribende Omdannelser paa een Gang, gik Rettens egen Kontrol med Adgangen udøvet gennem Fordringen om Prøvevotering i 4 Sager. For Brorsons Vedkommende er det omtalt som en Undtagelse, at han kunde nøjes med at prøve i 3 Sager. Naar 4 adelige Medlemmer — Levetzau, G. Moltke, Stemann og A. V. Moltke — allerede fandt Optagelse i Alderen 25—27 Aar, laa der ganske vist en Præference heri, men alle de paagældende var fuldt habile.

Der maatte da siges at være sørget betryggende for, at Retten kunde opfylde de to første Fordringer til en Centraldomstol: at være oplyst og gennem Uafhængighed at være indstillet i Lovens Ligevægt. Domstolen maa have Kendskab til de i Betragtning kommende Samfundsforhold saavelsom til Loven, dens Fortolkning og tidligere Anvendelse. Derhos maa Domstolen med Frigørelse for tilfældige Indflydelser kunne veje og maale Paastandene saaledes, at den overfor Enkelttilfældene fuldbyrder, hvad Loven har fastlagt for Samfundsgrupperne. Saaledes tjener Retten ved sin Oplysning og psykologiske Ligevægt til at opretholde hele Samfundets Ligevægt, der er Vilkaaret for dets Sammenhold. At Retten ogsaa vidste at fyldestgøre den tredje væsentlige Fordring: at arbejde med Kraft og Hurtighed, vil fremgaa af det følgende.

Under Omtalen af Højesterets indre Forhold hører ogsaa Omtale af Justitskontorets Personale og af Sagførerne. Hvad de sidste angaar, maa det imidlertid være tilladt at henvise til Fremstillingen

hos Palle Rosenkrantz: Prokuratorernes Historie. Et enkelt Træk kan dog anføres fra Rettens Brevveksling til Belysning af, hvorledes Advokaterne opfattedes som staaende under Kancelliets Opsigt. Den 18. April 1794 klagede Justitiarius Urne over, at Advokat Wivet udviste Langsomhed og Efterladenhed ved Behandling af offentlige Sager samt over, at han paa Urnes Forehold heraf havde udtalt sig usømmeligt overfor ham. Kancelliet svarede med at anmode Urne om at irettesætte Wivet for hans Efterladenhed som beskikket Aktor i Delinkventsager og med Tilhold om at undgaa fremtidig Forsømmelse.

Som Justitssekretær virkede i hele Perioden til 1814 Justitsraad Herman Henrik Könemann, der var ansat allerede i 1774. Justitiarius J. E. Colbjørnsen anbefaler ham under 14. Maj 1800 til et Gagetillæg, saa at han kunde faa Gage som yngste Assessor, 1200 Rd. Han havde 33 Aars Tjeneste ved Retten, deraf 26 Aar som virkelig Justitssekretær, og en talrig Familie. Forretningerne var tiltagne og optog ham fuldt tiltrods for, at han ved særlig kgl. Tilladelse var fritaget for at læse i Retten. »Denne kgl. Naade,« tilføjes det forsigtigt, »har ikke mindre været til Gavn for Retten end for Justitsraad Könemann selv, da hans Udtale ved en uheldig Svækkelse bliver utydelig og hans Læsning derover vanskelig at forstaa.« Med Hensyn til Kopiststillingerne paa Justitskontoret ses det, at der lagdes Vægt paa Eksamensuddannelse. En Ansøger anførte, at han fra sin Ungdom havde været Arkeskriver paa Kancellikontoret, hvilket foranledigede Justitiarius Cordsen til i Erklæring af 27. Marts 1799 at ytre, at herved »bygger hans Haab efter mine allerunderdanigste Tanker paa en svag Grund«, thi her maatte forudsættes »de fornødne Rekvisita med at have en juridisk Eksamen enten paa Latin eller Dansk, som fejler ham, da der ofte i Højesterets Akter og Indlægge findes latinske Termini og Axiomata, saa at man altid maa give en studeret og eksamineret Jurist Fortrin for en ueksamineret Supplikant«.

Med Hensyn til Lønningsforholdene var den seneste Fastsættelse forinden vor Periode truffen i 1777. Da der i Vedels Højesteretshistorie S. 355 ogsaa er gjort Rede for de to Lønningsforbedringer

i 1796 og 1799, skal disse ikke nærmere omtales. Status var herefter den, at Lønnen for Justitiarius var 3000 Rd., medens Assessorerne lønnedes: 3 med 1700, 2 med 1600, 2 med 1500, 2 med 1400 og 3 med 1200 Rd.

Da Chr. Colbjørnsen var blevet Justitiarius, tog han ogsaa snart dette Anliggende i sin Haand og fremkaldte en Reform ved en direkte til Kongen (Kronprinsen) rettet Forestilling af 15. November 1806, (hvorom han samtidig sendte Kancelliet Meddelelse). Indledningen til dette Aktstykke lyder saaledes: »Pligt fremkaldt ved Samvittighed og Overbevisning opfordrer mig til i dybeste Underdanighed at nedlægge for Deres Majestæts Trone en Bøn, som jeg ikke kunde holde tilbage uden indvortes Bebrejdelse. Denne Bøn, allernaadigste Konge! angaar ikke mig selv, thi Deres Velgerninger har ikke levnet mig noget andet Ønske end at kunne fortjene den Naade og den Tillid, Deres Majestæt har værdiget mig. Men allern. Konge! de øvrige af Deres Mænd og Tjenere i Højesteret — disse mine retskafne og tro Medarbejdere — trænger virkeligen til Forbedring i deres Kaar med Hensyn til deres reglementerte Lønningers Utilstrækkelighed til deres Familiers anstændige Underholdning og deres Børns Opdragelse. Deres Majestæts Ædelmodighed vil ikke tillade, at disse Mænd (hvis Embeder De selv i Højesterets Instruksen kalder *vigtige*) med nedtrykt Sind og ufri Aand indtager deres Dommersæder omkring Tronens Fod.

Jeg turde dog ikke fremtræde med Ansøgning om Forøgelse i Højesterets Lønninger, dersom jeg ikke tillige kunde foreslaa Midler dertil uden nogen ny Byrde for den kgl. Kasse. Og jeg glædes ved det Haab, at Deres Majestæt vil finde disse Hjælpemidler ligesaa retfærdige i sig selv som tilstrækkelige til Øjemærket.«

Som Begrundelse for Andragendet henvises der yderligere til, at Arbejdet i den senere Tid er forøget ved Ekstrasessionerne i Sommertiden, og ved at beneficerede og befalede Sager nøje maa gennemgaas, for at den ved Fdg. 3. Juni 1796 befalede Kontrol kan finde Sted. For at man kan komme gennem Aarets Arbejde, maa flere Sager udgaa til skriftlig Behandling, der foretages i Hjemmene om Aftenen og Natten. Siden Lønningerne blev regle-

menterede, er Levnedsmidler steget til de dobbelte Priser. Ved de nydannede Stiftsoverretter i Norge og Landsoverretterne i Danmark er Assessorernes Gage fra 1000 til 1400 Rd., hvilket under Hensyn til det lokale er langt mere end i Højesteret. Da de yngste Højesteretsassessorer er ringere lønnede end de første Overretsassessorer, fra hvem ledige Pladser skulde besættes i Højesteret, og de førstnævntes Arbejde er 4-dobbelt af de sidstes, kan disse ikke ventes at ville søge ind i Højesteret[1]).

Forslaget gaar ud paa at fremskaffe 3000 Rd. at fordele først til de 12 Assessorer. Den ældste vilde da faa 2000, de 3 næste 1900, den næste 1800, de to næste 1700, den næste 1600 og de 4 yngste 1400 Rd. Det siges, at dette er 200 Rd. mere for hver, men det vil ses, at dette ikke helt passer med, hvad der foran er opgivet om den tidligere Lønningsstatus. Endvidere skulde Justitssekretæren have 200 Rd. mere, hver af 3 Protokolsekretærer 100 Rd. mere, Kancellisten og ældste Underkancellist hver 50 Rd. mere. Beløbet skulde indkomme ved en Forhøjelse af Gebyrerne for Stævninger, Inkaminationer og Domsbeskrivelser, hvorved henvises til, at den gældende Takst var af gammel Dato, og Pengeværdien derfor lav. Colbjørnsen oplyser, at han ved sin Tiltrædelse havde faaet Assessorernes Tilslutning til sin Fortolkning af Fdg. 23. December 1735 nemlig, at Bøden for temere litigantes kunde anvendes ikke blot ved endelig Dom i Realiteten, men ogsaa ved Afgørelse af Formalitetsspørgsmaal, og at Bødereglen ogsaa var anvendelig, naar Sag anlagdes af Kammeradvokaten eller Søkrigsprokurøren. Denne Bødeindtægt var derfor stigende, og han foreslaar Bødetaksten forhøjet til 50—200 Rd.

Colbjørnsens Forslag bifaldtes allerede ved Resk. 23. Januar 1807 baade med Hensyn til Størrelsen af Tillægene og Forhøjelsen af Gebyrer og Bødetakst (fra 24 til 200 Rd. efter Sagens Natur og Højesterets Skøn).

[1]) I Skrivelse af 25. Juni 1810 om Advokaters Indskud i Enkekassen skriver Colbjørnsen, at Minimum af, hvad en Advokat, der ej har betydelig Praksis, kunde formodes som arbejdsom og retskaffen Mand at fortjene aarlig, i det ringeste kan anslaas til 1500 Rd.

Om de Tilforordnedes Embedsrang kan henvises til Vedel, S. 321, hvor det oplyses, at de i 1791 fik Rang som virkelige Justitsraader i 4. Klasse Nr. 3. Justitiarius tog det øverste Sæde i Retten. Der foretoges ingen Forandring heri indenfor Perioden, men individuelt tildeltes der højere Rang. Om Uniform for de Tilforordnede gaves Bestemmelse i kgl. Resol. 25. Januar 1803.

Efterat der er gjort Rede for Rettens Arbejdsforhold og for dens Opbygning i personlig Henseende, staar der i dette Afsnit endnu tilbage at kaste et Blik paa dens Arbejdsbyrde.

Det vil paa mange Maader kunne faa Betydning for en Domstol, om dens Arbejdsbyrde er stor — maaske for stor — eller lille — maaske for lille, idet Arbejdstempo og -Metode vil blive bestemt herved. Selv om Retssystemet er ganske uforandret, vil den enkelte Sags Behandling derfor let blive paavirket af den samlede processuelle Situation. Om dette kan erkendes gennem det os efterladte Materiale, Domsvoteringerne, er selvfølgelig et andet Spørgsmaal. Derimod er det sikkert, at dette og andet Materiale viser os, at Retten netop i denne Periode til Tider har maattet føre en haard Kamp for at bestride Processtoffet. Det viser tillige, at denne Kamp for at klare Aarets Pensum uden Overførsler til næste Aars Højesteretsorden blev ført under en dygtig Ledelse og med stor Indsats af Arbejdskraft fra alle vedkommende.

Her maa først omtales de under Justitiarius Urne trufne Foranstaltninger, hvorom iøvrigt henvises til den udførlige og dokumenterede Fremstilling hos Vedel S. 317 ff. Efterhaanden var Ophobningen af de ved Aarets Slutning ubehandlede Sager taget saaledes til, at den i 1791 udgjorde 88. Herimod forlangte Regeringen Foranstaltninger trufne, og Justitsraad Uldall som Advokaternes Repræsentant blev af Urne anmodet om at afgive Betænkning. Advokaterne anbefalede at lade 100 Sager udgaa til skriftlig Behandling, endvidere at votere i disse om Fredagen, der var Fridag, og at holde Retsmøder i Juni Maaned ud. Hertil føjede Retten Forslag om at nøjes med 9 Assessorers Medvirkning i skriftlige Sager og at holde Kommission til Behandling deraf i Sommerferien,

saaledes at ogsaa Advokaterne blev pligtige at arbejde i denne. Disse Forslag bifaldtes af Kancelliet og sattes i Værk. Et Forslag om Levering af Genparter af Sagens Hoveddokumenter samt af Stævningen og de foregaaende Dommes Konklusioner blev næppe gennemført som fast Regel, siden Chr. Colbjørnsen som S. 73 nævnt fandt det nødvendigt at træffe en lignende Foranstaltning. Herhen hører ogsaa kgl. Befaling af 27. December 1793, der paabød eventuelt at bruge Februarferien til Paadømmelse af skriftlige Sager og til Afholdelse af Kommission, og Fdg. 5. Juli 1793 der indførte Ekstrasessionen i Sommerferien.

Om Voteringerne kan i denne Forbindelse bemærkes, at der ogsaa i skriftligt behandlede Sager voteredes mundtligt — og med sædvanlig Udførlighed — efterat Akterne havde cirkuleret mellem Dommerne. Da Førstvoterende indledede med en faktisk Fremstilling af Sagen, er man i Stand til at forstaa disse paa Grundlag af Voteringerne og de meddelte Angivelser af Paastande og i Underinstanserne afsagte Domme. Det fremgaar af nysnævnte Advokatbetænkning, at man anslog den gennemsnitlige Varighed af en Votering til 1 Time. Som Eksempel paa indgaaende Votering i en skriftlig behandlet Sag kan nævnes Falsens Votum i en den 24. Juni 1796 paadømt Sag om de af en vis Schalburg overfor Admiralitetskollegiet brugte nærgaaende Ytringer; den fylder over 10 særdeles tætskrevne Foliosider. For at forklare, at de særdeles mange og udførligt voterede Sager har kunnet tilendebringes indenfor den lovbestemte Arbejdstid, maa man antage, at Proceduren har været mere kortfattet end nu om Dage, da Sagernes Antal er en Del lavere, selv om det ogsaa har spillet en Rolle, at Domskoncipering ikke fandt Sted udover Formning af Konklusionen, hvilken iøvrigt var en Bestanddel af Voteringen. Advokaterne udtaler ogsaa i deres Betænkning, at Voteringen »paa nærværende Tid varer længere end i forrige Tider, hvad Undersaatterne saa langtfra har Aarsag til at klage over, at de meget mere bør ønske sig til Lykke dermed«. Dette har maaske nærmest Hensyn til de mange Handelssager herfra Landet og fra Ostindien, som ifølge samme Betænkning i disse Aar kom ind fra Hof- og Stadsretten,

og som ganske naturlig ved deres Nyhed maatte kræve mere Tid til Overvejelse.

Naar ogsaa i dette Tidsrum den gamle Ordning med Votering umiddelbart efter Procedurens Afslutning blev opretholdt, saa har et vægtigt Motiv for denne — endnu stadig opretholdte — Regel vel alle Dage været Hensynet til Sagernes hurtige Fremme: at Retten fik gennemgaaet hele Højesteretsordenens Pensum i Løbet af de befalede Sessioner og ikke mødte med »overblevne« Sager ved Aabningen i Marts. Medens der voteredes i den optagne Sag, kunde der skikkes Bud i Byen til Advokaterne i næste Sag paa Kortet. Og selve Voteringen maatte vel foregaa noget hurtigere, naar den uden Ophold fortsatte Domsforhandlingen, skønt den som nævnt dengang indlededes med en Oversigt over Sagens Faktum. Et andet Hensyn har antagelig været Frygt for Indblanding af fremmed Indflydelse, naar Dommerne fik Lejlighed til at samtale med udenforstaaende. Naturligvis maatte det være en Forudsætning, at Advokaternes Arbejde i Skranken havde været godt og grundigt, saa at det fyldestgørende havde belyst Sagen uden at løbe ud i Tale- og Disputerekunst. Jeg kan imidlertid ikke tilbageholde den Bemærkning, at Ordningen vistnok dengang var mere begrundet og mindre betænkelig end Nutiden. Med vore Kommunikationer kan Mødet i næste Sag ordnes uden Tidsspilde. Men navnlig har Sagerne i ikke uvæsentlig Grad skiftet Karakter. Straffesagerne udgjorde da en større Part, medens de borgerlige Sager nu er langt overvejende. Og i Voteringen om Straffesager hedder det regelmæssigt: Tiltalte er confessus og convictus, overbevist ved egen Tilstaaelse; Beviset for Gerningen kom altsaa sjældent under Tvivl. Nutidens borgerlige Retstrætter afspejler en Lovgivning, der forholder sig til Datidens borgerlige Lovgivning omtrent som de to Perioders maskinelle Udviklingstrin forholder sig til hinanden. Den forsvarlige Orientering og Overvejelse kan derfor ikke foregaa saa hurtigt som forhen, og det strider mod Forholdets Natur, at det skal bero paa, om Proceduren netop slutter ved Ret mødets Ophør, hvorvidt der bliver levnet Dommerne en Pavse til yderligere Gennemtænkning af den færdigbehandlede Sag.

Retsudviklingen vil da ikke kunne unddrage sig den Erkendelse, at Ordningen egentlig er knyttet til andre historiske Forhold, men da vi her beskæftiger os med disse Forhold, kan det understreges, at Ordningen oprindelig sikkert var paakrævet. Til de alt anførte Hensyn kom ogsaa dette, at Vekslen af Dommerne gjorde det vanskeligt paa den følgende eller en senere Dag at vende tilbage til den ældre Sag, og at Kongen, om han deltog, ikke kunde ønske at skulle rette sin Lejlighed efter Dommerne.

Gennem de stadige Indberetninger ved Sessionernes Slutning holdtes Regeringen underrettet om Sagernes Fremme, og den tillod ikke Retten at falde hen i den flegmatiske Tilstand, der lader hver Dag have nok i sin Plage. Af en fra Begyndelsen af J. E. Colbjørnsens Embedstid foreliggende Indberetning af 28. April 1800 ses det, at Kancelliet havde forlangt Forgængeren, Cordsens Erklæring om Foranstaltninger til Fremme af skriftlige Sagers Behandling. Man havde samtidig foreslaaet at lade Udfærdigelsen af Højesteretsstævninger foregaa i Justitskontoret i Stedet for i Kancelliet.

Colbjørnsen begynder sin Indberetning, der slutter sig til det af Cordsen indgivne Forslag, med at undersøge, om Sagernes nuværende Mængde er foraarsaget ved temporære Omstændigheder eller ved saadanne, der kan formodes at blive vedvarende. En Gennemgang af Højesteretsordenerne for de sidste 10 Aar har givet ham til Resultat, at der ialt i denne Tid har været paadømt 3020 Sager, hvoraf 860 har været Delinkvent- eller Justitssager og 806 beneficerede. Disse to Grupper har altsaa forholdt sig til hele Tallet som 17 til 30 eller $^1/_{15}$ over Halvdelen, og Delinkventsagerne har været omtrent $^1/_6$ flere end de beneficerede, hvis Forhold til de øvrige civile Sager har været som 16 til 25. Ved første Øjekast ses, at den saa velgørende Fdg. af 3. Juni 1796 om Rettens hurtige Pleje har kendeligen fremskyndet Sagerne, hvorved en Mængde ældre Sager er indkomne til Højesteret samtidig med de yngre. Forsaavidt dette er Aarsag til Sagernes Tiltagelse, kan man vente deres Aftagelse i samme Forhold, hvilket allerede ses af sidste Aars Højesteretsorden. At Fdg. om Forligelsesvæsenet, hvis Virkning til Sagernes Formindskelse ved Underretterne har været saa kende-

lig, ogsaa vil have til Følge nogen Aftagelse i Processerne for Højesteret, kan vel heller ikke paatvivles[1]). Muligvis kan den Lettelse, som Kongens norske Undersaatter har faaet i deres Rettergangssager ved Stiftsoverretternes Ordning, der giver dem een, paa nogle Steder to Instanser mindre, drage den Følge efter sig, at nogle flere norske Sager kommer for Højesteret, men dette vil dog næppe blive flere, end at Virkningen af Forligelsesvæsenet maa tilvejebringe Ligevægt.

Justitiarius mener herefter, at Sagernes Antal rimeligvis vil gaa tilbage til, hvad det har været før 1796. Vel er det saa, fortsætter han, »at Agerdyrkningens, Handelens og Søfartens Udbredelse og den almindelige Velstands derved ventelige Tiltagelse ogsaa kan ventes at foranledige flere Tvistigheder om mit og dit. Derimod er det og paa den anden Side vist, at Proceslyst hos Nationen aftager. Og naar, som ikke er at paatvivle, de underordnede Domstole besættes med oplyste og retskafne Mænd, som vinder Tiltro paa ethvert Sted, vil Appellationerne meget aftage og de fleste nøjes med, hvad Stedets eller Provinsens Dommere har kendt for Ret.

Men da der nu er Spørgsmaal om, ved hvilke Midler det usædvanlig store Antal af Sager, som paa nærværende Tid staar for Højesteret, kunde vorde afgjort, giver jeg mig herved den Ære efter nøjeste Eftertanke at ytre min Formening over denne Genstand, hvormed jeg har troet ikke at burde ile, førend nogen Tids Erfaring i det mig betroede Embede havde lært mig at kende Sagernes Gang og sat mig i Stand til derfra at gøre nogen Slutning om, hvad for Eftertiden kan ventes udrettet.«

Han oplyser nu, at der siden hans Embedstiltrædelse i 11 Arbejdsuger er afgjort 137 Sager, »af hvilken Erfaring der synes at kunne uddrages en beroligende Formodning om, at de nu indstævnte Sagers Tilendebringelse ikke vil være altfor langvarig. At et saa stort Antal Sager i kortere Tid end sædvanligt er afgjort,

[1]) Her kan nævnes, at man samtidig med Fdg.s Udstedelse søgte at samle Materiale til en statistisk Belysning af dens Indvirkning, jfr. Dansk Statistiks Historie (1901) S. 265.

maa især tilskrives den ufortrødne Flid, hvormed Højesterets Tilforordnede anvender Eftermiddagstimerne paa at læse de skriftlige Sager, hvorved jeg endnu maa anmærke, at 18 skriftlige Sager, som nu er i Cirkulation, allerede er saavidt fremmede, at de inden faa Dage vorder paadømte og derefter et nyt Antal til skriftlig Procedure vorder optaget.«

Det ses altsaa, at man i hele det siden Urnes Reform forløbne Tidsrum kun har holdt Tilvæksten Stangen ved at forcere det jævnsides med Arbejdet i Retssalen gaaende skriftlige Arbejde. Ogsaa nu er det denne Vej, der bringes i Forslag. Det er ikke f. Eks. Simplifikation af Voteringsmaaden og den dermed forbundne Protokollation, men et Tilsagn fra Retten om at ville paatage sig mere Arbejde. Colbjørnsens Forslag gaar ud paa, »at man i Stedet for til skriftlig Procedure at vælge de korteste og simpleste Sager hellere udtager de vidtløftigste saasom de, hvori der er ført mange Vidner eller som bestaar af mange Poster og Punkter især i Regnskabssager. Derved vilde mere Tid vindes til de Sagers Behandling, der mundtlig skal procederes, og enhver af Rettens Tilforordnede fik Lejlighed til desto nøjere at gennemgranske og overveje de vanskeligste og mest indviklede Sager. Med denne Forandring i de skriftlige Sagers Valg er allerede gjort Begyndelse. Til disse Sagers Læsning maatte især Ferierne benyttes, da saavel Dommerne som Advokaterne dertil har det bedste Otium. Til den Ende kunde Højesterets Kommissionen for skriftlige Sager holdes maanedlig i Ferierne ligesom ved Fdg. af 5. Juli 1793 i Henseende til Delinkvent- og Politisager er befalet.«

Dette maatte jo ogsaa stille Krav til Advokaternes Arbejde, og disse, hedder det videre, havde forhen været meget efterladende, men Justitiarius' venskabelige Anmodninger til dem om at fremme Sagerne havde dog haft de bedste Følger. I Modsætning til Cordsens Mening maatte Colbjørnsen hævde, at der haves Tvangsmidler mod de efterladende Sagførere. Ikke blot Fdg. 3. Juni 1796 gør det til Pligt for Dommeren at paase enhver Sags hurtigste Fremme, men Højesteretsinstruktionens § 30 byder, at der i hver Sag af de Tilforordnede skal voteres, om Prokuratorerne har forset sig eller ej,

og hvorledes de i første Fald skal straffes, og at Efterladenhed i Sagernes Procedure, være sig den mundtlige eller skriftlige, er en Forseelse, som derved er sat under Højesterets Censur, kan vel ikke paatvivles.

I Forbindelse hermed foreslaas en Række Regler med det Formaal at fremme den skriftlige Behandling for Kommissionen. Forslaget om Stævningers Udfærdigelse i Justitskontoret tiltrædes med Forbehold af en Forøgelse af dettes Arbejdskraft og »da Sagernes Mængde er 3 til 4 dobbelt imod, hvad den har været«, fremsættes Ønske om et eget Bud for Højesteret særlig til Ombæring af Akter i skriftlige Sager. Herom siges nærmere: »Den daglige Opvartning i Højesteret maatte Kancellibudene herefter som hidindtil vedblive ligesom og fremdeles forrette Højesteretsstævningers Forkyndelse heri Staden samt den solemnelle Tilsigelse ved Højesterets Aabning. Det forstaar sig og, at de burde beholde alle de Sportler og Emolumenter ubeskaarne, som de hidindtil har haft ved Højesteret, hvorimod det Bud, som nu antages, aldeles ingen Sportler eller Ducører, af hvad Navn være kunde, maatte begære eller modtage under hans Bestillings Forbrydelse. Ikke engang under samme Straf af nogen modtage Nytaarsgave eller i saadan Hensigt gratulere Nytaar hos nogen af Højesterets Tilforordnede eller andre Retten vedkommende Personer«.

Med Hensyn til de foreslaaede almindelige Regler for skriftlig Procedure var det Meningen, at de kunde optages i et eventuelt nyt Højesteretspatent, men Colbjørnsen anmoder om, at de ikke straks maa blive givne, da de saa kunde fremkalde en ubehagelig Følelse hos de Tilforordnede og Advokaterne om Miskendelse af deres Flid, som Colbjørnsen tværtimod paaskønner.

Sluttelig foreslaar Colbjørnsen — men dette saalidt som Procesreglerne blev til Virkelighed — at den hidtil brugte Indretning af Højesteretsordenen skulde bortfalde, forsaavidt den ordnede Sagerne efter Rigerne og Provinserne i Stedet for efter Stævningernes Dato efter Sætningen qui prior tempore potior jure, samt at en Kommission maatte overveje Sportelreglementet for Højesteret.

Til Virkelighed blev den udvidede Brug af den skriftlige Be-

handling og Udvidelsen af Justitskontorets Omraade, se S. 73. Det havde været tiltalende, om Regeringen var gaaet ind paa Colbjørnsens Tanke om at gøre Ende paa den intet berettiget Formaal tjenende Præference med Hensyn til Adgangen til Retten, at danske Sager kom før norske og indenfor hvert af Rigerne visse Provinser forud for andre. Det har været i Linie med Enevældens Tankegang at etablere en Rangfølge mellem Landsdelene udstraalende fra Hovedstaden, og ifølge Inertiens i alt Retsvæsen virksomme Lov bibeholdtes Præferencesystemet mellem de danske Landsdele lige til 1919.

Fra Kaas' korte Justitiariat findes intet særligt herhenhørende Materiale. Chr. Colbjørnsens derpaa følgende Embedstid 1804—14 udmærkede sig ved stærke Svingninger i Sagernes Mængde. I Ufredsaarene fra 1807 var den stærkt aftaget, efter i Begyndelsen af Perioden at have været oppe paa store Tal. Colbjørnsens Elokventia har ogsaa her givet Udtryk for, at der blev udrettet noget betydeligt paa Retsvæsenets Omraade. I Indberetning til Kronprinsen af 24. December 1805 om Sagernes Fremme ved Oktobersessionens Slutning sætter han dette i Forbindelse med den foregaaende Lovgivningsvirksomhed — Fdg. 3. Juni 1796 — og skriver: »Naadigste Kronprins! De har selv fremkaldt hin Lov om Rettens Pleje og derved skabt Liv og Kraft i dens Haandhævelse ved at forene Hurtighed med Orden i Rettergangen. Resultatet af Højesterets Arbejde, naadigste Kronprins! er derfor intet andet end Frugt af det Træ, Deres kgl. Højhed selv har plantet. I at lægge denne for Deres Fødder, imedens De med væbnet Arm forsvarer Danner Tronens Uafhængighed og Landets Fred, mindes jeg om hin romerske Kejsers Ord, naar han i Indledningen til den Justinianske Lov skriver til sin egen Hæder, at han havde prydet sig selv med Vaaben men væbnet Staten ved gode Love. Se armis condecorasse sed legibus armasse rempublicam.« I nævnte Højesteretsaar var Sagernes Tal 386 (hvoraf 191 Justitssager) altsaa betydelig højere end Gennemsnittet efter Oplysningerne for Decenniet til 1800, der var 302. Kronprinsen udtalte da ogsaa sin Tilfredshed med Assessorernes og Advokaternes Nidkærhed for Rettens hurtige Pleje. Lignende

Udtalelser var fremsat i 1800 og 1801, da Rettens Arbejde havde været særlig stort, og maaske ved flere Lejligheder. En generel Udtalelse om Rettens Standpunkt fremsatte Colbjørnsen i en Skrivelse af 10. Januar 1809 om Naadesbevisninger til Tilforordnede, Advokater og andet Personale i Anledning af Tronskiftet. Han siger her, at »Rigernes øverste Domstol er bragt til den Grad af Fuldkommenhed, at der næppe kan opvises et lignende Eksempel i nogen Europas Stat. Restancer af Sager fra forløbne Aar kendes ikke mere, og enhver Sag, der er indstævnet til det følgende Aars Højesteret, foretages antecipiendo og paadømmes straks, naar det af Parterne begæres«.

Som flere Gange nævnt har vi J. E. Colbjørnsens Statistik over Sagerne for 1790—99 lydende paa et aarligt Gennemsnit af 302 Sager. Undersøges Sagernes Numre i Voteringsprotokollerne, faas langt højere Tal; for de første Aar findes Arkivets Register, for de senere er noteret det skønsmæssig højeste Sagnummer. Gennemsnittet for de 9 første Aar (Protokollen for 1799 er ufuldstændig) er 428, og der er indenfor Tidsrummet en Stigning. Forskellen maa bero paa, at en Mængde paatænkte Appeller ikke er gennemført. Her erindres Chr. Colbjørnsens Forslag S. 73 om at skærpe Praksis med Hensyn til Eftergivelse af Udeblivelsesbøden.

Nedenfor anføres Tallene for de følgende Aar, der er tagne fra Rettens aarlige Indberetninger om »afgjorte« Sager. Da Tallene for disse stadig ligger betydelig under de i Voteringsprotokollerne figurerende højeste Sagsnumre (for Aar 1800 naas saaledes Nr. 600), antager jeg, at de kun omfatter Sager, hvori Domsforhandling har fundet Sted, samt forligte Sager. Ved nogle af Tallene kan tilføjes specielle Oplysninger

Aar 1800..... 472 Sager (deraf 126 skriftlige o: »to til tre Gange saa mange som i noget af de foregaaende Aar«).
— 1801..... 384 (62 overblevne),
— 1802..... 309 (103 overblevne),
— 1803..... 344 (54 overblevne),
— 1804..... 403 (ingen overblevne),

Aar 1805..... 386 (191 Justitssager, ingen overblevne),
— 1806..... 370 (187 Justitssager, ingen overblevne),
— 1807..... 265 (138 Justitssager, 3 overblevne),
— 1808..... 172 (63 Justitssager, 24 overblevne),
— 1809..... 176 (72 Justitssager, 26 overblevne),
— 1810..... 289 (26 overblevne),
— 1811..... 258 (135 Justitssager),
— 1812..... 280 (149 Justitssager),
— 1813..... 296 (137 Justitssager).

Det vil ses, at Sagernes Mængde ved Slutningen af Perioden havde naaet et lignende Maal som gennemsnitlig i Tiaaret 1790—99, endvidere at der i Krigsaarene 1807—09 havde været en meget betydelig Nedgang i og omvendt i Aarhundredets første Aar en stærkt forøget Tilgang til Rettens Arbejdsstof. Aaret 1800 bærer Prisen for Arbejdsomhed. Det ligger ikke fjærnt at sætte den ved Aarhundredskiftet herskende store Travlhed i den egentlige Dommergerning i Forbindelse med det samtidige Bortfald af Rettens responderende Virksomhed. Kancelliet har maattet give Afkald paa at faa ogsaa denne Arbejdsydelse fra den haardt arbejdende Domstol, og engang bortfalden er denne Virksomhed ikke senere taget op.

En særlig Plads indtager den ved Chr. Colbjørnsens Initiativ tilvejebragte Retsstatistik.

Idet Colbjørnsen ved Udgangen af Højesteretsaaret 1805 meddelte Kronprinsen Fortegnelse over dette Aars Sager ved Højesteret, bemærkede han, at Tallet 191 paa Justitssagerne var usædvanlig stort, og at flere Sager havde angaaet Mord. Han havde derfor ladet Rettens Protokoller gennemgaa for at indsamle Oplysninger om det »for Lovgiveren og Statsbestyreren saare vigtige Spørgsmaal: om og hvorvidt der fra det foranførte Antal af Justitssager kunde uddrages den Slutning, at Nationalsædeligheden er fordærvet«. Resultaterne heraf haaber han inden faa Dage at kunne »lægge for Deres kgl. Højheds Fødder«.

Den 1. Marts fremkom Oplysningerne som en af Anmærkninger ledsaget »tabellarisk Fortegnelse over Antallet af de Forbrydere, som ved Højesteret for afvigte Aar er dømt skyldige til legemlig Straf«. Med Hensyn til Forbrydelsernes Sted er der sondret mellem Danmark, Norge, Island, Færøerne og de vestindiske Øer og indenfor de to Hovedlande mellem de forskellige Stifter, idet dog Jyllands 4 Stifter er samlede. Fortegnelsen gengives her efter Hovedinddelingen.

	Danmark	Norge	Island	Færøerne	Vestindiske Øer	Ialt
Mord	5	1	»	»	1	7
Mordbrand	»	1	»	»	»	1
Røveri uden Drab	1	1	»	»	»	2
Drab	2	1	»	»	»	3
Attenteret Mord	3	»	2	»	1	6
Voldtægt	»	1	»	»	»	1
Barnefødsel i Dølgsmaal	»	7	»	»	»	7
Blodskam	»	4	2	»	»	6
Falsk	3	4	»	»	»	7
Grovt Tyveri	17	14	7	»	»	38
Simpelt Tyveri	56	27	1	1	»	85
Vold, Hæleri og Betleri etc.	17	19	1	»	4	41
Ialt...	104	80	13	1	6	204
Af disse er Udlændinge...	10	10	»	»	5	25

I Anmærkningerne gøres der opmærksom paa, at $^1/_8$ af Forbryderne er Udlændinge, at Forholdet mellem Antallet af skyldige og Rigernes og Koloniernes Folkemængde er omtrent som 1 til 10000, at 3 af de 7 Mordere har været Udlændinge, at 2 af de for Falsk dømte 7 Personer og 1 af de 3 for Drab dømte var fremmede. I Norge, hedder det videre, »har ingen indfødt begaaet Mord, derimod har

7 været tiltalt for Barnefødsel i Dølgsmaal. Det kunde vel være et for filosofisk og politisk Granskning problematisk Spørgsmaal, om Overtrædelser af dette sidste Slags kan ubetinget antages som Bevis paa Nationalsædelighedens Fordærvelse. Thi ustridigt er det dog, at ikke Ondskab, ikke Had men Fortvivlelse fremkaldet ved Ærefølelse ja ofte ved Medlidenhed er Bevægaarsagen til saadanne ulykkelige Mødres ubesindige Foretagende. De 3, der var anklagede for Drab, befandtes at have Mangel paa Fornuftens Brug. I samme Tilfælde befandtes den, der var tiltalt for Mordbrand, og 2 af de 6, der var aktionerte for homicidium attentatum. Disse, hvis Handlinger ikke har været iværksat med moralsk Frihed, blev derfor dømt til at hensættes under nøje Bevogtning til taaleligt Arbejde i deres Livstid. Resultatet af de foranførte Datis maa uden Tvivl blive til Fordel for Nationalkarakteren og tjene til Bevis om, at et godmodigt Folk ikke fordærves ved mild Regering og milde Love«.

Denne sidste Bemærkning rørte ved et aktuelt Problem, nemlig Tvivlen om Fdg. 20. Februar 1789 om Tyvsstraffene for simple Tyverier ikke havde været for mild for sit Formaal. Skønt dens Straffe forekommer os ret drakoniske, havde deres Mildhed i Forhold til, hvad Landslovens 6 Bog Kap. 17 hjemlede, indgydt flere i Samtiden Bekymring[1]), og Kronprinsen eller hans Omgivelser tør antages ialtfald ikke at have villet afvise denne Tvivl. Den 7. Marts anmodede Kronprinsen nemlig om en Fortegnelse »over de Forbrydere, der i Aaret 1785 eller et andet Aar før 1789« var dømt ved Højesteret til legemlig Straf. Colbjørnsen, der svarede den 22. s. M., udtaler da ogsaa straks, at han har taget sig den Frihed at lade følge Tabeller for Aarene 1789 og 1790, idet han forestiller sig, at Kronprinsen maaske kunde tilsigte at undersøge »om og hvorvidt den Fdg. af 20. Februarii 1789, ved hvilken Straffene for simple Tyverier er blevne formildede, kunde have Indflydelse paa Forøgelsen af dette Slags Forbrydelser«. Han meddeler nu dels en fyldig Kriminalstatistik dels en indgaaende Betænkning af megen retshistorisk Interesse. Han fører deri et omhyggeligt Defensorat

[1]) Ørsted som Dommer, S. 53.

for den omhandlede Straffelov, der efter hvad foran S. 34 er oplyst i sin første Skikkelse skyldtes hans ældre Broder, men i sin endelige Redaktion var formet af ham selv som Generalprokurør.

Tabel for 1785.

	Danmark	Norge	Vestindien	Ialt
Mord	»	1	»	1
Mordbrand	»	1	»	1
Blodskam	»	6	»	6
Barnefødsel i Dølgsmaal	3	1	»	4
Opsætsighed inden Skibsborde	»	1	»	1
Overfald paa Forældre	»	1	»	1
Falsk	1	»	»	1
Grovt Tyveri	3	4	»	7
Simpelt Tyveri	25	24	1	50
Hæleri og Bedrageri	5	1	»	6
Løsgængeri og Løsagtighed	1	3	»	4
Ialt...	38	43	1	82

Tabel for 1789.

	Danmark	Norge	Ialt
Mord	1	»	1
Mordbrand	4	»	4
Drab	»	1	1
Attenteret Mord	»	2	2
Barnefødsel i Dølgsmaal	4	5	9
Falsk	3	»	3
Grovt Tyveri	4	5	9
Simpelt Tyveri	12	9	21
Vold	3	»	3
Hæleri, Løsgængeri og Løsagtighed	3	4	7
Ialt...	34	26	60

Tabel for 1790.

	Dan-mark	Norge	Island	Ialt
Mord	1	»	»	1
Røveri med Drab	2	»	»	2
Barnefødsel i Dølgsmaal	1	1	1	3
Blodskam	2	»	»	2
Indirekte Aarsag til Drab	»	4	»	4
Mytteri	1	»	»	1
Falsk	1	»	»	1
Grovt Tyveri	7	6	»	13
Simpelt Tyveri	14	19	»	33
Undsigelse	»	3	»	3
Reelle og verbale Injurier	3	2	»	5
Hæleri og Bedrageri	2	5	»	7
Rufferi	2	2	»	4
Kvaksalveri	»	1	»	1
Ialt...	36	43	1	80

Endvidere Liste over Justitssager, indkomne til Højesteret i Aarene 1785 til 1800:

i Aaret	1785...	77	Justitssager	i Aaret	1793...	79	Justitssager
—	1786...	48	—	—	1794...	78	—
—	1787...	96	—	—	1795...	94	—
—	1788...	82	—	—	1796...	104	—
—	1789...	51	—	—	1797...	112	—
—	1790...	62	—	—	1798...	114	—
—	1791...	60	—	—	1799...	129	—
—	1792...	84	—	—	1800...	134	—

Endelig en fra Hof- og Stadsretten leveret Liste over Forbrydere, som i Aaret 1785 er dømt ved denne Ret:

Falsk	3
Tyrannisk Medfart	1
Opsætsighed mod Forældre	1

Spædt Barns Henlæggelse paa Gaden	1
Simpelt Tyveri, Bedrageri og Utroskab	30
Lovstridigt og mistænkeligt Forhold	9
Ialt...	45

Med Hensyn til Tyveristatistikens Resultater bemærker Colbjørnsen straks i Skrivelsen, at det ikke kan sluttes, at den formildende Lovgivning af 1789 har givet Anledning til flere Tyverier, da denne onde Virkning maatte have vist sig i de to første Aar efter Fdg.s Udgivelse. 1785 udviste jo 57 Tyverier, 1789 udviste 30 og det næste Aar 46 Tyverier. (Som det vil ses, viser Antallet af Justitssager i de tre Aar — 77, 51 og 62 — en tilsvarende Kurve).

Derefter fremsættes nogle Bemærkninger af mere almindelig Interesse for Forstaaelsen af Retsplejens Vilkaar paa dette Tidspunkt: »Imidlertid bør jeg ikke skjule for Deres kgl. Højhed, at man fra de efter Højesterets Protokoller forfattede Tabeller (uagtet disse er fuldkommen nøjagtige) ikke kan udlede nogenledes paalidelige Resultater førend fra den Tid, Fdg. af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje udkom; thi før denne Tidspunkt var Justitssagernes Gang saa langsom, at de i Almindelighed ikke blev indklagede for Højesteret førend et Par Aars Forløb efter, at Delictum var begaaet. De paagældende, som daglig følede Ubehageligheden af deres langvarige Fængsel, ønskede at unddrages fra denne deres nærmeste Lidelse, underkastede sig derfor heller den Straf, som ved de første Instanser blev dem paalagt, naar de ikke ansaa denne for overdreven streng, end de erklærede Appel og derved forøgede Straffen, hvilken de ofte fandt mildere end Fængslerne, for hvis bedre Indretning i den senere Tid Menneskeheden skylder Deres kgl. Højhed Tak. Hertil kom endnu, at Justitssagerne standsedes endog ved Højesteret selv formedelst dens Sommerferie i 3 à 4 Maaneder, paa hvilken Mangel i Retsplejen Deres kgl. Højhed ogsaa har vidst at raade Bod. Nu derimod indstævnes alle Justitssager til den øverste Domstol, fordi deres Fremme paadrives med den muligste Hurtighed og kontroleres af Højesteret med den største Alvorlighed. Til Bevis om den foranførte Slutnings

Rigtighed fremlægger jeg herved underdanigst en af Justitssekretæren bekræftet Fortegnelse over det aarlige Antal af de Justitssager, som fra Aaret 1785 til 1800 (begge inklusive) har været indstævnede for Højesteret, og Deres kgl. Højhed vil deraf ved første Blik se den mærkelige Forøgelse, der findes i Antallet fra Aaret 1796, da den af Dem fremkaldte Lov virkede Liv og Kraft i Rettens Pleje. Dersom jeg ikke fejler, maa man da herefter kunne uddrage nogenledes rigtige Resultater af saadanne Tabeller, som den jeg under 1. Martii sidstleden har vovet underdanigst at sende Deres kgl. Højhed for det sidstafvigte Aar. Thi man kan være temmelig forvisset om, at enhver Forbryder af det grovere Slags og de fleste af de mindre strafskyldige nu indanker de over dem fældede Domme til Højesteret, naar undtages Sager om smaa Forseelser, som afgøres ved Københavns Politiret, af hvilke ikkun faa appelleres. Fra denne Sessions Begyndelse optegner jeg derfor ved enhver Justitssags Paakendelse alle de Data, som udfordres til at forfatte Tabellerne, paa det at jeg kan lade disse følge med de aarlige Indberetninger om Højesterets tilendebragte Arbejder.« Gennem Erklæringsprotokollen faar vi dog kun for de to følgende Aar disse tabellariske Oplysninger, saa Udarbejdelsen synes senere at være opgivet.

Fra en ny interessant Side behandler Colbjørnsen Spørgsmaalet, idet han derpaa fremhæver, at selv om der efter Fremkomsten af Fdg. 1789 maatte være indklaget flere Tyvssager for Domstolene, fulgte deraf dog ikke, at der siden den Tid var øvet flere Tyverier. »Thi da Straffen for simpelt Tyveri, naar det stjaalnes Værdi beløb sig til saa meget som 10 Rd., ikke var mindre ifølge de ældre Lovgivninger end Kagstrygning og Frihedens Tab for Livstid (hvilken Straf endog blev fuldbyrdet paa Børn af 14 Aars Alder i Norge og 15 Aars Alder i Danmark) saa kunde næppe nogen god Mand reklamere en saa haard Lov uden at betynge sin Samvittighed med billig Bebrejdelse, især naar Tabets Genstand var ubetydelig med Hensyn til den bestjaalnes Kaar, og hans egen Ligegyldighed eller Skødesløshed i at forsvare sine Ting maaske endog kunde have givet den skyldige Anledning til at begaa Forbrydelsen. Denne Aarsag til at holde sin Klage tilbage blev hævet ved de forholds-

mæssige Straffe, som Fdg. af 1789 bestemmer. Den forurettede kan nu uden Samvittighedsnag fremføre sin Anke for Øvrigheden eller Domstolene. Imidlertid er det besynderligt, at Antallet af Justitsaktioner for Tyverier desuagtet ikke tiltager de følgende Aaringer efter Fdg.s Udstedelse. Dette kan bevises matematisk. Jeg beraaber mig ikke i denne Henseende paa de hosfølgende Tabeller for Aarene 1789 og 1790. Thi jeg har tilforn anmærket, at de fleste Justitssager ikke blev indstævnede til Højesteret førend efter at Fdg. af 1796 om Rettens hurtige Pleje var udgiven. Men jeg støtter denne Mening paa følgende ubedragelige Data: et Par Aar efter at Tyvsstraffene ved Fdg. af 20. Febr. 1789 var bleven formildede, indkom der en Forestilling til Kancelliet fra Stiftamtmand Fielsted i Trondhjem om Forandring i denne Lovgivning paa den Grund, at Tyverier havde siden dens Tilværelse mærkeligen tiltaget. Bemeldte Kollegium fordrede da i Anledning heraf specielle Fortegnelser fra enhver Underret i Stiftet og Amtet over de Justitsaktioner for det omhandlede Slags Forbrydelser, som havde fundet Sted i de 10 sidstforløbne Aar, og det befandtes, at disses Antal havde været langt mindre fra Begyndelsen af Aaret 1789 end i de foregaaende Aaringer. Stiftamtmanden erkendte da, at han havde taget fejl og ladet sig forlede ved Rygtet. En lige Beretning indkom fra Kammerherre Sehestedt i Viborg, men efter lige Undersøgelse fik Sagen et lige Udfald. Da det bør formodes, at saadanne Indberetninger især maa være kommen fra Øvrighederne paa de Steder, hvor dertil kunde have været mest Anledning, saa synes det, at man med god Grund maatte kunne uddrage Slutning fra Trondhjems og Viborg Stifter til Forholdet i det øvrige af Rigerne, hvorfra ingen saadan Bemærkning er gjort til Justitskollegium.« Endnu henvises der for at klargøre Forholdet i 1785 til Hof- og Stadsrettens Liste, idet det oplyses, at af 27 københavnske Tyve havde dengang kun 10 appelleret til Højesteret. Og det nævnes, at der nu formedelst Politiets Aarvaagenhed opdages flere Tyve heri Staden end i den ældre Tid, men at heraf ikke følger, at der øves flere Tyverier end tilforn. Den nuværende Politimesters udmærkede Virksomhed er umiskendelig især med Hensyn til den omhandlede Genstand. Med Hensyn til grove Tyverier er-

kendes det, at Tabellen for afvigte Aar viser et stort Antal i Forhold til Aaret 1785, men denne Forbrydelse er ikke berørt af Fdg. af 1789.

Colbjørnsen slutter sit varmtfølte Forsvar for Bevarelsen af den humane Straffelovsreform med følgende Ord: »Her ligger nu disse Betragtninger, naadigste Kronprins! for Deres forskende Øje. De er maaske fejltagende; men de er fremkaldte af Retskaffenhed, grundede paa min bedste Overbevisning og udviklede med ukunstlet Eenfoldighed, som er Sandheds og Retfærdigheds beskedne Tolk.« Colbjørnsens higende og patetiske Sind udløstes i Vendinger som disse, der var ham lige saa naturlige, som de vilde være fremmedartede for hans Forgængere, den brave og omhyggelige Cordsen, den rolige og filosofiske Broder Jakob Edvard eller Urne og Kaas, hvis Træk som Justitiarier ikke tegner sig for os med fremtrædende Særpræg.

Beretningen for 1806 har følgende Udseende:

	Danmark	Norge	Island	Vestindiske Øer	Ialt
Mord	4	1	»	»	5
Mordbrand	2	»	»	»	2
Attenteret Mord	»	»	»	1	1
Barnefødsel i Dølgsmaal	4	2	»	»	6
Grove delicta carnis	»	6	»	»	6
Falsk	3	4	»	»	7
Grovt Tyveri	18	5	4	»	27
Simpelt Tyveri	61	30	»	»	91
Vold, Bedrageri, Hæleri og Injurier	37	20	»	»	57
Ialt	129	68	4	1	202

I Anmærkninger til denne Statistik, der er sendt til Kancelliet og Kronprinsen, anstilles en Sammenligning med den fra 1805. Der er straffet en Person mere, men de grovere Forbryderes Antal har været mindre, nemlig 5 imod 7 dømt for Mord, og af disse 5 var 3 Livsfanger under stræng Bevogtning, der ikke kan anses som Medlemmer af Borgersamfundet, endvidere ingen dømt for Drab og

Røveri imod henholdsvis 3 og 2, ligeledes for homicidium attentatum 1 mod 6 og for grove Tyverier 27 mod 38, og blandt de 27 var 4 Slaver og Tugthusfanger, der var brudt ud af deres Fængsler, $^1/_{11}$ af de dømte var Udlændinge.

Endelig er der den tabellariske Forklaring for Aaret 1807, der er sendt til Kongen sammen med Beretningen om Aarets Arbejde.

Tabellarisk Forklaring for 1807.

	Danmark	Norge	Island	Vestindiske Øer	Ialt
Mord	1	2	»	»	3
Mordbrand	2	1	»	»	3
Røveri uden Drab	1	»	»	»	1
Drab	1	2	»	»	3
Barnefødsel i Dølgsmaal	2	2	»	»	4
Expositio infantis	1	1	»	»	2
Landsforræderi	2	»	»	»	2
Blodskam	»	1	»	»	1
Falsk	7	2	»	»	9
Grovt Tyveri	25	2	1	»	28
Simpelt Tyveri	45	15	5	3	68
Vold, Hæleri, Løsgængeri, Bedrageri, Injurier etc.	20	15	»	»	35
Ialt	107	43	6	3	159
Forhen dømt til Fængsel paa Livstid	4	1	»	»	
Udlændinge	12	4	»	3	

Med Hensyn til sidstnævnte tilføjes, at 3 norske Sager efter kgl. Bevilling var udsatte, da der »formedelst Københavns Mordbrand og Standsningen af Postens Gang igennem Sverig manglede Dokumenter i dem«.

I Anmærkningerne gøres opmærksom paa, at der har været 46 Personer mindre end i det foregaaende Aar, men at det herved maa komme i Betragtning, at en Del Justitssager — formentlig

dog ikke mange — er bleven paakendt ved de for Norge, Jylland og Fyn stiftede Overkriminalretter for den Tid, Danmark blev overfaldet af den engelske Regering. De 2, der dømtes for Landsforræderi, var Udlændinge ligesom den, der dømtes for Røveri. Mord er mærkeligen aftaget. Af de kun 3, der fandtes skyldige heri, var de 2 Udlændinge og 1 Livsfange. I begge de sidste Aar har Antallet af de for grove Tyverier straffede været $^1/_4$ mindre end i Aaret 1805, og af de herfor dømte var 7 Udlændinge og 4 undvegne Slaver. Brøkdelen af Udlændinge har i sidste Aar været $^1/_8$ mod $^1/_{11}$ i 1806, og i Forhold til Rigernes og Koloniernes Folkemængde er 1 af 12 à 13000 funden skyldig til legemlig Straf ved Højesteret i 1807.

Disse Brudstykker af en Kriminalstatistik for Danmark-Norge vil have deres rent statistiske Interesse. Til en Retsstatistik heri Landet blev Begyndelsen iøvrigt først gjort i 1828, jfr. Dansk Statistiks Historie (1901) S. 263.

Betragtes Tabellerne med Nutidsøjne, synes det mest fremtrædende at være »Forbrydelsernes Slags«. Der mangler blandt disse flere, der i Nutiden fylder stærkt op i Statistiken. Dette kan jo baade bero paa, at vedkommende Forbrydelse ikke kom frem til Paadømmelse, eller at den ikke kunde straffes med legemlig Straf. Dette sidste gælder f. Eks. de fleste Voldsforbrydelser, der afgjordes med Bødestraffe. Af Sædelighedsforbrydelser figurerer foruden Blodskam kun et enkelt Tilfælde af Voldtægt (i Beretningen for 1806 dog ogsaa »grove delicta carnis«), men i Landsloven finder man heller ikke vore Straffeloves mange individualiserende Regler om de mindre Angreb paa Kønsæren, Angreb paa mindreaarige, Misbrug af Afhængighed etc. Saadanne Sager kom vel overhovedet ikke frem eller henførtes under en større Kategori f. Eks. til Afgørelse med Voldsbøder. Medens Tyverierne er den talstærkeste Gruppe, bringer Bedragerierne, som i Nutiden tæller godt med, kun en ubetydelig Tilførsel; enten er de ikke repræsenteret, eller de gaar ind i Restgruppen af Overtrædelser.

Ifølge Danmarks Statistik ved Falbe-Hansen og Scharling, 1. Bd.

(1885) S. 632 var Tallet paa domfældte for egentlige Forbrydelser i 1871—80 gennemsnitlig aarlig 3233 d. v. s. for 10000 Indbyggere over 10 Aar gennemsnitlig 22,59 om Aaret. Naar hermed sammenlignes Colbjørnsens Resultat 1 legemlig straffet Person af 10000 eller flere og hans — dog rimeligvis altfor optimistiske — Forudsætning, at næsten alle Sager gaar til Højesteret, fremkommer under alle Omstændigheder Billedet af en stærk Forøgelse af Tilfældene af Straf.

UDSIGT OVER HØJESTERETS DOMSPRAKSIS

Man kunde vistnok med gode Grunde hævde, at det til Fremstillingen af en Domstols Historie aldeles ikke hører at omtale Indholdet af dens Domsafgørelser i det paagældende Tidsrum, men at dette maa henhøre under de forskellige Afsnit af Retssystemets Historie. Jeg skal hertil sige, at det ejheller er Hensigten at levere nogen fuldstændig Fremstilling deraf men kun en »Udsigt«. Hvad jeg i det følgende agter at meddele efter en Gennemgang af Højesterets Voteringsprotokoller for Aarene 1790 til 1814, er kun spredte Aks fra en stor Ager, og hvis større Tid havde staaet til min Raadighed, havde mit Udvalg kunnet blive rigere. Der findes i Virkeligheden i de fyldige Voteringer et stort Materiale for Specialundersøgelser f. Eks. i Sø- og Handelssager, Fæstesager og Tvistigheder om Odelsret, hvilke sidstes Antal er legio[1]). Men helt at begrænse Fremstillingen til Højesterets Organisation, Arbejdsplaner, Personale og Retsstatistik uden ogsaa at kaste Blikket paa, hvormed og hvorledes Dommerne arbejdede, har dog forekommet mig at være at indsnævre Opgaven paa en kunstig Maade, hvorfor der ogsaa foran er gjort Rede for den responderende Virksomhed, som i et Tidsrum blev udøvet af Retten. Hertil kommer, at nærværende Periode, der ikke er behandlet i vor Retshistorie, har den særlige Interesse at være den, hvori A. S. Ørsteds første Fremtræden faldt. Dens første Decennium gaar forud for hans Forfatterskab og Dommervirksomhed; men i Aarene 1801—12 virker han i begge de paagældende Egenskaber, indfører Offentliggørelsen af Hof- og Stadsrettens og Overrettens Domme og passerer sluttelig gennem Højesteret. Et omend ufuldstændigt Billede af Datidens Retspleje

[1]) Jfr. Chr. Colbjørnsen om »de mange Odelssager, der forekommer i HR« i hans Betænkning og Forslag om dette Æmne i Arkiv f. Retsvidenskaben IV 599.

vil da kunne bidrage til Belysning af Baggrunden for denne Foregangsmand for Nutidens Retsliv hos os.

Stoffet meddeles i systematiske Grupper og indenfor disse saavidt mulig efter Tidsfølge. For Tiden Dec. 1810 til April 1813 henvises dog tillige til min Bog om Ørsted som Dommer.

PERSONRET

Her havde man endnu at operere med Begrebet Trældom, nemlig som *Negerslaveri.* Fhv. Guvernør i Trankebar Abbestees Dødsbo søgtes dømt til en Erstatning af 600 Rd. vestindisk Kurant, fordi Guvernøren i sin Tid havde raadet over den Sørensens Enke tilhørende Neger kaldet Bacchus eller Jean Baptiste ved at skænke ham til Kronprinsens Regiment som Piberdreng. Regimentet var villigt til at udlevere ham, naar Ejendomsretten bevistes, og der var Spørgsmaal, om Sagen ikke burde være rejst mod Regimentet, idet der i det hele var Flertal for at regne med en Ejendomsret over Negeren. Dommen (af 4. Juli 1797) faldt ud til Udlevering eller Erstatning. Indenfor Flertallet ytrede Falsen: »Hvor sørgeligt det er at dømme om Ejendom af Mennesker, er dog vor Lovs Esprit, at man kan reklamere sin Ejendom, hvor den findes. Naar altsaa en Neger betragtes som Ting, maa han og kunne reklameres.« Heroverfor fremhævede imidlertid Fridsch, at vore Love ikke gav Hjemmel til Ejendom paa Mennesker, dette var kun de specielle Love i Vestindien. Han voterede for Frifindelse. Se om Ørsteds Afhandling herom »Ø. som Dommer« S. 33.

Det hed om Negere i et vestindisk Reglement, at de »maatte ingenlunde bruges til at gøre Formodning eller at bestyrke noget«. Under en den 30. Maj 1805 behandlet Sag ansaas Reglementet for bekendtgjort og derfor bindende. Chr. Colbjørnsen fandt det ogsaa efter Forholdenes Natur urimeligt at akceptere Slaver som Vidner, men i sin Begrundelse understreger han stærkt sin Medlidenhed med de undertrykte: »Slaven kan i sine Lænker være mere moralsk end hans Herre, men saalænge det sørgelige Slaveri skal vedblive, kan man dog ej betragte ham som Borger uden at underkende

Slaveriet og man vilde træde Lovgiverens Virkekreds for nær, om man med Hensyn til Slavens politiske Stilling vilde antage, at han kunde være Vidne, omendskøndt han vistnok med Hensyn til den indvortes Moralitet ofte er langt mere skikket dertil end hans frie Herre. At antage det modsatte kunde have de farligste Følger; thi Slaven staar ej alene under en Herre men denne har under sig en Mesterknægt og denne igen en Underknægt og under alle disses vilkaarlige Behandling staar Slaven .... Trusler kunde til enhver Tid fremskaffe falske Vidner.«

De særlige personretlige Regler for *Jøder* stod som Levn fra en ældre Tid, der betragtede Jøderne som en egen »Nation«, saaledes som de iøvrigt stadig betegnedes, indtil An. af 29. Marts 1814 hjemlede fuld Retslighed for »Bekendere af den mosaiske Religion«. I Kanc. Prom. 28. Juni 1794 paalægges det Københavns Magistrat at følge jødisk Lov i Formyndervæsenet vedrørende Jøder, da Højesteret i Gældssager havde statueret saadant. Denne Dom var afsagt den 15. Oktober 1790 og gik ud paa Forkastelse af en Jødes Mindreaarighedsindsigelse, da han ifølge Talmud var myndig med 13. Aar. Der forelaa en Handel mellem to Jøder, og man paaberaabte sig Resk. 2. Dec. 1757, hvorefter Jøders Skifter skal forrettes af deres egne Ældste eller af Skifteforvalteren efter Jødernes Love. Tillige paaberaabtes et Præjudikat fra 1762, men der var Tvivl herom og om Præjudikater overhovedet var bindende. Allerede den 14. Marts 1796 afgjordes Spørgsmaalet i modsat Retning. Det bestemmende synes at have været en ny Fortolkning af selve den jødiske Regel, hvorefter Forudsætningen for at fravige Landets Love skulde være, at der var særlige jødiske Retter. Den i Arkiv for Retsvidenskaben IV 250 trykte Dom fra 1808, der gaar i samme Retning, havde altsaa lang Praksis bag sig.

Men hvor der var Spørgsmaal om Skifte, opretholdtes Særstillingen i Henhold til Reskriptet. Datteren af en Jøde gjorde saaledes Indsigelse mod Faderens Testamente, der indeholdt veldædige Bortgivelser, men fik Protesten afvist, da ifølge Rabbinernes Erklæring Datter ikke arvede, naar hun som her havde Brødre. Den 5. April 1799 drøftedes det Spørgsmaal, om Hustruen under Sepa-

rationsskifte mellem Jøder efter jødisk Ritual kunde udtage en Medgift, hvorom der ikke var tilvejebragt Klarhed.

En Dom af 7. Dec. 1793 illustrerer Jødernes Stilling med Hensyn til Opholdsret i Landet. Jødernes Ældste Joseph Goldschmidt angav Abraham Joseph som fremmed. Denne blev derpaa af en anden Jøde, »der skal opbringe fremmede Jøder«, fremstillet for Politimesteren, der idømte ham 200 Rd. eller Arbejde i Rasphuset og derefter at udføres af Landet. Han kom imidlertid tilbage, og det oplystes, at han var født og havde været heri Landet til sit 20. Aar, altsaa havde Indfødsret og ikke behøvede Lejdebrev. Da Jøderne selv ansaa et Reskr. af 1670 om Skolemestres Fritagelse for Lejdebrev for anvendeligt paa Joseph, havde Goldschmidt ved sit hele Forhold verseret in pessima fide. Under Sagen tilkendtes der derfor Joseph Reparation hos ham med 500 Rd.

Vedrørende *Kvinders* Særstilling kan nævnes Dom af 4. Januar 1794, der synes at anse en umyndig Pige som habil til Anlæg af Paternitetssag uden Værges Bistand, og Dom af 29. April s. A., der fastslog, at en frasepareret Hustrus Myndighed er den samme som en Enkes. Falsen ytrede under denne Sag: »Det er Mandspersoner, som har skrevet Loven, derfor er Fruentimmer bleven mere indskrænkede i deres Rettigheder end det behøvedes. Disse Indskrænkninger maa da ikke udvides udenfor Lovens Bogstav. Hvad der er fastsat for en fysisk Enke, maa vel og gælde for en civil Enke. Det er blot Enken befalet at tage Lavværge, og dette er sket.« Fridsch bemærkede dog, at Kvæstionen, om en Hustru, der er separeret quoad mensam et thorum, bør anses for Enke, er saa vigtig og problematisk, at han ikke troede, den burde afgøres i denne Sag. Her kunde henvises til, at hun før havde været Enke. Han erklærede, at hans Votering i denne Sag ikke skulde betyde, at han ellers vilde regne en separata quoad mensam et thorum for Enke.

Adskillige Domme belyser, i hvilket Omfang Retsanvendelsen værnede om de *mindreaarige Mænds* Fritagelse for normal Hæftelse for Gæld.

Saaledes fritoges en mindreaarig Skibsofficer paa Asiatisk Kom-

pagnis Skibe for at tilsvare Gæld optaget for at indkøbe Vin i Handelsøjemed (7. Marts 1790), men en mindreaarig Handelsmand dømtes under stærk Tvivl, fordi kun Kurators Samtykke til Nedsættelsen som Forretningsmand behøvedes, og det ikke var moveret, at saadant ikke forelaa (30. Maj 1790). En Kopist maatte betale Skræderen for leverede nødvendige Klæder (14. Okt. 1791), Kammerjunker Bentzon maatte betale Spisemester Skræk 428 Rd. for nødvendige Spise- og Drikkevarer (21. Juni 1793), og en Matros maatte betale for Kost og Logis (6. Dec. 1793). Derimod frifandtes Kaptajn Sundt for en Gæld paa 116 Rd., da Regningen »indeholdt lutter Luxus«. Drewsen dissentierede saaledes: Regningen lød paa Lærred, Casimir til Mundering, Kniplinger m. v., hvilket han fandt nødvendigt. Det eneste unødvendige var en Domino, men efter Indstævntes Stilling som Kaptajn ikke ganske unødvendig. Han burde derfor betale dog uden Renter.

FAMILIERET

Allerede i 1803 hævdede Ørsted i Juridisk Maanedstidende — men uden at kunne støtte sig paa Praksis — at Brud paa *simpelt Ægteskabsløfte* ikke forpligtede til Erstatning. Nogle Domme oplyser Højesterets Stilling hertil. Under en Votering af 14. Okt. 1791, der angik Reparation for Brud paa Ægteskabsløfte med senere Besvangrelse, ytrede Feddersen: »Efter de antagne Principer bør den, som giver saadan et Løfte og ej holder det, give Reparation, uagtet der ej kommer Besvangrelse til.« Den 27. Januar 1792 forelaa det Tilfælde, at en Sognedegn, der i 2 Aar havde været forlovet og vekslet Kærlighedsbreve med en Birkedommers Datter, søgtes til Reparation, som han ogsaa maatte give med 200 Rd., fordi hans Indsigelse at ville afvente at faa Levebrød forkastedes. Graah udtrykte Retsopfattelsen saaledes: »Omendskønt Citantens Breve ej kan anses for bindende Ægteskabsløfte, følger dog deraf ikke, at han kan fritages for Resarcitio damni, ifald han virkelig har fornærmet ved at bryde sit Løfte. Nu er det vel ej bevist, at Jomfru Weinhof har afslaaet noget Ægteskabstilbud, bør man dog se hen

til Folks Opinion, og naar nu en Mandsperson er deklareret forlovet i lang Tid med et Fruentimmer, som her er Tilfældet, saa sker ejheller af den Aarsag dette Fruentimmer noget Ægteskabstilbud. Citantens Deklaration engang i Tiden at ville ægte hende kan blot anses som en Tergiversation og Jomfru W. bør derfor have Reparation, som i Betragtning af Cit.s Omstændigheder kun kan være liden.« En Dom af 12. Dec. 1798 gav ikke Reparation til en Pige, der vidnefast havde faaet Ægteskabsløfte af en Karl, men Grunden hertil var, at hun ikke havde bevist at have lidt Skade. Senere ses Spørgsmaalet ikke at have været fremme. Forholdet er vel det, at man oprindelig har givet »Reparation« allerede for Pigens Honnørs Skyld, men efterhaanden kommer ind paa at forlange paavist bestemt økonomisk Skade, og saa opgiver Fædrene at anlægge disse Sager for deres Døtre.

Om Brud paa *Ægteskabsløfte efter Besvangrelse* statuerer Domme af 13. og 16. Oktober 1794 overensstemmende med Fdg. af 5. Marts 1734, at Manden i Mangel af Benægtelsesed bør ægte Citantinden eller give hende Reparation, og at Beviset for Løftet ikke kan føres af hende ved Hjælp af Breve og nogle Vidner.

Et ejendommeligt Tilfælde af sent rejst Krav paa *Alimentationsbidrag til uægte Barn* afgjordes ved Dom af 21. April 1801. Barnet var født i 1780, og Moderen havde i Haab om Ægteskab med Faderen undladt Sagsanlæg, indtil han i 1799 giftede sig. Denne Forhaling hjalp ham dog ikke. Hendes lovlige Ret til Bidrag til Barnets 10. Aar anerkendtes, saaledes at det ganske paa sædvanlig Maade henlagdes til Øvrighedens nærmere Bestemmelse at sætte Bidragenes Størrelse. At give den Sum, som antagelig vilde være tilfaldet Moderen ved normal samtidig Fastsættelse, synes at have været naturligere.

En Dom (af 19. Novbr. indenfor Aarene 1790—94) antog under nogen Tvivl, at Slegfredsøn ikke kunde *legitimeres* ved Faderens Erklæring i hans Testamente, og ejheller at en ældre Dom indeholdt Forudsætning om saadan Legitimation.

Beviset for et Barns *ægte Fødsel* førtes med Anvendelse af Sætningen pater est, quem nuptia demonstrant. Dom af 19. Februar

1799 tillader Ægtemanden ved Ed at fralægge sig Faderskab til Hustruens faa Maaneder efter Ægteskabet fødte Barn. Et noget ejendommeligt Tilfælde forelaa den 12. Juni 1790. En Enke fødte 44 Uger efter Mandens Død; hun havde 4 Uger efter Dødsfaldet taget sin nuhavende Mand til sig som Avlskarl og havde 2 Uger efter holdt Trolovelse med ham. Den normale Avlingstid faldt altsaa lige paa Grænsen af sidstnævnte Tidspunkt. Men det medicinske Fakultet havde erklæret en Svangerskabsperiode paa 44 Uger for mulig. Man kunde her nok have tænkt sig en Afvejelse mellem Sandsynligheden for Afdødes Faderskab (svækket ved den abnorme Periode) og Sandsynligheden for nuværende Mands Faderskab (forøget ved den mere normale Periode og ved Trolovelsesforholdet), saa meget mere som Valget ikke stod mellem ægte og uægte Fødsel, da Barnet i begge Tilfælde blev Ægtebarn. Forudsætningen maatte dog være, at det nulevende Ægtepar vedkendte sig Barnet som deres, men denne forelaa formentlig ikke. Alligevel ses der at have været anført Indicier — at Konen efter Mandens Død ikke havde græmmet sig, og at hun og Karlen paa Bondevis havde overnattet i samme Stue — der ikke kunde faa Betydning. Der var Enstemmighed for at anse Barnet som Afdødes.

Skilsmissedommene er kun faa. I Tilslutning til det nys bemærkede om Svangerskabsberegningen kan nævnes Dom af 13. Februar 1804, der forkastede at regne med noget over 320 Dage. En Fysikus havde angivet Maksimum som 302 Dage, Fakultetet i Kiel endnu kortere men det københavnske 46—47 Uger. Da Ægtemanden herefter ikke var Fader til Konens kort efter Ægteskabet fødte Barn og var uvidende om Svangerskabet, gaves der ham Skilsmisse. R. Henriksen ægtede den 22. Dec. 1787 Mette Pedersdatter, der i Februar Aaret efter fødte en Søn. Allerede paa Bryllupsdagen forlod hun Manden og kørte tilbage til Krumstrup, hvor hun havde haft Seng i Proprietærens Sengekammer. Manden opnaaede ikke Skilsmisse, for hvilket dog enkelte Dommere tog Ordet. Sporon ansaa Manden for uvidende om Svangerskabet og vilde anvende 3-16-14 § 2 analogisk, jfr. herved Deuntzers Familieret (1892) S. 213. Jacobi vilde endog anvende 5-1-2 om Kontrakter mod Ær-

barhed. En karakteristisk Udtalelse fremkom fra Falsen, der ytrede: »I hvor meget det end var at ønske, at et Ægteskab indgaaet under saa ulykkelige Auspicier [kunde ophæves], kan dette dog ikke ske ved Domstolene. Meget maatte man derimod ønske, at den tiltagende Oplysning maatte foranledige Lovgiveren til at fastsætte, at Ægteskaber bør anses som blotte contractus civiles. Ved Resolution kan vel dette Ægteskab blive ophævet, men at Resolutionen skal afgøre Sagen paa en Maade, som Domstolene, saa længe de skal dømme efter Loven, ikke kan, svækker Rettens Anseelse« (21. Juni 1793).

Et desertio-Tilfælde forelaa den 28. Maj 1801. I 10 Aar havde Manden mod Hustruens Vilje været bortflyttet og havde forsømt alle Familiepligter. Naar hun — under Tvivl — ikke kunde faa Skilsmissedom, synes det, at hendes Kundskab om Mandens Opholdssted, der var i samme By, København, blev anset som tilstrækkelig Begrundelse heraf, jfr. herved Ørsteds Haandbog II 209.

ARVERET

Om *Testamenter* skal her anføres nogle Afgørelser:

Indsigelser mod Testators Besiddelse af Fornuftens fulde Brug kunde ikke gennemføres ved Hjælp af Vidner overfor de to Vitterlighedsvidners Bekræftelse deraf (28. Okt. 1797).

Angaaende Fortolkning af Ægtefællers gensidige Testamenter afsagdes en Dom af 25. April 1792. Dr. Ancher Anchersen og Hustru havde Testamente af 1760, hvorefter Boet ved den førstes Død forblev uskiftet og ved sidstes Død skulde deles mellem begges Arvinger. Manden døde 1760, Konen 1790. Arven efter Manden ansaas falden ved hans Død. Herfor paaberaabtes Præjudikater fra 1784 og senere og henvistes til 1-24-30. Lignende Domme 25. Okt. 1792 og 18. Marts 1793. En Enke, der hensad efter saadant Testamente med Ret til at skalte og valte, kunde uhindret af 5-4-20 disponere over Gaarden (Dom af 14. Februar 1797), hvorimod et af en saadan Enke oprettet Testamente, der stred mod det fælles

Testamente, ikke var gyldigt og det uden Hensyn til, at det var blevet kgl. konfirmeret (15. Januar 1796).

Omfanget af *Adoptivbarns Arveret* paadømtes den 21. Dec. 1795. Professor Martin Hübner havde faaet bevilget, at en Broderdatter af ham maatte anses som hans adopterede Datter med Forbehold af, at han kunde bestemme hendes Arv efter facultas testandi. Da han Aaret efter døde uden at have gjort Testamente, var Spørgsmaalet, om der behøvedes en positiv Testation for at give Arveret eller omvendt om Testationens Opgave eventuelt var at begrænse en almindelig Arveret. Det sidste antoges, saa at hun fik Stillingen som hans Datter. Falsen, Feddersen, Fridsch og Treschow stemte dog imod under Henvisning til, at Loven intet siger om Adoptions Virkning. Den senere Udvikling er gaaet i den af Dommen angivne Retning, jfr. A. W. Scheels Familieret 2. Udg. 518.

En Dom af 13. Januar 1797 afgjorde, at Faderen ikke kunde arve sit *Slegfredbarn* uden sket Kuldlysning, selv om kun Omstændighederne havde hindret en saadan. En Mand havde ikke kunnet faa de militære Foresattes Tilladelse til at ægte en senere afdød Kvinde, med hvem han havde et Barn. Efter Barnets Død søgte han Arv efter det og erklærede, at kun dets Død havde hindret en Kuldlysning. Paterniteten var anerkendt, men Lovens Krav om Tinglysning kunde ikke tilsidesættes.

Om *Dødsgaver* kan anføres Dom af 31. Januar 1799. Et Skøde erklæredes efter 5-3-32 for uefterretteligt som udstedt paa det Vilkaar, at Købesummen først skulde betales ved Sælgerindens Død, at hun skulde oppebære Indtægten paa Livstid, og Huset staa for hendes Regning. Sælgerinden hensad som Enke efter gensidigt Testamente, og Dokumentet vilde saaledes heller ikke som Testamente have Gyldighed. Derimod var et af Fru Reitzenstein til Frk. Trolle udstedt Gavebrev paa en Gaard og nogle Jorder trods den Giverinden forbeholdte Brugsret ikke nogen donatio mortis causa, da Frk. T. med den anførte Begrænsning var dispositionsberettiget. 5-3-32 griber kun ind, »naar Sælgeren ex eodem titulo beholder Besiddelsen« (Dom af 12. Marts 1801). En Dom af 26. Juni 1806 opretholdt Transport til en hos Afdøde tjenende Pige

paa en Obligation, der laa i forseglet Pakke med hendes paaskrevne Navn. Han antoges at have opbevaret den for hende, men det ses ikke tydeligt, om hun var underrettet derom.

Om *forbigaaede Arvinger* fastslog Dom af 17. Dec. 1794, at en saadan i 1. Instans søger Arvingerne og faar Boet udlagt men uden Renter, da han har været in mora med Hensyn til at møde paa Skiftet.

Afkortning i Arv, naar Bedsteforældrene har gjort saadan i Børnenes Arv, er bindende overfor Børnebørnene (Dom af 3. Maj 1798).

Om *Skiftet mellem en Enkemand og Fællesbørnene* fastslog Dom af 12. Nov. 1806 med en besynderlig Betonen af Ordlyden af 5-2-19, at Tilstedeværelsen af Særkuldbørn af Manden førte udenfor Artiklen og bevirkede, at han ikke kunde tage Broderlod, der eventuelt kunde gaa tilbage til Fællesbørnene. Brorson og Levetzau dissentierede.

TINGSRET

Ved Dom af 31. Januar 1795 antoges det, at 20-aarig *Hævd* ogsaa kan erhverves over Gods, der tilhører en Mand som Ejer af en Kirke: 5-5-1 jfr. 2-22-28.

Med Hensyn til langvarig Hævd kan nævnes Domme i nogle norske Sager. Hævd paa Dampenge for Flødning gennem visse ved Elven lagte Lenser var vundet i 50 Aar (Dom af 2. April 1792). Provst Hertzberg forlangte Afgift under Navn af Landslod af Sildefangst udfor hans beneficerede Gaard Rodnæs. Der oplystes ogsaa at være gammel Vedtægt herfor, men da der manglede Oplysning om Afgiftens Størrelse, kunde han ikke vinde Sagen (30. Januar 1794). Dom af 10. Okt. 1795 fastslog, at der gennem Brug i umindelig Tid var indtraadt Frihed for landskyldpligtige af et Laksefiskeri for at betale mere end 6 Rd. til Præsten uanset Jordebogens Udvisende.

Vedrørende *Underpant i fast Ejendom* kan nævnes Dom af 25. Maj 1792, der fastslaar Tinglysnings Nødvendighed. En Debitor havde i 1784 og i 1787 givet to Kreditorer Pantebreve lydende

paa 1. og 2. Prioritet henholdsvis for 1500 og 1200 Rd. Senere tinglystes 2. Prioriteten men ikke 1. Prioriteten. Denne maatte herefter staa tilbage, og det blev uden Betydning, at Pantebrevet af 1787 kun lød paa Prioritet efter 1500 Rd., da der ikke foran den var noget saadant Pant. Den utinglyste Obligation var ikke noget egentligt Pantebrev efter 5-7-7 jfr. 5-3-8.

Af flere Domme f. Eks. Dom af 15. Januar 1796 fremgaar det, at Panthaveren i en pantsat Panteobligation uden videre faar sin Fyldestgørelse ved at skride til Obligationens Indfordring hos Debitor.

Pant gaves i Tingsindbegreb. Ifølge Dom af 26. Nov. 1792 maatte Eksekution respektere tinglyst Pant af ældre Dato givet i et Jernværk og Debitors Indbo, idet Pantet ikke var pignus generale, der ikke er tilladt. Da de pantsatte Ting var specificerede og kunde fraskilles Debitors øvrige Ejendom, var det pignus universitatis. Denne Panteret giver kun Ret til det, som er i Behold i det Øjeblik, Fordringen søges betalt. Dom af 8. Maj 1807 anerkendte under nogen Tvivl Gyldigheden af et almindeligt Underpant, pignus generale, stiftet ved Pantebrev.

En interessant Dom om *Overdragelse af Løsøre* afsagdes den 10. Februar 1796. Gehejmeraad Holmskjold havde ved Dokument af 1741 solgt Kongen sin Mineralsamling vurderet til 25000 Rd., hvorfor var »givet fornøjeligt Vederlag«. Samlingen skulde til H.'s Død blive hos ham, og Dokumentet tinglystes ikke. I det insolvente Dødsbo protesterede Kreditorerne mod Salget, men dette opretholdtes. Graah udtalte kort og godt: »ex jure universali transfereres Ejendom solo consensu.« Udførligere udtalte Fridsch sig: »Denne Sag er et Bevis paa, hvilken Forlegenhed en Teori, som er ikke fuldkommen etableret, kan sætte en Dommer i. Højesteret har i to nylig paadømte Sager antaget, at Tradition fordres til Ejendoms Overdragelse. I denne Sag synes det, at Kongen har gjort alt for at betrygge sig. Han har i Cessionsdokumentet tilkøbt sig Mineralsamlingen og kun sat H. til Forvarer deraf. Dette siger man, at Kongen burde have gjort bekendt. Men det, som overdroges, var rørlige Ting, og i Henseende til disse er Tinglysning

ikke befalet. Naar Kongen havde besørget en formelig Overlevering til sig, og derefter havde igen tilbageleveret den, saa havde Steuber [den protesterende Kreditor] dog ikke kunnet vide dette, naar Forretningen havde været en blot Ceremoni. Da Kongen saaledes har gjort alt for at betrygge sig og Lovens Ord ej udtrykkelig fordrer Tradition, saa konkluderes som Moltke.«

Dom af 11. Maj 1808 antog, at *Servitutrettighed* over fast Ejendom maa tinglyses for at være sikret overfor senere Erhververe af Ejendommen.

OBLIGATIONSRET

Kun nogle faa af de mange Sager om *Fæsteforhold* kan berøres. Efterat Fdg. af 8. Juni 1787 havde paabudt, at Overenskomster mellem Jorddrot og Fæster om Fæstets Fratrædelse skulde foregaa i Retten og at Udkastelse skulde ske ved Fogden, statuerede Dom af 9. Januar 1792, at dette ikke kunde virke tilbage paa tidligere Aftaler. Dom af 27. s. M. angik derimod et Tilfælde, hvori Forvalteren efter 1787 selv havde foretaget en »Sekvestrationsforretning«, hvorfor han mulkteredes, men da Udkastelsen havde været materielt berettiget, kunde den ikke omgøres. At Fæstebonden ikke kunde opsiges paa Grund af en Restance af kun 5 Rd. for Skat, da 3-13-1 m. fl. forudsætter manglende Evne og Vilje til at betale, medens Bonden her ejede langt mere, blev antaget ved Dom af 29. Juni 1792, dog under Tvivl hos nogle, om jus strictum ikke krævede det modsatte Resultat.

For *Forpagtningsforhold* anvendtes den sproglige Betegnelse Hollænderi. Saaledes findes en Forpagter betegnet som »Hollænderen« Hans Petersen (Dom af 25. April 1800).

Ogsaa *Sø- og Handelssagerne*, der særlig fylder op i den store Handelsperiode i Halvfemserne, maa jeg give Afkald paa at gøre nærmere Rede for. Storhandelen paa Kolonierne i Vestindien, Guinea og Trankebar afgav Stof til disse Retssager, hvori Navnene fra »den danske Handels Empire« figurerer. Tages i Flæng en Sag om Handelskøb, vil det ses, at Grundsætningerne ikke er forskel-

lige fra Nutidens. Ved Køberens uberettigede Vægring ved at modtage et Parti Kul fik Sælgeren tilkendt Differencen mellem vedtaget Pris og Provenuet af en Auktion over Kullene samt Godtgørelse for Skibets Ophold (Dom af 19. Nov. 1798).

Om *Vindikation af Ihændehaverobligationer* kan anføres to Domme. Generalkrigskommissær Wærn havde faaet Mortifikationsbevilling med Hensyn til en bortkommen kgl. Finansobligation paa 4000 Rd. Da denne nu fandtes i den i Slutteriet (Gældsfængslet) siddende Chr. Lunds Besiddelse (gemt i en Strømpe), fik W. under megen Tvivl Adgang til at vindicere den ved Tilhjemlingsed og Bevis for sin oprindelige Ejendomsret. L. kunde kun oplyse, at han havde handlet meget om Obligationer med Jøder og Skippere i og udenfor Slutteriet. Han var da næppe i god Tro (Dom af 23. Okt. 1795). Derimod statueredes det den 9. Maj 1804 med Enstemmighed, at Vindikation af stjaalen Ihændehaverobligation fra godtroende Køber ikke kunde finde Sted, et Resultat Ørsted i Hof- og Stadsretten havde næret Betænkelighed ved, jfr. »Ø. som Dommer« S. 51.

Om *Morarenter* udtaltes det under Votering af 6. Dec. 1793, at der altid burde betales Renter, hvis Debitor er in mora, formentlig fra Stævningsdagen til Betaling sker. I paagældende Sag, der angik Gæld for Kost og Logis, tilkendtes 4 % Rente.

Et Tilfælde af Tvist i *Interessentskab*, der mere end engang forekommer i vore Domssamlinger, afgjordes den 1. April 1799 og efter et Synspunkt, der ogsaa senere er blevet fastholdt. To Personer spillede i Fællesskab i Lotteriet. Den ene havde stundom lagt ud for den anden til Fornyelse. Da han ikke havde tilkendegivet ikke oftere at ville gøre dette, maatte han lade den anden faa Del i den nu faldne Gevinst.

Om *Modregning* faldt en Dom den 7. Juni 1793. Kammerherre Castenskjold havde ifølge Panteobligation 6000 Rd. tilgode i Behagens Sukkerraffinaderi med Pant i dettes udestaaende Fordringer, hvoriblandt var en for Varer leverede Raffinaderiets Medicus Professor Hennings. Denne havde tilgode Doktorsalarium

i det Behagenske Hus. Som Panthaver indtaler C. Fordringen paa H. og dennes Modregningsret anerkendes, saaledes at han faar det overskydende Beløb tilgode hos C.(?). Feddersen udtalte: »Jeg tror, at 5-14-6 og 7 ej antager en Fordring aldeles likvid, førend den er forsynet med Debitors Haandskrift, og den 7. Art. siger udtrykkelig, at Regning skal kompenseres med Regning.« C. kunde altsaa ikke, fordi hans Varekrav var anerkendt af H., afvise dennes bestridte Kontrakrav, da han ikke besad Haandskrift. Denne Anskuelse og at der kan gives positiv Dom for det overskydende, blev i 1808 og 1812 lært af Ørsted men altsaa med Hjemmel i denne ældre Praksis, jfr. »Ø. som Dommer« S. 93—95.

Kaution omtales ogsaa som stiftet ved »Skadesløsbrev« (uden Pant) se Domme af 22. April 1793 og 23. Januar 1805. Under Votering af 16. Juni 1803 udtales det af Rafn, antagelig med almindelig Tilslutning, at Kautionisten, der indfrier en Panteobligation, alene har personlig Tiltale til Debitor efter Obligationen og kun Panteret, hvis dette er udtrykkelig vedtaget, ligesom en Kautionist paa en Vekselobligation ved Indfrielse ikke bliver berettiget til at fordre Vekselrente af Hoveddebitor, hvilket ved adskillige Højesteretsdomme har været antaget. Kautionistens gyldige Interesse i, at Hovedfordringen er pantesikret, anerkendtes dog i Dommen af 8. Nov. 1803, der fritog Kautionisten for Indfrielse, fordi Kreditor ikke havde tinglyst det Pantebrev, hvorpaa Kautionserklæringen var tegnet. Et tilsvarende Tilfælde fra 1794 var bestemmende for de fleste Dommere men enkelte vilde ikke anse sig for præjudikatbundne.

3-19-2 findes paaberaabt i følgende Tilfælde (13. Nov. 1795). Et til det norske ridende Postkontor indleveret Pengebrev var brudt og Indholdet stjaalet. Da saadan Pengeforsendelse var forbudt, var Postamtet uansvarligt. Kontrolløren maatte imidlertid efter nævnte Lovartikel tilsvare, at vedkommende Betjent havde udvist denne Utroskab, da Kontrolløren »for i Bekvemmelighed at kunne spise til Middag« var gaaet hjem og havde sat Betjenten i sit Sted.

Endnu skal anføres et Par Retssager til Belysning af Opfattelsen af *Forudsætningers* Relevans. Paa Auktionen i Boghandler Boppenhausens Bo, hvoraf Indtægten skulde tilfalde et velgørende Legat, bød Assessor Bärens ved Stolpe paa et Oplag af Chr. V Lov og fik Tilslag for 895 Rd. Senere samme Dag toges Budet tilbage, da B. i Kancelliet havde erfaret, at Bøgerne som fejlfulde kun maatte sælges som Makulatur. Alligevel holdt Dommen af 7. Juni 1793 ham fast ved hans Bud dog under Tvivl. Mellemmanden S. kendte nemlig Bøgernes Tilstand, der ogsaa var annonceret af Auktionsinkassator, men noget bestemt om Salgsforbud forelaa ikke. Hof- og Stadsretten havde nøjedes med at paalægge Betaling for saamange Eksemplarer, som fandtes rene og ubeskadigede. Højesterets Dom var unægtelig rigoristisk, selv om B. var Filantrop[1]). En senere Dom af 6. Dec. 1798 viser, at han lod det komme til Eksekution og ved kgl. Resol. fik Tilladelse til at betale Gælden i Afdrag med $^1/_6$ af sin Gage.

For Opdagelse af et Falskmøntneri var udsat 1000 Rd. Opdagelsen foregik nu paa den Maade, at Thehandler Blumenthal af en Slave i Stokhuset fik leveret en falsk Rigsdalerseddel, som han bragte til Politikamret. Efter Anmodning af Kommandanten eftersøgte han i Stokhuset denne Slave, fandt ham og fik som Hjemmelsmand opgivet en anden Slave, der var Falskmøntneren. B. fik ikke Præmien, idet den Opfattelse sejrede, at han kun havde foretaget en Anmeldelse og iøvrigt været et Redskab i Politiets Haand. Falsen hævdede, at det maatte komme an paa, om Angivelsen faktisk havde ført til Maalet: »Vel bør Denunciationer ikke favoriseres, men det er dog inkonsekvent først at lokke Angivere og siden chikanere dem.« Da de to Slaver formentlig stod i Ledtog, synes sidstnævnte Anskuelse at have mest for sig.

[1]) B. var Assessor i Hof- og Stadsretten og meget virksom for Fattigvæsen m. v. Hans store Bogsamling brændte ved Bombardementet. »Hans udstrakte Virkekreds indviklede ham ofte i Ubehageligheder, havde han end stundom ved Klogskab kunnet undgaa disse, viser dog det Mod, hvormed han mødte dem, rosværdig Gavnelyst,« se Dansk Litteraturtidende 1813 S. 477.

STATSRET

Under en Enevælde, der som omtalt foran S. 45 hævdede Statsforvaltningens Suverænitet overfor Domstolene, bliver der ikke for disse noget stort herhenhørende Stof. De Spørgsmaal, hvortil der skulde tages Stilling, var netop i det væsentlige, om man i Sagerne var paa judicielt Omraade eller stod overfor Øvrighedsmyndighedens actus magistrales. Dog kan der ogsaa noteres enkelte andre Afgørelser.

Dom af 24. April 1795 forkastede den Indsigelse fra en Mand, hvis ufortoldede Hest var blevet anholdt, at vedkommende Toldfdg. af 18. April 1792 først var blevet ham bekendt ved Sognefogdens Oplæsning 8 Dage efter Anholdelsen, idet det statueredes, at Tinglæsningen var tilstrækkelig selv om Kundgørelse af Fdg.n omkring i Sognene var forsømt.

Nogle Retsafgørelser viser, at man ikke var fremmed for at lade *Statskassen* bære et vist *Ansvar* for mulige Fejl af Embedsmænd nemlig ved Benyttelsen af Postvæsenet, jfr. herved Stampes Erklæringer VI S. 376, 383. I Votering af 3. Juni 1797 udtales det, at Postkassen udenfor al Tvivl er en kgl. Kasse. Ved Dom af 14. Okt. 1791 paakendtes i Henhold til kgl. Bevilling et saadant Erstatningsspørgsmaal i Anledning af, at Varer og Penge leverede til den agende Post var gaaet tabt under Transport med Postsmakken mellem Assens og Aarøsund. I Principet var der Enighed om, at der i Tilfælde af Uforsigtighed hos Postamtet eller dets Betjente var Erstatningspligt, men kun to voterende fandt Betingelsen oplyst. Dom af 31. Maj 1797 viser, at Generalpostamtet frivillig gav Erstatning for et indleveret tabtgaaet Pengebrev og derefter sagsøgte vedkommende Postfører, men ikke kunde godtgøre culpa.

Forinden den autentiske Fortolkning i Magistratsinstruktionen af 1795 var der Uklarhed over *Domstolenes Kompetence*. En Sag af 18. Januar 1792 drejede sig om, at Stiftamtmand Krogh havde tilladt et i 1766 i Nakskov til Vaabenøvelser oprettet saakaldet de unge Karles Kor at paalægge Mulkter, der kunde inddrives ved

Udpantninger, som Selskabet selv foretog. Falsen udtalte, at K. havde været uberettiget hertil, og at Retterne maatte kunne paaskønne, om Vedkommende kunde dømmes efter hans Resolution. Dette fik dog ikke Udtryk i Dommen. Under en Votering den 6. Okt. s. A. angaaende at Guvernør Anker i Trankebar havde arresteret en Mand for en ham ved Overretten sammesteds idømt Pengeforpligtelse og hertil angav »politiske Aarsager«, udtalte Fridsch: »Det er ofte antaget, at actus magistrales ej staar under Retternes Paadømme. Dog har man undertiden henvist dem til Retternes Paakendelse. Saa gik det i en Sag fra Bergen, hvor Øvrigheden havde arresteret en Omløber, som blev frifunden. Distinktionen er altsaa ej altid iagttaget. Det var godt, som Falsen har anført, at det blev bestemt. En actus magistralis er ej enhver Handling, som en magistratus foretager, men blot den han foretager i Kongens Navn og inden sit Embedes Grænser. Bedømmes Ankers Forhold derefter, da kan hans Handling ej anses som en actus magistralis, og han har ej bevist, at han har Ret til at gøre Arrest. Har han handlet rigtigt politice, bør Staten godtgøre ham den Ulejlighed, han kan komme i derved, men en privat Mand bør derfor ej lide. Da ... Fogden ej vilde gøre Arrest, traadte Anker til, hvilket var udenfor hans Embedes Grænser ...« Der blev dog Flertal for, at Klagen ikke kunde paakendes.

Efter 1795 kan nævnes Dom af 26. Nov. 1796. Byfogden i Tønsberg havde erklæret en Mand umyndig for Ødselhed. Overhofretten havde erklæret Umyndiggørelsen ugyldig, men denne Afgørelse kendte Højesteret uefterrettelig. Ikke blot havde man Instruktionen, men Fdg. 3. Juni 1796 paalagde ogsaa Højesteret at indberette Øvrighedens Forseelse til Kancelliet, hvilket opfattedes som udtømmende for Rettens Beføjelse. Som actus magistralis opfattede Dom af 23. Marts 1801 en Udpantningsforretning i Henhold til Separationsbevilling, idet den var foranstaltet af Amtmanden. Den 26. Juni 1802 forelaa derimod det Tilfælde, at en Toldkasserer havde tilbageholdt Ekspeditionen af et Skib, indtil der overensstemmende med Anordningerne var ført Bevis for Betaling af Afdrag paa Laan til Depositokassen. Her antoges, at

kun »saadanne Embedsmænd, der har nogen saakaldt Jurisdiktion og befaler i Regeringens Navn«, hvilket ikke gælder Toldbetjente, staar udenfor Domstolenes Omraade. In dubio maatte man bygge paa, at enhver skal svare for sine Handlinger for Domstolene. En særlig Distinktion fremhæver Colbjørnsen den 14. Marts 1804 nemlig mellem actus magistrales og actus imperii. Eksempel paa det sidste er Fogdernes Udførelse af Øvrighedens Befalinger, i det givne Tilfælde Byfogdens forsømmelige Udførelse af Forkyndelse af Overretsstævningen. Saadant underligger Rettens Prøvelse.

I det følgende Afsnit vil blive omtalt Tilfælde af retslig Indskriden mod Retsembedsmænd. En den 6. Maj 1802 paadømt Sag er Eksempel paa, at Regeringen gik til Domstolene for at faa fastslaaet slet Embedsførelse: En Distrikts- og Stadskirurgus samt Hospitalslæge i Slagelse blev efter offentligt Sagsanlæg fradømt sit Embede paa Grund af Drikfældighed, da dette rummede Fare for fremtidige Fejl og Forsømmelse, selv om endnu ingen kunde lægges ham til Last. Sagens Realitet var iøvrigt Genstand for megen Tvivl.

HØJESTERETS KONTROL MED RETSPLEJEN

De overordnede Instansers Kontrol med de underordnede Dommeres og Sagførernes Virksomhed i Sagerne var forhen et mere fremtrædende Træk i Retsplejen end i vore Dage. Vel kan der fremdeles i Dommen paalægges de paagældende Bødeansvar, men for Dommernes Vedkommende holdes Paatale af ikke strafbare Forseelser nu udenfor Domssagen som overladt til vedkommende Retspræsident, og med Hensyn til Sagførerne er de tidligere udtrykkelige Attestationer om, at Sagførelsen havde været forsvarlig, bortfaldne. For de dagældende Procesregler var det en vigtig Opgave at gøre Kontrollen virksom — det til Raadighed staaende Personales Beskaffenhed krævede saadant — som det fremgaar af Indledningen til den af Chr. Colbjørnsen udarbejdede Fdg. af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje. Her opstilles det som Maalet, dels at Dommerne med Tryghed kan haandhæve Orden i

Rettergangen og med Kraft sætte Skranker for Lovtrækkeriets Krumveje, dels at de underordnede Rettens Betjente saaledes sættes under Opsigt af Overdomstolene, at de ikke skal undgaa Straf, dersom de vover at ynde Kroglove og tillader, at Medborgeres Ret forhindres eller spildes. Hertil hjemler Fdg.n de fornødne Straffe- og Erstatningsregler, og med Hensyn til Straffesager og beneficerede Sager paalægger den navnlig Højesteret at føre det nøjeste Tilsyn, saaledes at Advokaterne fik til Pligt at dokumentere Proceduren fra de foregaaende Retter ligesom vedkommende Øvrigheders Foranstaltninger, hvorom Retten eventuelt skulde gøre Indberetning gennem Kancelliet.

I Civilprocessens alm. Del, 3. Udg. S. 254, bemærker Nellemann, at lige indtil det 19. Aarhundredes Begyndelse blev der af Overdomstolene anvendt stor Strænghed imod Underdommerne, »ja det synes endog, at man til sine Tider næsten har anset det for en Selvfølge, at ikke alene Erstatning men ogsaa Straf maatte paa lægges, naar blot Behandlingen fandtes objektiv urigtig«. Ved at undersøge Sagernes Behandling i Højesteret faar man da ogsaa Indtrykket af et vaagent Øje og en kraftig Haand. Man var paa dette Tidspunkt endnu fjærnt fra den Tanke, at Statskassen skulde bære Erstatningsansvar for uberettigede Frihedsindgreb under Retsforfølgning, men man var særdeles fortrolig med, at Dommeren maatte skadesløsholde de private, foretage Retshandlinger »paa egen Bekostning« altsaa uden Gebyr eller dække det Offentliges Udgifter ved visse Retsskridt. Dommene er i denne Henseende meget grundige og saa at sige opfindsomme i at redressere begaaede Justitsfejl ved Sagernes Behandling. Saaledes kan nævnes den Foranstaltning at paabyde Højesteretsdommens Oplæsning paa Tinge eller Indførelse ved Siden af urigtige Tilførsler i Underinstansens Protokoller. Sorenskriver Stockfleth, der i en Dom havde fornærmet Tredjemand, dømtes den 17. April 1790 til Bøde, Mortifikation og offentlig Afbigt ved til første Ting at skulle oplæse Højesterets Dom. Under en særskilt Sag mod Politirettens Tilforordnede fik en Mand Mortifikation for nogle Ræsonnementer i en Dom, der antydede Tvivl om hans Paalidelighed. Ved Voteringen

den 2. Juli 1785 drøftedes det at paalægge Dommerne Oplæsning af Højesteretsdommen og dens Indførelse i Politirettens Domprotokol med fornøden Henvisning til denne Rets Dom. Dette fandtes dog ikke nødvendigt, og Foranstaltningen ses ikke senere at være anvendt.

Haandhævelsen kunde rette sig mod andre end Retspersonalet. I Forbindelse med Frifindelsesdom i en Tyverisag tilkendtes der saaledes Tiltalte 50 Rd. »i nogenledes Erstatning« hos 2 private Mænd, der havde paagrebet ham, hvorhos de mulkteredes med 60 Lod Sølv (Dom af 3. Februar 1795). I en lignende den 13. Januar 1797 paadømt Sag fik nogle Mænd Bøde for deres uavtoriserede Ransagningsforretning i en Landsby. Her kan ogsaa nævnes Votering af 23. Marts 1796, hvor det efter Frifindelse af en Pige for Drab drøftedes at forbeholde lovlig Tiltale mod Vedkommende (Amtmanden) for hendes ulovlig Arrest, men da der maaske var Grund til Mistanke, blev det opgivet. Ligeledes Dom af 29. Juli 1793, der paalagde Fogden at betale Delinkventens Varetægt og Underhold fra 14 Dage efter Hjemtingsdommen til Indsendelsen til Laugtinget mod Regres til Sorenskriveren, ifald han dertil anser sig beføjet paa Grund af ulovligt Ophold med Aktens Beskrivelse.

Hvad der understregede Højesterets Stilling som Kontrolorgan mod Uregelmæssigheder i Retsplejen var Danske Lovs Regel om Anke umiddelbart til Højesteret i Sager om Rettens Fornægtelse og voldsom Tvang og Forurettelse. Det var en Bestemmelse, der hyppig anvendtes. Som et typisk Tilfælde kan nævnes Dom af 25. Nov. 1791: Herredsfogden i Middelsom-Sønderlyng Herreders Ret, der holdtes i Randers, havde afvist en privat antagen Sagfører med den Begrundelse, at der var beskikket Parten W. en Viborg-Sagfører. Dommen, der indankedes udenom Landstinget, kendtes uefterrettelig, og Herredsfogden skulde »stande til Rette, for hvis Skade W. lidt haver«, samt bøde 60 Lod Sølv.

Som Eksempler paa, at Dommere droges til Ansvar, kan nævnes Dom af 6. Dec. 1793, der drejede sig om Mishandling af to Heste ved at skære dem i Baglaarene med en Kniv. P. Christophersen mistænktes herfor, han blev arresteret og Forhør optaget. Under

Forhøret udkom der ifølge Graahs Referat under Voteringen intet om dette Faktum. »Men ved inkvisitorisk Spørgsmaal, om han aldrig havde begaaet enten Mord, Hor eller Tyveri, fik man udlokket den Tilstaaelse, at han engang havde stjaalet et Par Brædder, som han dog aabenlyst havde bragt til Snedkeren og var i sig selv af ringe Værd. Da han altsaa end ikke kan anses som Tyv og Tyveri i alt Fald ej var genus causa, maa Arresten dømmes ulovlig og ham tillægges Reparation af 100 Rd.« En ved Laugting for Tyveri tiltalt Mand, hvis Dom var afsagt over 6 Uger efter Optagelsen og som frifandtes, fik optaget Forbehold om »sin Ret til Laugmanden for den Forlængelse af hans Arrest, som var foraarsaget ved Forhalingen«, nemlig Varetægten og Underholdningen i denne Tid (15. Maj 1793). Byfoged Spliid i Nykøbing, der ikke vilde vige sit Sæde for den af Amtet bevilgede Sættedommer, før han fik Oplysning om dennes moralske og juridiske Karakter og om Amtsfuldmægtigens Kompetence til at udfærdige Bevillingen, tilpligtedes den 6. Juni 1794 at staa Parten til Rette for Skade ved Rettens Spilde og til at bøde 60 Lod Sølv. I en den 27. Januar 1796 paadømt Tyverisag fremgik det af Politiakten, at »den 26. Juni, da Tiltalte ej vilde bekende, kom Byfogden ind og derefter blev Tiltalte trukken ud i Gaarden, hvor han fik 40 Slag af en Tyrepisk, og da han havde faaet de første 20, bekendte han«; hertil kom, at Tiltalte havde »haft en Arrest, hvor Tærne er frosne af ham, hvilket burde være Byfogden bekendt, som bør sørge for, at en Tiltalt ej bliver i saadanne Arrester«. Falsen foreslog i Dommen at forbeholde Generalfiskalens Tiltale mod Byfogden i Stubbekøbing. Det vedtoges dog kun at indberette det førstnævnte Forhold til Kancelliet. Fridsch bemærkede om Forholdene i Arresten, at Birkedommeren paa Falsterland var den herfor ansvarlige, og Tiltalte var hjulpen, da man fik det at vide. Tiltalte kunde som voksen Mand have anmeldt sin Forfatning. Hvad Pryglene angaar, saa var han ikke pryglet for at bekende, men Byfogden havde gjort det »som privat Mand, fordi Tiltalte havde spilt Gæk med Retten«. — Naar en Straffesag hjemvistes til ny og lovligere Oplysning, skete det paa Bekostning af Dom-

meren eller de i Dommen enige Assessorer, jfr. f. Eks. Dom af 27. Aug. 1793.

Ansvar paalagdes ikke Hof- og Stadsrettens Assessorer for at have afsagt Dom uden at vide, at Justitiarius to Dage før havde modtaget den Bevilling til fri Proces, som vilde have givet Krav paa Udsættelse. Det ansaas dog tvivlsomt, om Annullation kunde undgaas (Dom af 23. Dec. 1794). Ligeledes nægtedes der Reparation til en for Brandstiftelse frifunden Mand, da der oprindelig havde været Grund til Mistanke. Her var ogsaa det særlige, at Kancelliet havde udtalt sig til Undersøgelsesdommeren for Opretholdelsen af Arresten, og det drøftedes, om dette bandt Dommeren (Dom af 7. Januar 1795).

Et særligt Tilfælde forelaa den 18. Dec. 1806, da man i en borgerlig Sag havde haft Lejlighed til at konstatere, at Skøde- og Panteprotokollerne for Nord-Hedemarkens Sorenskriveri befandt sig i »en saa slet Tilstand, at Ejendoms og Panters Sikkerhed i Jurisdiktionen er aldeles nedbrudt og krænket. Protokoller og Blade var i stor Mængde løse, frarevne og aldeles forkomne og der fandtes i dem rene Blade, som kunde misbruges«. Dette indberettedes til Kancelliet til Undersøgelse eventuelt ved en Kommission paa den skyldiges Bekostning.

Her kan ogsaa omtales nogle selvstændige Retssager mod Dommere angaaende Forsømmelse i Embedsforhold. Den 20. Dec. 1793 paadømtes en vidtløftig Sag i 28 Poster mod Landsdommerne Kammerherre Schinckel og Thestrup, der i mange Aar ikke havde aflagt Regnskab til Vicelandsdommeren over Viborg Landstings Domhus' Indkomster. De dømtes til Udlevering af en Obligation og Betaling af 800 Rd. Aaret efter den 9. April idømtes Schinckel 400 Rd. Bøde — medens Kommissarierne havde idømt ham Embedsforbrydelse — for at have givet et Dokument, der vedrørte hans Svoger Steensens Opbud, urigtig Fremlæggelsespaategning. Sigtelsen angik ogsaa at have »skumlet mod de andre Landsdommere« og udskrevet deres Vota af Protokollen. Dette sidste stemmer med den Karakteristik, Generalprokurør Stampe i en Erklæring fra 1764 (IV S. 448) havde givet af S. i Anledning af en Kollegas

Klage over ham: at han »endnu er en gemen, fortrædelig og uforligelig Chicaneur«; i sin 48-aarige Embedstid var han to Gange suspenderet. Domstolen i Viborg gjorde sig ogsaa i de følgende Aar bemærket paa uheldig Maade. En Sag om Herlighedsejerens Ret til Bortfæstning paadømtes den 6. Februar 1802 saaledes: »Landsdommernes vrange og ugrundede Dom frafaldes« — hvilket betød, at Dommen var i stærk Modstrid med Loven — hvorhos de i Dommen enige Landsdommere mulkteredes »pro meliori informatione«, jfr. Fdg. 23. Dec. 1735. Jacobi ytrede her: »Landsdommerne behandler altid med Haardhed Herredsfogderne, og det kan være godt for dem at erfare, at der er høj over høj«. Under Votering den 25. Marts 1805 hed det iøvrigt ogsaa, idet man ophævede Landsoverrettens Mulktering af Aktor: »Det er denne Domstol bekendt, hvor ofte Landsoverretten mulkterer Prokuratorerne i Blinde.« Den 31. Marts 1806 indberettede Chr. Colbjørnsen: »Efterat der fra Landsoverretten i Viborg er fremkommet flere Domme, der har baaret Præg af yderlig Skødesløshed og grov Uvidenhed, har Højesteret endeligen set sig i den ubehagelige Nødvendighed at dømme bemeldte Rets Tilforordnede formedelst deres lovstridige og uretvise Forhold til at bøde pro meliori informatione ifølge Fdg. af 23. Dec. 1735. Ved samme Dom er Chr. Møller kendt uværdig at gaa i Rette som Sagfører.« Det ønskes oplyst, om Justitsraad Bartholin var blandt Dommerne i vedkommende Sag, da han i Tilfælde af tredje Domfældelse efter nævnte Fdg. skulde miste Embedet, hvilket ogsaa blev Tilfældet.

Landsdommer for Sjælland og Møn Justitsraad Kraft blev den 24. Marts 1795 dømt fra Embedet navnlig for Misbrug af Landstingsskriver Nissens Navn ved Udfærdigelse af Stævninger. Disse to Mænd og navnlig Nissen havde iøvrigt Fortjenesten af Offentliggørelse af Landstingets Domme. En Skrivelse af 7. August 1800 fra Justitiarius udtalte, at Kraft efter Dommen, uagtet der kun forelaa Skødesløshed og Uefterrettelighed, maatte være udelukket fra andre Embeder.

Ogsaa den københavnske Kollegialret havde Medlemmer, hvis embedsmæssige Fejlgreb førte til deres Fald. Assessor Morgenstierne

i Hof- og Stadsretten, der var blevet Højesteretsadvokat med foreløbig Bevarelse af sin Plads i Retten, havde undladt at færdiggøre nogle Forhørssager og givet urigtige Oplysninger herom. Han dømtes endeligt ved Højesteret til Forbrydelse af sine Stillinger (12. April 1804). Lignende Dom overgik den 6. Februar 1808 Assessor Jens Kragh Høst for hans Forhold som juridisk Konsulent for en Købmand Kyhn, der havde begaaet forskellige Misligheder og af hvem Høst var økonomisk afhængig.

Om Kontrollen med Sagførere skal endnu gøres et Par Bemærkninger. Naar de offentlige Sager indkom med ufuldstændige Oplysninger f. Eks. om Tiltaltes mulige tidligere Domfældelse, saaledes at Hjemvisning skulde finde Sted, skete denne ikke blot paa Dommernes men ogsaa paa Sagførernes, Aktors og Defensors Bekostning. Den 20. April 1792 dømtes Prokurator Schou fra sin Bestilling for sin egenmægtige Optræden som Aktor. Det var, som Fridsch udtrykte det, »for saa meget som mulig at forekomme Prokuratorers Machinationer«. Han havde paa egen Haand ladet Tiltalte arrestere og bekræftet Kopien af et ham ikke forevist Brev, indeholdende Anmodning fra Arrestforvareren til Amtmanden om Tiltaltes Indsættelse i den offentlige Arrest. Naar Ytringsfrihedens Grænser overskredes, kunde der naturligvis blive idømt Bøder eller Justitiarius gav Irettesættelse udenfor Retten. Ikke sjældent ses der at være stillet et Forslag i denne Retning, som dog ikke gennemføres under Voteringen.

BORGERLIG RETSPLEJE

Det Billede, Eftertiden kan faa af den gamle Højesterets Arbejdsmaade i Almindelighed saavelsom i de enkelte Sager, formidles jo ved Protokolsekretærernes Referater i Voteringsprotokollerne, og de vekslende Sekretærer har ikke alle lagt lige stor Vægt paa Referatets Udførlighed. Det er dog tydeligt, at der under Voteringen er gaaet omstændelig og detailleret frem. En den 31. Oktober 1793 behandlet Sag om Sorenskriver Bloms Misligheder ved Almuens Udsugelser — en saakaldet »Postsag« — voteredes saaledes

igennem under 49 Poster, hvoraf nogle i flere Punkter, i ligesaa mange Afstemninger af samtlige Dommere. I Forvejen var endda gaaet en vidtløftig Votering om, hvorledes Sagen ifølge dens særlige Beskaffenhed skulde procederes. Om Voteringsplanen er tidligere talt. Formen var ligesom for Proceduren, at Ordet rettedes til Majestæten, hvis Trone stod mellem de to Dommerborde, saa at Taleren kunde vende sig mod den. I Argumentationerne forekom hyppig latinske Udtryk hentede fra Logik og Romerret, og foruden dansk Ret paaberaabes til Udfyldning jus universale. Ofte kommer den Vending igen, at »Højesteret maa ligne sig selv«, altsaa bevare Konsekvens i sine Afgørelser, men der er dog ogsaa af og til Opposition mod at følge Præjudikaterne, hvortil kom Vanskeligheden ved uden Studium af Akterne at blive klar over det ældre Retstilfældes nærmere Beskaffenhed. Samlet i Trykken forelaa nemlig kun Sjællands Landstings og Fyenbo Landstings Domme og fra 1802 Hof- og Stadsrettens og den københavnske Landsoverrets, saa at Dommerne maatte hjælpe sig med egne Optegnelser.

Om *Dommeres Habilitet og Kompetence* kan anføres et Par Afgørelser. Det antoges den 22. Dec. 1796, at Højesteretsassessor Graah, der var beslægtet saa nær som Søskendebarn med Laugmanden, ikke kunde votere i den fra Laugtinget indankede Sag. Selv havde Graah dog kun tænkt at fratræde, hvis Højesteret den Dag havde været sat med mere end 9 Dommere. Om Landsdommernes Kompetence raadede en vis Uklarhed. En Sag fra Laaland-Falsters Landsting var paadømt alene af Landsdommer Baden, skønt Landsdommer Tøttrup ogsaa havde voteret i den. Da et bestemt Antal Dommere ved Landstinget ikke var foreskrevet, og de daarlige Vejforhold kunde forklare, at Dommen ikke inden de 6 Uger havde kunnet sendes Tøttrup til Underskrift, ansaas den for gyldig (7. Nov. 1797), og til samme Resultat kom Dom af 3. Nov. 1798 med Hensyn til en nørrejysk Dom, uagtet der i Viborg var normeret 4 Landsdommere, der efter Instruksen alle skulde læse Sagerne, idet Retten dog kunde betjenes af een.

Overensstemmende med Højesteretsinstruksen finder vi *fremmed Ret* anvendt i en Række Tilfælde, der ikke er uden Interesse. Grev

Ahlefeldt, der havde Domicil i Slesvig, havde der og i Kiel udstedt Panteobligationer til 6 % Rente, ogsaa hæftende paa Ejendomme i Danmark og Norge. Denne Stipulation, der overskred det efter dansk Ret tilladte, var ifølge Responsum fra Kiels Universitet lovlig i Slesvig og Holsten og opretholdtes derfor (Dom af 13. Juni 1796). Købmand Mobsahm var kommen til Norge fra England, hvor han, der efter vor Ret var mindreaarig, havde købt Varer men havde maattet opgive sit Bo. Under Voteringen den 7. April 1797 var der Enighed om, at han skulde dømmes efter det Lands Lov, hvor Gælden var gjort, og at han havde Bevisbyrden for efter engelsk Ret at være fritaget for Betaling af kontraheret Gæld. Treschow hævdede, at det var »jus receptum«, at den, der rømte fra fremmed Stat for Gæld, ikke kunde søges i Opholdslandet. Under Voteringen den 10. Dec. 1801 i en Sag, der drejede sig om Søgsmaal mod en Mand i Norge for Gæld kontraheret i Sverig, og hvor Mindreaarighedsindsigelsen forkastedes, fordi han i Sverig havde været myndig, ytrede paa lignende Maade J. E. Colbjørnsen, at hvis han havde forladt den Stat, hvor Gælden var sket, for at søge Tilflugt i de danske Stater, vilde Sagen have været mere tvivlsom. Dom af 16. Okt. 1797 statuerede, at Stedets, in casu fransk, Ret var afgørende for en Vekselprotests Behørighed. Men den Vekselhabitude med Hensyn til Protests Optagelse indtil 48 Timer efter Forfaldsdagen, hvorom der forelaa Erklæringer fra Bankierer, var ikke Lovgivning og derfor uden Betydning.

De *processuelle Formaliteter* fik ikke Lov til at blive dominerende. Den 1. Marts 1792 forelaa en jysk Landstingssag, hvori Afvisning var sket efter 1-4-4, fordi Stævningen ikke var fremkommen i Original, hvilket dog efter Omstændighederne ikke kunde anses til Hinder for Sagens Foretagelse. Graahs Votering lød saaledes: »Saa nødvendige Formaliteter end er i Rettergang til Parternes Betryggelse, saa lidet bør det bifaldes, at de uden Nødvendighed og til Tids og Penges Spilde for Parterne forøges. At Landsdommerne har fejlet, er klart; thi hvad der skulde bevises, var, at Citanten havde stævnet Vederparten, og dette er tilstrækkelig godtgjort ved den Altonaiske Notarialattest med Landstingsskri-

verens udstedte Genpart af Stævningen og den af ham med publica fide givne Attest. Desuden admitterer Loven selv Kopier verificerede fide publica, og allermindst bør den forkastes her, hvor Cordts [Indstævnte] selv tilstaar at have haft Originalstævningen i Hænde. Men da Landsdommerne ej er in mala fide, kan de slippe.« Forkyndelsen var sket i Altona ved Notarius, hvis Attest kunde sammenlignes med Stævningsprotokollen, og Indstævntes mødte Sagfører turde ikke benægte, at hans Mandant havde beholdt Stævningen. Landstingets Standpunkt var da unægtelig Formalisme i Renkultur. Lovens Forskrift om Indstævning af Underinstansens Dommere forstodes ikke som ubetinget. Den 24. April 1795 ses et Flertal, imod Falsen, at have fundet, at Indstævning af Lougmand og Overhofretten var overflødig, naar der ingen Paastand nedlagdes imod dem, og Dommen stadfæstedes, og den 14. April 1809 afvistes der omvendt, fordi Dommen skønnedes at maatte forandres og Overrettens Tilforordnede var ustævnede. Saasnart Dommen var truet med Omstødelse, var nemlig ogsaa Dommerne truet med Ansvar og dette turde ikke paalægges dem ustævnte.

Naar Falsen i en Votering af 2. Februar 1797 ytrede om Virkningen af *Indstævntes Udeblivelse*: »Naar der fremlægges Breve og Bevisligheder, taber den udeblivende sine Eksceptioner og kan ikke fremsætte dem i 2. Instans, som han ikke har fremsat i 1. Instans,« saa udtalte han kun dermed den almindelige Opfattelse i Praksis, som senere af Ørsted indførtes i Litteraturen.

Til Belysning af Grundsætningerne for *Bevisets* Bedømmelse haves kun nogle faa Træk at anføre.

En overordentlig almindelig Vending i Ræsonnementet var denne, at »Partens Forklaring maatte gælde ligesaa vel for ham som imod ham«.

Bevisspørgsmaalet i en Sag var, om Revner i en Kirkeklokke var kommen ved nogle unge Menneskers uberettigede Ringning. Det var oplyst, at den i Forvejen havde været hel, men senere var sprukken. Flertallet støttede sig til, at nævnte Handling var actus illicitus, hvorfor onus probandi maatte paahvile de paagældende, der dømtes til at opsætte ny Klokke eller betale 250 Rd.

(Dom af 19. Dec. 1800). Spørgsmaalet om Handel om en fast Ejendom var bevist ved Vidner og stedfundet Haandslag, besvaredes i en Votering af 21. Juni 1802 benægtende. A. Müller ytrede træffende: »Jeg anser det meget farligt at tillægge mundtlige Købekontrakter om faste Ejendomme en saa stor Kraft, at alt, hvad der tales om, skal anses som Forhandlinger, der er afgjorte. Desuden naar Vidner ved en mundtlig Kontrakt skal føres, da er det efter den menneskelige Natur vanskelig mulig, at de kan erindre Sagen med alle dens Omstændigheder og derfor kan deres Vidnesbyrd ej andet end anses misligt.«

I Æmnet *Vidner* kan mærkes nogle Afgørelser.

Ved Domme af 8. og 19. Nov. 1794 antoges det, at det ikke kan paalægges nogen at vidne i sin egen Sag, altsaa at Vidnet kan undslaa sig under Henvisning til egen Interesse. Om Advokatens Vidnepligt med Hensyn til, hvad Parten har betroet ham, statueredes det den 9. Nov. 1792, at der kunde forlanges Fritagelse. Det var Søkrigsprokurør Haagen, der fritoges for at vidne angaaende en Klients mulige ulovlige Renteberegning af udlaant Kapital. Afgørelsen, der gik imod Hof- og Stadsrettens, og som senere blev udtrykkelig lovfæstet, begrundedes under Voteringen saaledes: »Loven paalægger en Prokurator at tjene sin Part med Oprigtighed og Troskab altsaa og med Tavshed. En Prokurator kan anses som en moralsk Person med Parten og som en Embedsmand, der skal holde sine Embedsforretninger hemmelige ... Lovens generelle Bud i 1-13-7 maa da i dette Tilfælde anses derogeret.« Spørgsmaalet, om det vildige Vidne kan kræve sig fritaget, besvaredes den 1. Marts 1798 benægtende. Generaladjutant Gyldenfelt og Frue, der krævedes til Vidner om, at hendes Fader havde solgt Petersgaard til Modparten, krævede Ligestilling med Ægtefællen efter Pl. af 16. Sept. 1778, men Indsigelsen forkastedes. Chr. Colbjørnsen voterede saaledes: »Moralloven maa grunde sig paa Retfærdighed og denne igen hylde Sandhed. Derfor gør Loven det i 1-13-7 til en almindelig Pligt for enhver Borger at vidne, naar han af Retten tilkræves. Lovens 1-13-16 er ikke herfra nogen Undtagelse, thi Vidnerne kaldes blot villige og der bestemmes alene,

at deres Vidnesbyrd ej maa anses; anse det er veje deres Vidnesbyrd kan alene Dommeren, deraf følger, at de skal føres.«

Om Vidnets Krav paa Vidnetemaets Begrænsning faldt en Dom den 25. Maj 1792. Det var Landsdommer Schinckel, der som Modtræk mod Klagerne over ham fra Kolleger vilde føre Vidner om deres Forhold, men »Stævningen var saa ampel, at de Indstævnte og Dommeren vilde være yderst forlegne ved hver af S.s Kvæstioner«. Det nægtedes ham derfor at »inkvirere om Landsdommernes Forhold«.

Som Afgørelser vedrørende *Domme og Kendelser* kan nævnes Dom af 11. Februar 1801, der afviste Søgsmaal til Fornyelse paa en Højesteretsdom fra 1767 som præskriberet, og af 17. Nov. 1802, hvorefter der ikke ved Handlingsdomme efter Aar og Dags Forløb behøvedes Fornyelsesdom. Fdg. af 17. Maj 1690, der forbyder Beskrivelse og særskilt Appel af »Interlokutoriekendelser«, drøftedes i Votering af 21. Februar 1794: der var i en Retssag erhvervet Bevilling til Sættedommer, forsaavidt Dommeren veg sit Sæde, hvad han imidlertid ikke gjorde. Alligevel traadte Sættedommeren i Virksomhed og afholdt Tingsvidner. Denne Episode antoges til særskilt Paakendelse med Resultatet Annullation af Tingsvidnerne, idet det om Fdg. 1690 hed: »Dennes Esprit er at forkorte Processen og forebygge Chikane. Men her kunde den ildesindede Dommer forvolde Skade ved Vidneforhør, der ikke kunde oprettes.« Det var »exceptio judicis suspecti«.

En ejendommelig Understregen af en Doms, maaske kun en Højesteretsdoms *Retskraft* fik Udslag i Dom af 15. Februar 1791, hvorefter den ved Højesteret dømte Debitor ikke ved at forlange sit Bo behandlet til Deling til Kreditorerne kunde hindre Domhaverens Eksekution som Særkreditor.

Med Hensyn til *Appel* fastslog Dom af 26. Okt. 1796, at den Debitor, der betalte det idømte, men kun for at undgaa Eksekution, ikke derved havde udtrykkelig renunceret paa Appeladgang og derfor bevaret denne. Naar en Skiftebehandling paaankedes, kunde der trods manglende summa appellabilis som accessorium medtages Paastand om, at der var betalt for meget til Skifteaktens

uforsvarlige og vidtløftige Beskrivelse. Kontrollen med Retsbetjentes Uregelmæssigheder lod sig ikke standse af slige Smaating.

I Forbindelse hermed kan nævnes en Sag mod Assessor Etatsraad Heger og Archivarius Eller til Nedsættelse af det af dem i afd. Højesteretsassessor Drewsens Enkes Bo beregnede *Eksekutorsalær*. Dettes Beregning var overladt til, »hvad de fandt passeligt efter Boets Omstændigheder«. Det til 2500 Rd. beregnede Honorar nedsattes til 1000 Rd. (Dom af 13. Januar 1806).

STRAFFERETSPLEJE

Planen for denne var Inkvisitionsmaksimen, der er det typiske Udtryk for Enevældens Styrelsesprincipper. Magten til at efterforske Forbrydelsen og overbevise den Sigtede er lagt i den kgl. Embedsmands Hænder, og Garantien for hans samvittighedsfulde Udførelse af Hvervet ligger i de overordnede Myndigheders aarvaagne Kontrol. Tilstaaelsen var den fornemste Bestanddel af det corpus delicti, der maatte ligge til Grund for enhver Straffedom, og det var det forsigtigste altid at forlange denne tilvejebragt, inden man dømte, især da Højesteret ikke selv saa Vidnerne. Interessen knytter sig da her væsentligst til at se den stigende Anerkendelse af, at juridisk Vished ogsaa kan opnaas paa andet Grundlag, tillige ogsaa til Tilbagetrængelsen af Edens Brug, der havde spillet Hovedrollen i det endnu ældre Bevissystem.

Om *Domssproget* fremhæves det i en Votering af 11. April 1792, at det altid var sædvanligt i Højesteret at følge Lovens Terminologi, hvor man har en speciel Artikel at dømme efter. Som Fridsch udtrykte det: »Det er en Ære for Lovgivningen og en Held for Dommeren at kunne tale det Sprog, Loven lægger ham i Munden.«

Det er tidligere oplyst, at Behandlingen af Straffesager var en betydelig Del af Rettens Arbejde. Mange af dem var ganske vist af en saa kurant og »oplagt« Art, at Paadømmelsen kunde ske ret summarisk. Undertiden forekom omvendt meget omfangsrige Sager, der nøje gennemgaas til Voteringsprotokollen. Den 3. April 1804 paadømtes saaledes Sagen mod den »laalandske Tyvebande« om-

fattende 107 tiltalte Personer, hvoraf en Del frifandtes; den havde henstaact for Højesteret i næsten 5 Aar. Grosserer Kyhns Straffesag, paadømt den 6. Februar 1808, procederedes i 6 fulde Dage med en Ekstrakt paa over 5000 Sider.

Om Vurdering af *Indenretstilstaaelser* oplyser Domme af 24. April og 6. Nov. 1797. I førstnævnte Sag frifandtes F. Petersen for videre Tiltale trods gentagen Tilstaaelse om at have forsøgt at forgive sin Hustru; en Tvebak med Rottekrudt havde været bragt tilstede som corpus delicti (dette tages i Fdg. 21. Maj 1751 § 2 i snævrere Betydning af »Kendsgerning i Sagen«). Bagefter fragik han den nemlig og beskyldte en Prokurator Faber for at have aftvunget ham Tilstaaelsen. Feddersen fandt dog »efter den strænge Ret« tilstrækkelige Beviser mod ham. Sidstnævnte Sag angik en Hustrus Tilstaaelse om at have forsøgt ganske det samme overfor sin Mand. Da Oplysningerne om det ulykkelige Ægteskab styrkede denne Tilstaaelse, lagdes den til Grund, skønt Forklaringen ændredes til, at hendes Formaal havde været at afvænne Manden med Brændevin. En Sorenskriver, der havde ladet den syge Tiltaltes Forklaring indhente ved to delegerede Mænd i Stedet for efter Fdg. 1751 at eksaminere ham paa Bopælen, fik Sagen hjemvist paa sin Bekostning (Dom af 14. Dec. 1795).

I Bødesager kunde det stadig paalægges Tiltalte at fri sig med sin *Ed*, jfr. Domme af 29. Nov. 1796 (Fornærmelse mod Konsumtionsbetjente straffet med 100 Rd. Bøde) og 5. Januar 1797 (privat forfulgt Sag om voldeligt Overfald). Nogle Dommere ønskede at bruge Eden endog ved grove Forbrydelser, men Flertallet var derimod. Saaledes vilde Thestrup den 30. Juni 1797 afgøre Tvivlen mellem forsætligt Drab (Livsstraf) og Vaadedrab (40 Lod Sølv) ved Hjælp af Eden, men der idømtes Bøde for Vaade. En den 12. April 1802 behandlet Sag angik alvorligt voldeligt Overfald paa en Kvinde, der bl. a. havde faaet Enden af sin Næse afskaaret. Hun sigtede herfor en anden Kvinde, og der var en Del Stemning for at paalægge denne Kvinde Ed (for at undgaa livsvarigt Tugthus) med Benyttelse af Analogien af 6-6-15 om den døende dræbtes Sigtelse. Men Flertallet betonede, at Eds Anvendelse i kriminelle Sager var mislig og snarere burde begrænses end udvides.

Praksis var afgjort skeptisk overfor den juridiske Vished, der kun udkommer ved Erfaringsslutninger fra mere umiddelbart oplyste Kendsgerninger. Her maa dog foreløbig bortses fra Kendsgerningen uhjemlet Besiddelse af stjaalne Koster. *Indiciebeviset* for forbryderisk Sindelag betænkte man sig ikke paa at anvende, men dog er man her forsigtig. En Mand, der var undveget fra Rasphuset sammen med en anden, der derpaa stjal og overlod ham Effekter som et Sølvkruslaag og Fruentimmerklæder, blev der først ved en Omvotering Flertal for at straffe som Hæler (5. Dec. 1793). Det er en ikke sjældent forekommende Vending i Voteringer, at Sagens Data bevirker moralsk Overbevisning, men at det fulde juridiske Bevis mangler. Forholdet er altsaa ikke det, at man overhovedet ikke indlader sig paa at prøve Værdien af det overfor Tiltaltes Benægtelse fremskaffede Bevismateriale, man er kun stærkt kritisk. Saaledes fandtes der ikke Bevis for Hustrudrab under følgende Omstændigheder: en Mand meldte en Morgen sine Naboer, at hans Hustru maatte være gaaet bort fra ham, men senere fandtes i Stalden et i Kalk nedgravet Lig, der af flere identificeredes som Hustruens. Der var Natten før hin Morgen set Lys fra Stalden; der var daarligt Samliv med Utroskab og Mishandling fra Mandens Side. Stemann som førstvoterende fandt ikke, at der var corpus delicti, da Ligets Identitet ikke var godtgjort, og der selv i saa Fald kun var Formodning. Der straffedes med 6 Aars Fæstningsarbejde for Mishandling ifølge Vidnebevis herom (Dom af 15. Nov. 1796). Et andet Eksempel er Dom af 25. Okt. 1797, der frifandt en Mand for at have forsøgt at drukne Hustruen i en Brønd. Rested, Holtermann, Jacobi og Sporon vilde dog dømme paa følgende Bevis: Konen var funden i Brønden, der var saa høj, at man ikke tilfældig kunde falde i den. Manden var tilstede, og Konen bebrejdede ham straks Faktum. Han tilstod for 3 Vidner at have gjort det, fordi hun optog for meget af hans Løn.

Spredt forekom der dog ogsaa Afgørelser i modsat Retning. Dom af 13. Maj 1797 omhandlede følgende Tilfælde: A. fandtes af Vidner kæmpende med B. i A.'s Hus, hvor B. intet havde at gøre. A. var ovenpaa med en Økse i Haanden men var saaret. Spørgs-

maalet, om Saarene turde antages at være tilføjet ham af B., besvaredes under Tvivl bekræftende. Fridsch henviste til, at B. var overbevist om paa ulovlig Maade og med Forsæt at være kommen ind i anden Mands Hus. »Dernæst er det vist, at han har saaret A.; thi det er sket, og denne kan ej have gjort det selv.« En Mand, der var overbevist om at have ladet sig finde i en anden Mands Søbod, hvor han intet havde at gøre, straffedes den 13. August 1801 »som for furtum attentatum« med arbitrær Straf. Det var saaledes ikke den første Indiciedom, der afsagdes, da Højesteret den 29. Maj 1807 (enstemmig) stadfæstede Hof- og Stadsrettens Dom over Christian Lund for hans som »Socrates« udsendte fornærmelige Skriverier, jfr. »Ørsted som Dommer« S. 81.

Som nævnt udgjorde den uhjemlede *Besiddelse af stjaalne Koster* det tilstrækkelige (i Virkeligheden ikke altid helt betryggende) Indiciebevis for Tyveri. Domme af 31. Maj 1794, 27. Juli 1795 og 31. Juli 1797 viser, at hvor det paagældende Tyveri var det grovere Indbrud eller Marktyveri, men Beviset kun beroede paa Kosternes Besiddelse, statueredes kun simpelt Tyveri, idet der da kunde være Mulighed for en Tredjemands Mellemkomst eller for, at Dyret selv havde fjernet sig fra Marken. Egentlig var Beviset altsaa ofte kun et Hæleribevis. Dom af 24. Nov. 1792 viser interessant, at supplerende Indicier i et saadant Tilfælde kunde føre til fuldt Tyveribevis: Tiltaltes Forklaring om Levering af den om Natten paa Marken bortstjaalne Ko fra en ubekendt Tredjemand brast overfor Vidneforklaringer om, at Koen om Aftenen stod tøjret, og at Tøjret fandtes overskaaret. Han dømtes derfor under megen Tvivl for Marktyveri. I Tilstaaelsessager gav Pl. af 28. Marts 1800 Hjemmel for at undlade Tilhjemlingseden (om at Tingen var Ejeren frakommen uden hans Vidende og Vilje), naar han vedkendte sig Tingen. Dette var allerede akcepteret i Dom af 30. Maj 1792 under Hensyn til Kosternes ringe Værdi og ligeledes i Dom af 28. Januar 1799, medens der i Dom af 3. Maj 1797 var Flertal for det modsatte.

Endnu kun nogle enkelte Træk fra dette Omraade. I Frifindelsesdomme, hvoraf der var mange, ogsaa i ændrende Retning, paalagdes dog *Sagsomkostninger*, naar Tiltalte med nogen Grund havde

været aktioneret, og hæftede der stadig Mistanke ved ham, opnaaede han kun Frifindelse for videre Tiltale. Dette skulde antages at betyde, at man forbeholdt Aktionsmyndighederne at vende tilbage til Sagen paa bedre Bevisgrundlag, men en Dom af 28. Nov. 1794 viser formentlig, at Sætningen *ne bis in idem* haandhævedes ubetinget. En Kvinde havde været tiltalt for Barnefødsel i Dølgsmaal, men var, da Barnet ikke fandtes, blevet frifundet af Sorenskriveren. Da Barneliget senere fandtes, tiltaltes hun paany og dømtes fra Livet i 1. og 2. Instans, medens Højesteret kendte Laugtingsdommen uefterrettelig og frifandt, »da der kun eengang kan tiltales for en Forbrydelse ved en Ret«.

STRAFFERET

Den herhenhørende Domspraksis synes ved første Øjekast at være den, der fjerner sig mest fra Nutidens Retsliv, eller rettere — da vort Synspunkt er det historiske — den, hvorfra Nutiden mest har fjernet sig. Den praktiske Strafferet var dog ret forskellig fra Lovbogens og de senere Forordningers. Vel anvendtes endnu Kagstrygning og Brændemærke men de lemlæstende Straffe som Haandafhugning for Falsk og Pinsler som Knibning med Tænger for visse Mord bragte Øvrigheden ikke til Udførelse. Domme lydende paa Livsstraf skulde alle appelleres til Højesteret, der i Tilfælde af formildende Omstændigheder gjorde Indstilling om Benaadning, noget der naturligvis ogsaa kunde være Genstand for Ansøgning. De lange, meget hyppig livsvarige Frihedsstraffe blev sikkert ofte afkortede ad den Vej. Men dertil kom, at Retterne i vidt Omfang udenfor selve Straffebestemmelsernes Ordlyd traf Afgørelse om Straf for Forhold, der efter Lovgivningens Aand og Grundsætninger egnede sig til Straf. Principet nulla poena sine lege var ikke trængt igennem. Statsmagten, som den virkede gennem Domstolene, kunde ingenlunde anse sig for afskaaret fra at øve Repression, hvor der trængtes dertil, selv om Lovgiveren ikke havde naaet at udtale en speciel Straffetrusel mod paagældende Misgerning. Det modsatte vilde ikke være i Enevældens Aand. Paa

dette den arbitrære Straffemyndigheds Felt fik Domstolene da en Frihed, der forøgede deres Betydning og deres Selvtillid, den vi har set et karakteristisk Udslag af i Mindretalsbetænkningerne vedrørende Magistratsinstruktionerne af 1795. Naar der gaves dem Kompetence til selv at skønne over Strafbarhed og Straffeudregning, maatte de ogsaa paa den borgerlige Lovgivnings Omraade anse sig beføjede til en Udfyldning i Tilslutning til Kongens Lovbud. Derfor har Domstolene Grund til at erindre dette Afsnit af deres Historie.

Som Indledning til Referatet af den strafferetlige Praksis skal noget nærmere omtales et Par Straffesager af juridisk og tidshistorisk Interesse, nemlig de Brabrand-Holmske Sager og Chr. Colbjørnsens Sag mod Lüttichau.

Aarene 1798 og 1799 bragte Afslutningen af to Straffesager af offentligretlig Art, begge med en usædvanlig lang Historie bag sig og til en vis Grad sammenhørende. Dommen over *Michael Michaelsen (eller Nielsen) Brabrand* blev afsagt den 19. Nov. 1798 og Dommen over *Hans Wolradsen Holm* den 18. Dec. 1799. Undersøgelsen mod dem, der lededes af Assessor Bang, havde været fælles og tillige angaaet Krog og Leerbech. Paadømmelsen, der i 1. Instans var sket ved en Kommission af 5 Hof- og Stadsretsassessorer, havde derimod været særskilt og var sket henholdsvis den 14. Februar 1798 og den 4. Januar 1799. Af Forhøret forefindes et Brudstykke paa 4 Bd.; det ses ialt at have udgjort c. 5400 Sider.

I Marts 1793 illuminerede Porcellænshandler Brabrand sit Hus i Christen Bernikowstræde og uddelte Flyveskriftet »Den mishandlede danske Borgers Appellation til det danske Folk«, hvormed det var hans Hensigt at skabe Sympati for sig i sin allerede langvarige Kamp med Justitsmyndighederne. Han begynder i Skriftet med at fortælle, at han i 1784 købte Gaard paa Gammelmønt, og at han har en Mand mistænkt for at have villet sætte Ild paa den, fremdeles at en i hans Hus boende Broder tog sig af Dage i Vildelse, men at Brabrand under Kongens Fogeds Undersøgelse i den Anledning friede sig for al Mistanke om Skyld i Dødsfaldet, videre at han gik i Kavtion for Tilstedeblivelsen af noget muligvis indsmuglet Silke og paa Grund af fejlagtig Affattelse af Edstemaet i

den derefter anlagte Retssag maatte indfri Kavtionen med 850 Rd., hvorhos han ved Bankerotter og som Kavtionist tabte 6000 Rd., og endelig omtaler han sin Strid med Jøderne Henriques og Valentin med, hvad deraf fulgte. Henriques skyldte ham Penge men desterede, Valentin optraadte mæglende og tilbød at skaffe en Ordning, men da Brabrand besøgte en i samme Hus som Henriques boende Mand, blev han voldelig overfaldet af H. og hans Venner og bagefter ovenikøbet indstævnet som Fredsforstyrreren. Assessor Bärens ledede Undersøgelsen, der udviklede sig derhen, at Brabrand paadrog sig Mistanke om at have faaet Vidnerne til at ændre deres Forklaringer. Den 15. August 1791 maatte han sættes ud af Kamret, hvor han vilde følge de foreløbige Afhøringer. Han mistænktes yderligere for en Intrige, der tilsigtede at diskvalificere Vidnet Rohde ved at faa ham stemplet som Tyv. Brabrand skulde have formaaet sin Ven Tambur Søren Møller til at lade Rohde transportere en Møller af Brabrand leveret Kasse ad Vejen forbi Brabrands Hus, her skulde denne faa Øje paa Kassen og reklamere den som sin, medens Møller skulde fragaa at have leveret den til Rohde. Skriftet slutter med en Række Anbefalinger for Brabrand og Afskrifter af hans Klager til Kancelliet. Det er dateret den 23. Februar, og den umiddelbare Virkning af det var, at Prokurator Bradt, der var Aktor under den henstaaende Undersøgelse, indfandt sig for at gøre personlig civil Arrest paa Brabrand for de Bøder, denne under et forestaaende Søgsmaal vilde ifalde for sine Fornærmelser mod Prokuratoren. Denne Fogedforretning, hvis Gang omstændelig refereres i en bevaret Udskrift, og hvorunder Brabrand ganske holder Tonen fra Flyveskriftet som hysterisk Kværulant, foretoges den 11. Marts, formentlig netop Illuminationsdagen, fra Kl. 8 Fm. Arresten afværgedes ved Kavtion paa 61 Rd. Det omtales, at 1 Underofficer og 6 menige var tilkaldt for at holde Orden, og der forefaldt antagelig da det første af de 3 i en senere Beretning fra Kancelliet omtalte ondartede Opløb. Det næste af disse forefaldt den 2. April ved Brabrands Arrestation og Hensættelse i Citadellet. Den »sammenrottede Pøbel« anfaldt bl. a. det Hus, der beboedes af Prokurator Bradt, og et Hus, der beboedes

af en Mand, der havde vundet en Sag mod Brabrand ved Højesteret. Derefter udkom i hans Hustrus Navn Flyvebladet »Til Publikum af Lovise Brabrand«, et heftigt Opraab om Medlidenhed og en Indsigelse mod de af »en mægtig og snedig Uven« rejste Beskyldninger. Da Familiens Tjenestepige og Børn bragte dette Blad til Slottet, forefaldt det tredje Opløb, der udartede til Stenkast mod Livvagten.

Brabrand straffedes ved Kommissionsdommen med Boslods Forbrydelse og forskellige Bøder men ved Højesteretsdommen til at miste sin Fred og med Tab af Ære og Gods. Han straffedes for Indholdet af sit Flyveskrift, for Modværn ved sin Anholdelse og for sine Beskyldninger mod Dommerne under Sagens Gang. Han var ogsaa overbevist om Opsætsighed i Kriminelkamret og om at have paavirket Arrestanter i det civile Arresthus til Modstand, uden at der dog var Bevis for Hensigt til at vække Tumult. Da der var Formodning om, at han havde villet købe, lokke og overtale Folk til falsk Vidnesbyrd, var han forsaavidt kun frifunden for videre Tiltale. Iøvrigt havde han ogsaa været tiltalt for Hæleri af Porcellæn fra den kgl. Porcellænsfabrik og for Forsøg paa Bedragerier. Kommissionsdommen siger bl. a. om Sigtelsen vedrørende Intrigen mod Rohde, at der er »stor og næsten til juridisk Vished grænsende Formodning« for Rigtigheden, men Lovens Fordring om to samtidige Vidner var ikke fyldestgjort. Ligesaa forsigtig er man paa andre Punkter. Assessor Bang repræsenterede den dristigere Bevisbedømmelse, der blev Fremtidens, idet han ialtfald fandt Bevis for Forledelse til falsk Forklaring og Hæleri: »Vel haves, naar N. og N. undtages, ingen Vidner, der paa en og samme Tid har hørt disse Arrestantens Overtalelser, men naar det betragtes, at den, der vil købe falske Vidner, aldrig kan formodes at gøre sligt i fleres Overværelse, saa følger, at saa mange Vidners enkelte Udsigende om et og det samme, som i denne Sag er tilvejebragt, maa virke fuldkommen Bevis imod Arrestanten; i modsat Fald maatte enhver slig Handling altid forblive ustraffet.«

Kancelliraad Holm, der logerede hos Brabrand, blev draget ind i Sagen ved Mistanke om Forfatterskab til Lovise Brabrands Skrift

og bragtes kort efter Brabrand til Citadellet. Han var en Borgmestersøn fra Odense og havde været Prokurator paa Langeland. Han havde engang haft et Sammenstød med Kronprinsen i Anledning af en Søns Uddannelse som Kadet, og han hæftedes efter dennes umiddelbare Befaling. Han og Brabrand hensad nu som politiske Arrestanter, formentlig i relativ Frihed. Inden der gik endelig Dom i Sagen mod Holm, havde der i hvert Fald ude i Byen kunnet foreligge offentliggjort en Snes Piecer fra hans Haand, indeholdende Angreb paa Kancelliet, Højesteret og de offentlige Tilstande, saaledes at Aktionens Omfang stadig voksede. Kommissionen dømte ham fra Ære og Gods og Højesteret til Tab af Ære og Boslod samt Forvisning fra Kongens Riger og Lande. Politisk Betydning fik Holms Forhold derved, at han i sin Tid havde brevvekslet med Kronprinsens Sekretær Hofmarskal Johan Bülow om offentlige Forhold, hvilket nu fremkaldte dennes Afskedigelse, jfr. Edv. Holm, Danmark-Norges Historie VI, 2 S. 116.

Naar Edv. Holm S. 673 udtaler, at man umulig kan anse det for andet end en Skandale, at Retssagen trak saa længe ud, omend de to Arrestanter havde en Del af Skylden, er denne Dom sikkert altfor kategorisk. Der blev ikke sparet paa Arbejde med de to yderst besværlige Ufredstiftere, og Tiden trak ud, fordi man processuelt og politimæssig tog alle mulige Hensyn til dem. (Kommissionsdommen udtaler dog, at Opholdet mellem Afslutningen af Forhøret over Holm den 20. Dec. 1794 og Inkaminationen den 29. Juni 1796 maa lægges Aktor nu afdøde Prok. Bradt til Last.) I en Forestilling af 22. Dec. 1797 meddeler Kancelliet saaledes, at Holm fra 29. Juni 1796 havde haft Sagen for at svare paa Aktors Indlæg. Højesteret fik Paalæg om i sin Dom at udtale, hvorvidt han selv havde været Skyld i Sagens Langvarighed, og det hedder derefter i Dommen, at han ved Lovtrækkerier og Udflugter saavel under Forhørene som ved Kommissionen selv har forvoldet Sagens Langvarighed. I 1799 fremsender Kancelliet to Piecer af Holm »til Oplysning om, hvorledes Arrestanten anvender den Tid som er tilstaaet ham til at forfatte sit Forsvarsskrift«. Mod Brabrand maatte anvendes Tvang af Vand og Brød for at faa ham til at svare paa

Inkvisitors Spørgsmaal, begge var haardnakkede Benægtere og exciperede og forlangte Kendelser i det uendelige. Begge Arrestanter leverede selv deres Forsvarsskrifter, Brabrand dog ogsaa bistaaet af Hoftved, medens Holm ingen anden vilde have end Kammeradvokaten! Advokat Brorson var Aktor i begge Sagerne, der mod Brabrands livlige Protest behandledes skriftligt. Kancelliet skyndede stadig paa Sagernes Fremme, men Forholdet var vel det, at det passede Arrestanterne bedst at faa Udseende af at være haardt behandlede, da hele deres Forhold var en »Appellation« til Offentlighedens Indignation og Medlidenhed. Fra Øvrighedens Side kunde det ikke overses, at man ikke havde den franske Revolution paa saa lang Afstand. Ifølge Holm S. 674 gjorde Sagens endelige Afgørelse ikke stort Indtryk paa det brede Publikum.

Det overvejedes, hvorledes Landsforvisningen skulde fuldbyrdes. Brabrand skulde uden at sættes paa fri Fod føres ud af Landet og paa vedkommende Sted i Udlandet have udbetalt 50 Rd. Holm bortsendtes til Lübeck; han udgav senere tyske Skrifter. Om Sagernes Gang havde Regeringen gennem den fra 1798 udkommende Kollegialtidende udsendt en Række Meddelelser til Publikum.

Om *Retssagen mellem Colbjørnsen og* Kammerherre *Lüttichau* til Aakjær skriver Edv. Holm VI 1 S. 361, at den »har en egen Interesse dels ved de to skarpttegnede Personligheder, den drejer sig om, dels og endnu mere fordi man kan sige, at med den endte i Grunden den mere end trediveaarige Kamp om Landboreformerne. Udfaldet af denne Proces havde været ligesom et ydre Tegn paa, hvem der havde sejret«. Det var Colbjørnsen, der sejrede. Lüttichau dømtes den 4. April 1791 for sin Ærefornærmelse til Mortifikation, 1000 Rd. i Bøde, Sagsomkostninger og Mulkt for unødig Trætte. Kronprinsen fratog Lüttichau Kammerherrenøglen, han solgte sit Gods og drog til Tyskland.

Efter Kronprinsens Formæling havde Kammerherrerne Lüttichau og Beenfeldt paa Louisenlund ved Slesvig overrakt Kronprinsen og dennes Svigerfader Prins Carl af Hessen et Andragende, der noget efter offentliggjordes af Colbjørnsen ledsaget af hans »Betragtninger i Anledning af endeel jydske Jorddrotters Klage til

Hans kgl. Højhed Kronprinsen over deres Ejendommes Krænkelse ved Fdg.n om Bondestandens Frigivelse fra Stavnsbaand til Godserne og de flere udkomne Lovgivelser om Bøndernes Rettigheder og Pligter. Helligede den oplyste Menneskelighed, den borgerlige Frihed og det danske Folk«. Formaalet for Andragendet, der bar 103 Underskrifter, havde været at faa standset og ændret de sidste Aars Landbolovgivning samt at diskvalificere de Mænd, der havde tilraadet den. Colbjørnsens Formaal, som han forfulgte med al sin skarpe og patetiske Veltalenhed, var at sikre Offentlighedens Tilslutning til Reformerne. Andragendet var blevet afgivet til Landbokommissionen; der oplystes nogle Uregelmæssigheder med Hensyn til Underskrivelsen og nedsattes derfor en Undersøgelseskommission, for hvilken ogsaa Lüttichau maatte møde. Hjemkommen fra denne sendte han gennem Notarius en Indsigelse til Kommissionen, hvori udtaltes, at han og alle benægtede Colbjørnsens skammelige Anmærkninger over det til Kronprinsen indgivne Skrift, og at han og alle anser Colbjørnsens Forhold og dets Følger som en stor Forbrydelse mod Kongens Værdighed, Højhed og den Tillid, som enhver Undersaat hidindtil har til det kgl. Hus, hvorfor han protesterer mod Colbjørnsens Votum og Stemme i denne Sag. Generalprokurørens Svar var Sagsanlægget for Ærefornærmelse, og da Lüttichau var Adelsmand og Stævningen lød paa Domfældelse bl. a. som Tremarksmand, indbragtes Sagen straks for Højesteret, jfr. 1-2-11. Søgsmaalets Begrundelse gik ud paa, at Beskyldningen angik noget saa alvorligt som crimen læsæ majestatis, der medfører Ærens Tab, Fornærmeren er følgelig ifalden samme Straf, jfr. 6-4 og 6-21-2, 7. Under Voteringen, der foregik med Tilkaldelse af de ekstraordinære Assessorer, Professorerne Schlegel og Nørregaard, var der i det væsentlige Enighed om at anvende de nævnte Lovsteder, men man fandt Formildelsesgrunde, der tillod at undgaa den infamerende og derfor ikke mindst for en Adelsmand særlig haarde Tremarkstraf. Stærkest ytredes disse af Moltke, der ligesom Treschow stemte for 500 Rd. i Bøde: »Colbjørnsen beklæder et offentligt betydeligt Embede som Lovens Tolk; derfor maatte og burde hans Ord fremfor enhver andens være afvejede med det skarpeste og modneste Over-

læg ... jeg tror ej, at Etatsraad Colbjørnsen som Generalprokurør burde have ladet samme trykke uden mindste speciel Tilladelse fra den høje Person, den var stilet til og langt mindre endnu have ladet samme trykke med de Anmærkninger, han har tilføjet[1]) ... Han har med sit Skrift egenmægtig opkastet sig til Part og Anklager.« Det blev endvidere udtalt, at Dommerne i Injuriesager staar lidt friere, og at der var et praktisk Hensyn at tage til ikke at faa Udseende af »Partigejst«. Lüttichau havde for ikke længe siden bødet 1000 Rd. for at undgaa Tiltale for sine Udtalelser om en Fdg. om Brændevinsbrænding og han havde sikkert troet paa Berettigelsen af Andragendet, der iøvrigt ikke var ført i Pennen af ham selv.

Colbjørnsen som Polemiker har vi allerede gjort Bekendtskab med i hans Kritik af Betænkningerne over Udkastet til Magistratsinstruktionen. Hans juridiske Synspunkt, at være beskyldt for crimen læsæ majestatis skød ogsaa over Maalet, da han kun beskyldtes for at have tilraadet en ensidig og hensynsløs Politik, og i Virkeligheden dømtes der kun efter Analogier. En Støtte herfor fandtes i hans Advokats Procedure, der rummede en Beklagelse af strictum jus' Strænghed. En enkelt Dommer vilde sætte Bøden til 3000 Rd. og paalægge Lüttichau under Bødetvang at give en Æreserklæring til Colbjørnsen, jfr. 6-8-6, hvad han dog erkendte ikke stemmede med Praksis, samt at Dommen skulde indføres i Notarialprotokollen, der indeholdt Indsigelsen fra Lüttichau. Omvendt blev det ogsaa foreslaaet at mortificere Stævningens Skarphed og mulktere Kammeradvokat Schönheyder for hans Udfald mod de ustævnte Medunderskrivere.

Jeg gaar derefter over til at meddele en kortfattet Oversigt

[1]) Edv. Holm gaar S. 355 ud fra, at C. fik Kronprinsens Tilladelse til Offentliggørelsen af Godsejernes »Tillidsskrift«, men det dokumenteres ikke. Imod Rigtigheden taler foruden ovennævnte Udtalelse selve Skriftet S. 43 flg., hvor C. udførlig skildrer, hvad der bestemte ham til at skrive efterat have faaet »en paalidelig Udskrift i Hænde« uden med et Ord at nævne noget hos Kronprinsen indhentet Samtykke. Dette Træk kunde da nok skærpe Jorddrotternes Frygt for Raadgivernes overmægtige Indflydelse hos den 22-aarige Fyrste.

over den strafferetlige Praksis, idet jeg begynder med de enkelte Forbrydelser for senere at gøre nogle Bemærkninger om almindelige Strafferetsæmner. Det kan kun komme til at dreje sig om at kaste Strejflys over Æmnet ved at omtale nogle typiske eller ejendommelige Retstilfælde og af og til citere en karakteristisk Votering.

Af de mange Tilfælde af *Manddrab* skal kun nævnes Dom af 6. Okt. 1796, der anvendte Fredløshedsstraf efter 6-6-2: at flere har slaget, saaret eller skadet den Dræbte. Ole Helgesæt havde længe opholdt sig i en Hule i en Skov under Frederiksstad og Tønsberg Laugdømme og levet af Tyveri. 4 Bønder gik ud for at paagribe ham. Helgerud skød først for at »kvæste ham«, derpaa de 3 andre; Ole var da død, og de meldte det til Lensmanden. Det var uvist, hvilket Skud der dræbte, men mærkelig nok antoges ikke Drabsforsæt hos nogen, især mærkeligt da det anførtes, at det var en almindelig Anskuelse hos Bønderne, at man havde Lov at dræbe Helgesæt. Selvhjælpssituationen har virket formildende, og Straffen omsattes til kun 3 Aars Fæstningsarbejde. DL 6-6-13 om fuld Mandebod trende 18 Lod Sølv anvendtes ved Dom af 15. Maj 1800 paa en Mand, der af en Kvindes Skrig kunde skønne hendes Livsfare (hun blev i Virkeligheden dræbt) uden at ile til Hjælp.

Fra Colbjørnsens Kriminalstatistik vil det erindres, med hvilken Opmærksomhed han fulgte Forekomsten af Mord. Hans Udtalelser under en Votering af 20. Februar 1805, der drejede sig om at gøre Benaadningsindstilling vedrørende en Mand, der havde dræbt sin Samleverske, viser, at han ikke for at forbedre Statistikken tænkte paa at lade Loven sove. Der var Flertal for kun at statuere Drab, men Spørgsmaal om Indstilling synes at være bortfaldet efter Colbjørnsens Ytringer, der faldt saaledes: »Alle Sagens Data vidner, at Delinkventens Misgerning er homicidium præmeditatum et atrox. Det er oplyst, *at* han i Forvejen havde truet at skyde hende, *at* han havde ladet et Par Pistoler hente nogle Dage iforvejen for at prøve samme, *at* han, da han ikke havde Raad at købe Pistolerne, fordi de var for dyre, har renset sit Borgerskabsgevær og sat samme i Stuen hos sig, *at* han Misgerningsdagen vel havde været beskænket, men tillige haft tvende Timer at udsove Rusen, og *at* han efter

denne Tid ikke har drukket mere end en eneste Sobken, *at* der ikke har været egentlig Trætte og Klammeri men alene en ubetydelig Ordveksling imellem dem, *at* han derefter gik ind i Pulterkammeret, hvorfra han hentede 6 skarpladte Patroner, *at* han viste Pigen ud af Stuen, aflaasede Døren, ladede Geværet, sigtede mod hende og da det brændte for, er saa nederdrægtig at bede hende om en Knappenaal for at rense Fænghullet, hvorefter han erklærede, at han nu vilde skyde hende, og da hun med Sagtmodighed siger: Nej, det gør du vist ikke! besværger sit Forsæt med Ed og itererer sit Delictum. Dersom denne Misgerning ikke er Mord, saa har Mord aldrig været begaaet, og saa staar 6-9-1 til Overflødighed i Loven. Alle Sagens Omstændigheder er og graverende for Delinkventen, og alle Vidnernes Forklaringer militerer imod ham. Hertil kommer det Forhold, han stod i til den dræbte, som han i det mindste fra Hjertets Side skyldte det samme som en Hustru, som havde opofret sin Ære for ham, som havde, uagtet han flere Gange paa en barbarisk Maade havde mishandlet hende, dog omgaaedes ham med Kærlighed og Sagtmodighed og ikke givet ham mindste grundede Mistanke til Jalousi, ja som selve Gerningsdagen ikke havde været i Trætte eller Klammeri med ham. Denne Omstændighed alene vidner, at hans Delictum var præmeditatum, følgelig Mord og ikke Drab. Da nu alle Sagens Data concentrere sig i at aggravere Delinkventens Reatus og ingen Omstændighed taler for at mitigere hans Straf, saa skulde jeg i denne Sag være enig med Thestrup og de øvrige Herrer, som har refereret sig til hans Konklusion, thi er Livsstraf nogentid nødvendig, og det har Erfarenhed tilfulde lært uagtet Filantropernes Teorier, da er det i en Sag af Natur som denne. Saalænge der endnu aarligen forøves Mord i D. Majestæts Stater og saalænge 6-9-1 endnu ikke er ophævet, saalænge kan Domstolene ikke undgaa at anvende samme i et casus som har en Atrocitet som dette.« Voteringens Form kalder i Erindring, at Colbjørnsen, inden han blev Rettens Formand, havde været Skrankens første Mand, og den er beundringsværdig gengivet af Protokolføreren. — En lignende energisk Votering mod at fritage for Livsstraf for en Karls gentagne Forsøg paa at drukne den af ham

besvangrede Pige (der opnaaede Tilslutning af 2 Dommere) fremsatte Colbjørnsen den 29. Marts 1810.

Justitsaktionerne efter de strænge Regler i 6-6-8, jfr. 7, om *Barnefødsel i Dølgsmaal*, der sætter som Straf at miste Halsen og Hovedet at sættes paa en Stage, var hyppige. Denne Forbrydelse var, som det siges, gængs, men Tilfælde af Frifindelse var dog ikke sjældne, fordi der forlangtes fuldt Bevis for, at Fødslens Foregaaen i Hemmelighed var sket med Vilje. Paa den anden Side viser Dom af 28. Marts 1797, at Artiklen anvendtes paa enhver Uforsvarlighed ved »letfærdige Kvindfolks« Barnefødsel. Om Tiltaltes Forhold i denne Sag ræsonneredes der saaledes: at hun havde fordulgt Svangerskabet, bragte hende ikke in casu legis. Fødselen om Natten paa Landevejen var ejheller bevist at være tilsigtet, men derimod forelaa Uforsigtighed med Underbinden af Navlestrængen altsaa en Skødesløshed. Meget hyppig skete der dog Indstilling om Straffens Formildelse med Henvisning til visse undskyldende Omstændigheder eller ligefrem til »Lovens Haardhed«, »den ældre Lovgivnings Grusomhed« (Falsen) o. l.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Strafbarheden af *Selvmordsforsøg* foreligger en Dom af 20. Februar 1799, der frifandt med kun 5 mod 4 Stemmer og nogle lagde endda Vægt paa, at der var udstaaet en Tids Varetægtsarrest. Feddersen holdt paa, at fuldbyrdet Selvmord af Loven opfattes som Delikt, jfr. 6-6-21 (Hovedlods Forbrydelse og Begravelse udenfor Kirke og Kirkegaard), hvorfor ogsaa Forsøget maa straffes, hvorimod Sporon krævede positiv Hjemmel for Forsøgs Strafbarhed, da det in jure naturæ er Princípet, at Forsøg ikke straffes. Fridsch endelig hævdede, at har man ikke Lovens rene Ord for sig, maa man tage Filosofien til Hjælp og den førte ham til at frifinde. Ved en senere Votering af 13. Marts 1807 var der ikke Tvivl om, at Selvmordsforsøg ikke straffes.

Vedrørende *Ærefornærmelser* kan nævnes Dom af 4. Juni 1799, der under megen Tvivl statuerede, at en Søn kunde paatale Ærefornærmelser mod sin afdøde Fader og opnaa Dom til Bøde og Mortifikation (lydende paa, at Fornærmelsen ikke burde komme Afdødes efterladte til Forklejnelse i nogen Maade paa gode Navn

og Rygte). Her paaberaabte Feddersen sig principia juris universalis til Støtte for Ansvar samt 2-10-2 om Ligprædikener.

For Retsanvendelsen vedrørende *Tyveri* var det er vigtigt Æmne at afgrænse dels simpelt Tyveri, der straffedes efter den nye Fdg. af 20. Februar 1789, overfor de i ældre Love anførte grovere Former for Tyveri dels Tyveribegrebet efter DL. I Votering af 9. Nov. 1791 fremhævede J. E. Colbjørnsen, der deltog som ekstraordinær, at der for at anvende Fdg. af 4. Marts 1690 paa Tyveri om Natten skal være konkret sikker Formodning om morderisk Hensigt, saaledes at det i paagældende Sag blev uden Betydning, at Tyven havde taget en Pennekniv; saaledes faldt ogsaa Afgørelsen ud. Ifølge Dom af 3. April 1793 var Tyveri paa Marken af en Kvie at anse for groft Tyveri. Indstigning gennem en ituslaaet Rude om Natten var ifølge Dom af 30. Juli 1793 simpelt Tyveri. En i Kirken begaaet Tilegnelse af Alterbog og Messeskjorte straffedes den 14. Dec. 1795 som Tyveri, skønt det under Voteringen fremhævedes, at DL betegner dette Forhold som Kirkerøveri. Derimod fulgte man Lovens Betegnelse af ulovlig Omgang med Hittegods som Tyveri, jfr. 5-9-2. I Votering af 7. Juni 1797 var der Enighed om, at den der paa sin Grund optog en tilløbende Hoppe uden at oplyse den, blev Tyv efter 5-9-2, jfr. Fdg. af 1789. Dom af 10. Nov. 1801 viser imidlertid, at saadant Forhold vel ansaas at »være Tyveri«, men dog ikke straffedes med ordinær Tyvsstraf, men med lavere arbitrær Straf.

Endnu skal omtales nogle Sager om Krænkelse af *Trykkefriheden*. Før Fdg. af 27. Sept. 1799 er der navnlig at mærke Dommen angaaende Malthe Conrad Bruuns Skrift »Vækkeren«. Da Bruun ikke havde navngivet sig, var Tiltalen rettet mod Bogtrykkeren, og den gik ud paa at have lagt oprørsk Hensigt for Dagen i nævnte Ugeblad, der just udkom under et Opløb i Hovedstaden i Anledning af en Strid mellem Laugsmestre og Svende. Ved Hof- og Stadsretten var der mulkteret med 200 Rd., og dette stadfæstedes af Højesteret. Ifølge Edv. Holm VI 2 S. 213 blev denne Sags Gang igennem Retterne fulgt med stor Spænding af Publikum, idet den toges som en Prøve paa, om man havde faaet virkelig Skrivefrihed.

De Planer, der i 1793 havde været fremme om Pressefrihedens Indskrænkning, havde Chr. Colbjørnsen talt imod. Retten paa sin Side tog Sagen med overordentlig Grundighed. 13 Dommere medvirkede, og Referatet af Voteringen, der begyndte den 30. Marts 1795, lægger Beslag paa 39 meget tætskrevne Sider i Protokollen — et Bevis paa Tidens Tilbøjelighed til bred Ideudvikling. Domfældelsen skete med kun een Stemmes Overvægt. Dog spillede ogsaa rent processuelle Overvejelser en Rolle, idet nogle ikke mente, at man efter Tiltalens Indhold, der kun angik Oprørskhed, kunde straffe for »Overtrædelse af Trykkefriheden, idet Skriftet kunde forvolde Ulemper«. Flertallet antog dog dette, da Deliktet var homogent med det paastævnte og mindre end dette. Sporon fremhævede det meget mistænkelige i, at Bladet i Løbet af en 8 Dage udsendte 3 Eksemplarer samtidig med »Tømmersvendenes Opstand« og med den mærkelige Titel. »Vækkeren« fremtraadte som et abstrakt ræsonnerende Skrift, og i saa Henseende fremførte Fridsch den Realitetsbetragtning, at han fandt mest Grund til at bebrejde Forfatteren utidig Oplysning overfor den uforstaaende Almue. »Desværre er det notorisk,« bemærkede han, »at Almuen ikke kan fatte de abstrakte Begreber. Et talende Bevis er de urigtige Begreber, Bondealmuen hist og her skal have gjort sig om de i senere Tid til deres Fordel udkomne Forordninger, og hvoraf man endog her i Højesteret har kunnet spore Følgerne i forekommende Sager imellem dem og deres Husbonder.« Han stemte dog for Frifindelse, fordi den subsidiære Aktion burde være »et fra corpus delicti uadskilleligt factum«. Bruuns Skrift »Bevis at en monarkisk Regering ikke er forbundet at bortgive Embeder efter de søgendes Dueligheds, for hvilket Bogtrykkeren Seidelin var frifundet i 1. Instans, ramtes ved Dom af 16. Januar 1799 med en Bøde paa 300 Rd. Flertallet fremkom kun ved Justitiarius' Dobbeltstemme, og Tvivlen angik, om det turde antages, at Hensigten havde været at gøre Regeringen forhadt.

Fdg. af 27. Sept. 1799 anvendtes med Tilbagevirkning paa det iøvrigt under 6-4-9 henførte Forhold, der var begaaet af M. C. Bruun ved Offentliggørelsen af »Aristokraternes Katekismus«, »Tria

juncto in uno« og to andre Skrifter. Hof- og Stadsrettens Dom, der kun havde domfældt for det første Skrift, blev frafaldet, og Højesteret dømte ham den 19. Dec. 1800 til Forvisning fra Kongens Riger og Lande. Fremdeles kan nævnes de Domme, der stammer fra Ørsteds Tid i Overretten, og som interesserede ham saa meget, jfr. »Ø. som Dommer« S. 58 og 69. Seidelin, der først var frifunden for i »Dagen« at have skrevet udenom Censor, uagtet han var under personlig Censur, fik den 8. Maj 1805 sit Privilegium som Bogtrykker forbrudt; alle var enige om, at i hvert Fald Bødeansvar var paadraget. For sit Vedkommende ytrede Colbjørnsen: »S. fortjener ingen Skaansel.« Dommen over Skougaard og Schønberg af 9. Maj s. A. var en Stadfæstelse, medens Dommen af 14. Januar 1807 over Seidelin skærpede Straffen fra Bøde til Vand og Brød. 5 Dommere, hvoriblandt Colbjørnsen, vilde i Stedet for Bøde give 3 Maaneders Forbedringshus.

Disse sidst omtalte Straffesager giver nærmest Indtryk af større Strænghed hos Højesteret end hos de underordnede Instanser, men der forekommer dog mange Tilfælde, ikke blot af Frifindelser med Forkastelse af et i Underinstansen anvendt Bevisgrundlag men ogsaa af mildere Strafudmaaling. Et stærkt Eksempel er Dom af 2. Maj 1790 i en norsk Tyverisag. Hjemtinget havde idømt livsvarigt Tugthus, Lagtinget lige Straf i 5 Aar, og ved Højesteret blev Straffetiden nedsat til 1 Aar, hvilket endog skyldtes Omvotering fra 2 Maaneder, efterat Jacobi havde hævdet, at der maatte være større Sikkerhed for de norske Fjeldhuse, hvorom der i Sagen var Tale. Gennem sine Indstillinger og Udtalelser om Benaadning havde Retten en stærkt benyttet Adgang til at virke for Tilbagetrængen af det officielle paa Afskrækkelse sigtende Straffesystem. I Assessor Falsen havde man en principiel Modstander af Dødsstraffen: »Livsstraffen er upassende i alle Tilfælde, uden hvor den er nødvendig for Statens Sikkerhed,« ytrede han i Votering af 16. Maj 1795.

Sætningen om *mildere Straffeloves Tilbagevirkning* blev anerkendt i Dom af 14. Maj 1796, der angik Appel af Dom om et i 1783 begaaet Tyveri til Paakendelse sammen med et nu begaaet. Fdg. af 20. Februar 1789 fandtes her anvendelig efter mange Præ-

judikater og efter den Grundsætning, at man in criminalibus skal følge mildeste Mening.

I Dom af 29. Juli 1797 ansaa Højesteret sig for kompetent til at dømme for 2. Gang begaaet Tyveri, uagtet der allerede for et tidligere Tyveri var dømt for 2. Gang begaaet Forbrydelse, idet denne Dom fejlagtig havde taget Hensyn til en Politimesterkendelse om Tyveri, der ikke regnedes for en egentlig Tyveridom, men som det undertiden siges for »en Rettelse«.

Det er allerede nævnt, at der arbejdedes med *arbitrære Straffe*. Nogle Eksempler skal anføres paa Lovens Udfyldning ad denne Vej. James Sullivan idømtes den 30. Juni 1792 3 Mdr. Fæstningsarbejde for at have forsøgt at bortføre Negre fra St. Thomas. Dette delictum innominatum kunde vanskelig henføres under noget i Loven, men da det drejede sig om Indgreb i Ejendom, var det dog upaatvivlelig et Delikt, der derfor maatte straffes arbitrært. Kammerraadinde Duus paa Hals Ladegaard havde huset en for Drab tiltalt undvegen Delinkvent, og da Forholdet fandtes strafværdigt, anvendtes Bøde 50 Rd. (Dom af 14. Juni 1793). Et Bud hos Kongens Foged havde under Arrestforretning hos M. Brabrand øvet Vold mod denne, da han i Fogdens Forfald skulde passe paa B., der iøvrigt tidligere paa Dagen havde slaaet ham. Straffedes med 8 Dages Fængsel paa Vand og Brød (Dom af 3. Maj 1794). Efter Københavns Brand anbragtes Slutteriets Beboere sammenpakkede i Stokhuset, 4 i et Værelse, og nogle af Gældsarrestanterne nægtede at give Plads for en femte. Der var Tvivl om Strafbarheden og Dommen af 23. Nov. 1795 faldt ud til en arbitrær Bøde af 10 Rd.

Dom af 26. Juli 1797 straffede for *Ildspaasættelse* paa eget Hus for at lukrere ved Forsikring og Folks Godgørenhed. Da 6-19-1 kræver, at Huset er en andens, maatte arbitrær Straf af 4 Aars Fæstningsarbejde anvendes. T. havde øvet Vold mod sin Svigermoder. I Stedet for Lovens trende 6 Lod Sølv for Stavshug, Benshug og Jordskuf straffede Dommen af 9. Juni 1796 med 6 Mdr. Tugthus, »da han var bedre tjent med korporlig Straf«.

At den *sindssyge* var straffri men, hvis han frembød Fare, maatte undergives Sikkerhedsforanstaltninger, var en utvivlsom

Ting, men Erkendelsen af Sjælstilstande som sygelige var mere tilbageholdende end nu om Dage. Naar f. Eks. Dom af 13. Januar 1807 anvendte almindelig Straf paa en 56-aarig jysk Kvinde, der »af Lyst til selv at miste Livet« med en Kniv havde skaaret Halsen over paa et 4 Aar gammelt Barn, der kom ind til hende, idet hun ikke ansaas for afsindig, da hun for Retten havde afgivet ordentlig og sammenhængende Forklaring, er det sandsynligt, at man nu i et saadant Tilfælde vilde komme til Utilregnelighed paa Grund af Sindssyge. Men ganske vist var Fdg. af 18. Dec. 1767, der hjemlede den haardeste Frihedsstraf og gentagne Kagstrygninger, netop givet for saadanne Forbrydelser. I Votering af 9. Nov. 1791 siges det med Henvisning til denne Fdg., at Lovgivningen regner med et Slags Folk, som er i Vildelse og dog kan straffes. Ved denne status intermedius anvendtes arbitrær Straf nemlig i paagældende Tilfælde livsvarigt Arbejde og Forvaring i Christiania Tugthus for Vold mod Tiltaltes Moder. Paa lignende Maade dømtes en Kvinde den 29. Aug. 1796 til livsvarigt Arbejde i Københavns Tugthus for at have bragt Ild hen til to Gaarde og lagt den fra sig paa et farligt Sted, men selv talt derom til Ejeren. Graah ytrede her: »Denne Sag er et Bevis paa hvor umulig det er for Lovgiveren at forudse alle Tilfælde. Tiltalte er ej rasende som 1-19-7 taler om, da hun har kunnet svare for Retten. Friheden bør hun ikke beholde, da hun er farlig. 6-6-17, 18 straffer med ekstraordinær Straf, fordi den taler om mindre Frihed og Loven supponerer Grader. Tiltalte er Taabe og vanvittig, bør altsaa anses som besiddende en mindre Grad af Frihed, hvorfor ogsaa en Straf som Birketingsdommen har bestemt, synes passende.« I Tilfælde, der blot efter en moralsk Dom fandtes mindre tilregnelige, nøjedes man med at anbefale Benaadning, saaledes i en Dom af 8. Maj 1797 angaaende Ildspaasættelse begaaet af en 68-aarig Mand, der straks tilstod. Han straffedes under Dissens med normal Straf og indstilledes til Formildelse, idet hans Enfoldighed ikke kunde fritage ham for Straf.

Idet jeg afslutter dette Forsøg paa at levendegøre et tilbagelagt Afsnit af Højesteretsinstitutionens Liv, vil jeg endnu i Tilslutning

til det i Indledningen bemærkede prøve at uddrage et Resultat deraf for den almindelige Anskuelse af Retten. Opfattelsen af, hvad Ret egentlig er, kan bevæge sig mellem Yderpunkterne af det rent refleksionsløse, forretnings- og rutinemæssige og det livsfjernt abstrakte, der maa klamre sig til det skrevne eller talte Ord. Ingen af disse er synderlig værdifulde rent tankemæssigt eller som Indsats i Retslivet. Betragtningen af en historisk afsluttet Tilstand har nu den Ejendommelighed, at den holder Opmærksomheden fast ved en Virkelighed tiltrods for, at denne dog ikke i praktisk Forstand er virkelig. At man i sin Tid har straffet og ført Processer saa og saa, har underpantsat og testamenteret saa og saa, staar for os som noget ligesaa sikkert som den tilsvarende Retstilstand i Nutiden, og Betragtningen fængsler os, skønt hin Retstilstand er uden forpligtende Kraft for os og forsaavidt maatte synes slet ikke at komme os ved. Der behøves imidlertid et Svar paa, »hvad denne Hekuba er for os«. Svaret er dette, at Historien indirekte klargør os Rettens almindelige Væsen, der fremgaar som noget fælles under Rettens Omdannelser. Vi siger til os selv, at trods alle Forskelligheder drejede det sig dengang ligesom nu om et og det samme, og vi er dermed paa Sporet efter, hvad Retten drejer sig om, og hvorledes den realiserer sit Formaal.

Allerede Iagttagelsen af Nutidens Retsliv viser dens tidsbestemte Natur, der ligesaa lidt lader sig skjule, som Viseren paa Uret noget Øjeblik staar stille. Men først ved at oprulle et helt tilbagelagt Afsnit af Retslivet, bliver man fuldt klar over, hvordan Reglerne omdannes. Ihering har et Sted udtrykt sig, som om denne Omdannelse var hele Sagen: Die Idee des Rechts ist ewiges Werden, men denne er dog aabenbart kun den ene Side. Interessen ved at erkende det skiftende beror netop paa, at dette lader erkende det blivende. Begge Dele er Former for Retten, der er en bestemt Maade at leve Livet paa i Samfundet, en Maade som i sin Almindelighed er og bliver ens til alle Tider, og hvis Væsen klart udtrykkes i Rettens Navn, der betegner Begrebet Maaling. Retten er netop det afmaalte Liv. Stoffet, der skal maales, er derimod vekslende med Samfundets Vækst og Livsbevægelser, og forsaavidt bliver Rettens Væsen evig Vorden. Personens Trang til at modtage og

Evne til at yde er Æmnet for Afmaalingen, der angaar Persongruppernes Livsforbindelser og stiller Personerne »lige« dels i Forhold til Gruppefællerne dels overfor Modgruppens Medlemmer. Reglen udtrykker den stedfundne Afmaalen. Den er gældende Ret, naar den formaar at samle et saa stort Medfølge, at Modstanden er en Undtagelse, der kan overvindes. Forstaaelsen af den menneskelige Naturs Enshed og Samhørighed er den psykologiske Side af denne Livsafmaaling efter rette Borgermaal, (hvorfor den individualistiske Filosofi er Gift for Juristen!). Viljesmæssigt former den sig, under skyldigt Hensyn til enhvers Plads indenfor Samfundet, som Personens Krav om Anerkendelse som de andres Ligemand, og da Deltagerne i Sammenholdet og Samvirksomheden er selvbevægede Personer, maa Planlæggelsen af deres Samvirke derfor ske efter en Afmaalen, der giver enhver sit. Ellers vil Samfundets koordinerede og for Deltagerne udbytterige Livsform ophøre for i hvert Fald midlertidigt at afløses af Bestræbelser for gennem Afsavn eller Tvang at bringe Vedkommende til atter at gaa ind under den afmaalte Livsform. En saadan Reaktion er ikke blot Egoismens Udslag. Den er nødvendig for at holde den reagerende Vederpart paa Fode som ydende Samfundsmedlem, og i sit Resultat tjener den alles Vel, men saalænge den staar paa, er Fælleslivet hæmmet og ufrugtbart.

Afmaalingen maa, som det fremgaar af foranstaaende, være en saadan, at den kan tilfredsstille som Vilkaar for Samfundssammenhold. Dermed er angivet Vurderingsprincipet for det, der i lovgivende Forsamlinger eller under Domstolenes Overvejelser bringes i Forslag som rette Borgermaal. Kant udtrykte i abstrakt og sammentrængt Form det samme i sin Formel om Retten som en saadan Brug af enhvers fri Vilkaarlighedsevne, som kan bestaa med alles Frihed efter en almindelig Lov. Sammentrængt kunde Rettens Væsen betegnes som en Afmaaling efter menneskelig Enshed til Brug for Samvirke. At dette er Rettens stabile Kærne bliver os klart ved at sammenholde den skiftende og den blivende Side af Retslivet, som det er Historiens Opgave at gøre Rede for.

NAVNEREGISTER

Abbestee, fhv. Guvernør 119
Anchersen, Dr. Ancher..... 125
Anker, Guvernør 134
Appelberg, Svedenborgianer .. 65

Baden, Landsdommer..... 142
Bang, Ass. i H.St.R. 152
Bartholin, Landsdommer..... 140
Beenfelt, Kmhr..... 156
Bentzon, Ass. i H.R..... 88
Benzon, Kmhr. 57
Bille, Kmhr..... 25
Blom, Sorenskriver 141
Brabrand, Porcellænshandler.. 152
Bradt, Prokurator..... 153
Brorson, Ass. i H.R. . *87*, 93, 156
Brown, Ass. i H.R. 87
Bruun, Malthe Conrad, Forf. 162 ff.
Bärens, Ass. i H.St.R... 132, 153

Castenskjold, Kmhr..... 130
Christian Frederik, Prins..... 74
Classenske Fideikommis..... 59
Colbjørnsen, Chr., Justitiarius i H.R. 25, *39* ff., 55, 66, 72, 73, *80*, 95, 104, *106* ff., 119, 135, 145, 156, 159
Colbjørnsen, J. E., Justitiarius i H.R. *27*, 73, *78*, 94, 100, 143, 162
Cold, Politimester 53
de Coninck, Etatsraad..... 57
Cordsen, Justitiarius i H.R. 26, 62, 64, 72, 72, *77*, 94

Dall, Justitsraad 92
Drewsen, Ass. i H.R..... 82
Duus, Kammerraadinde..... 165

Eller, Archivarius 147
Elster, Foged 26
Engelhardt, Ass. i H.R. 90

Falbe, Ass. i H.R. 88
Falsen, Ass. i H.R. 28, 40, 49, 60, *84*, 98, 119, 121, 125, 126, 132, 138, 161, 164
Feddersen, Ass. i H.R. *83*, 126, 131, 148, 161, 162
Feddersen, Kongens Foged... 39
Fogh, Justitiarius i H.St.R... 58
François Juan, Kaper 61
Fridsch, Ass. i H.R. 40, 49, *82*, 119, 121, 126, 128, 134, 138, 141, 150, 161

Gersdorff, Amtmand 52
Goldschmidt, Joseph, Jødeældste..... 121
Graah, Ass. i H.R. 40, 49, *83*, 128, 138, 142, 143, 166
Grønlund, Underfoged 37
Gyldenfelt, Generaladjutant .. 145

Haagen, Søkrigsprokurør..... 145
Heger, Overretsass..... 147
Hellfried, Stiftamtmand..... 37
Hennings, Professor 130
Hertzberg, Provst 127
Holm, H. W., Kancelliraad... 152
Holmskjold, Gehejmeraad 128
Holtermann, Ass. i H.R.. *81*, 149
Hübner, Martin, Professor.... 126
Høst, J. Kr., Ass. i H.St.R. 65, 141

Jacobi, Ass. i H.R. *83*, 124, 140, 149, 164

Kaas, Justitiarius i H.R... 68, *79*
Klingberg, H.R.Adv. 92
Kornelius Korrey, Sørøver ... 61
Kraft, Landsdommer 64, 140
Krogh, Stiftamtmand..... 133
Könemann, Justitssekretær 73, 94

Lassen, Ass. i H.R. 89
Lemvigh, Byfoged..... 25
Levetzau, Ass. i H.R. 83
Lübecker, Amtmand..... 25
Lüttichau, Kmhr. 156

Moltke, A. V., Ass. i H.R.... 89
Moltke, G., Ass. i H.R... *84*, 157
Morgenstierne, Ass. i H.R. 58, 140
Müller, Ass. i H.R..... *87*, 145
Möinichen, Byfoged..... 38
Møller, Ass. i H.R..... 88
Møller, Prokurator..... 140

Nissen, Landstingsskriver 140
Nørregaard, Prof. Generalauditør..... 55, 157

Rafn, Ass. i H.R..... 88
Ravn, Provst 57
Rested, Ass. i H.R. .. 36, *82*, 149
Rosenkilde, Ass. i H.R..... 89

Schinckel, Landsdommer 139, 146
Schlegel, Professor..... 157
Schou, Prokurator..... 64, 141
Schönheyder, Rigsbankdirektør 92
Seeberg, fhv. Præst..... 64
Seidelin, Bogtrykker..... 163 ff.
Sommer, Ass. i H.R. 81
Sommerfeldt, Amtmand..... 51
Spliid, Byfoged 138
Sporon, Ass. i H.R. 40, *82*, 124, 149, 163
Steenberg, Præst 36
Stemann, Ass. i H.R. 40, 60, *86*, 149
Stockfleth, Sorenskriver..... 136

Thestrup, Ass. i H.R. 87
Thestrup, Landsdommer 139
Tolstrup, Herredsfoged..... 56
Treschow, Ass. i H.R. 26, 40, *81*, 126, 143
Tøttrup, Landsdommer 142

Uldall, Ass. i H.R..... 97
Unmack, Foged..... 54
Urne, Justitiarius i H.R. *78*, 94, 97

Wivet, Prokurator..... 62, 94

Ørsted, Ass. i H.R. 89

DOMSREGISTER

Adoption 126
Afkortning i Arv 127
Ansvar for Folk 131
Appelafkald 146
arbitrær Straf 165
Arving, forbigaaet 127

Barnefødsel i Dølgsmaal 161
Bevisbedømmelse ..... 144 ff.
Brandstiftelse 165

Domme og Kendelser 146
Dommeres Habilitet og Kompetence 142
Domstolenes Kompetence 133
Dødsgave 126

Ed 148
Egen Tilstaaelse 148
Eksekutorsalær 147

Formalitet 143
Forpagtning 129
Forudsætning 132
Fremmed Ret ..... 142 flg.
Fæste 129

Hævd 127

Ihændehaverobligation — Vindikation 130
Indiciebevis ..... 149 flg.
Indstævntes Udeblivelse 144
Interessentskab om Lodseddel. 130

Jøder ..... 120 flg.

Kavtion 131
Kvinder, personretligt 121

Køb og Salg af Løsøre 128

Legitimation 123

Manddrab ..... 159 flg.
Mindreaarighed ..... 121 flg.
Modregning 130
Morarenter 130

Negerslaver ..... 119 flg.

Politiske Sager (Brabrand og Holm) ..... 152 ff.

Rettens Fornægtelse 137

Sagsomkostninger 150
Selvmordsforsøg 161
Servitut 129
Slegfredbarn, Arv efter 126
Skifte mellem Enkemand og Fællesbørn 127
Skilsmisse ..... 124 flg.
Statskassens Ansvar 133

Testamente 125
Tilregnelighed ..... 165 flg.
Trykkefrihedsforbrydelser .. 163 flg.
Tyveri 162

Underholdsbidrag 123
Underpant ..... 127 flg.

Vidner ..... 145 flg.

Ægtebarnsbeviset ..... 123 flg.
Ægteskabsløfte ..... 122 flg.
Ærefornærmelse ..... 156 ff., 161